คำผญาภาษิต

คำโต่งโตย และ สุภาษิตบูฮาณ

โลกนิติคำกลอน

และ

อธิบายผญาภาษิตคำกลอนอีสาน

ฮิบโฮม และ เฮียบเฮียงโดย

ไสว ขุมหิรัญ

สงวนลิขสิทธิ์

แก้คำผิด

หน้า	บรรทัด	คำผิด	แก้เป็น
๓๓	๑๓	กัพท์	ศัพท์
๓๓	๑๓	เค่า	เก่า
๓๔	๑๓	ผู้	ผู่
๓๕	๑๐	ศิล	ศีล
๔๔	๔	มู่	มู้
๔๕	๓	เดือว	เดียว
๔๖	๔	ดวม	ดอม
๔๗	๑๒	ช่วย	ซ่อย
๔๘	๑๑	พร้า	พร้าว
๕๕	๙	หวิว	หลิว
๖๗	๓	ไม้เทียน	ไม้ตางเทียน
๖๗	๔	อย่	อย่า
๘๑	๔	แค่	แด่
	๑๕	สม	ลม
๘๒	๑๓	นหี	นที

หน้า	บรรทัด	คำผิด	แก้เป็น
๒๕๒	๑๑	ฮ้อน	ย้อน
๒๕๔	๑๒	ซู่	สู้
๒๕๙	๘	จ่าง	จ่าย
๒๖๗	๑	เค่า	เค่ง
๒๗๐	๒	เลา	เล่า
๒๘๑	๑๑	หอเฮือนฮ้าน	หอเฮือนฮ้าน
๒๘๘	๑	ล้อเลียน	ล้อเลี่ยน
๒๙๒	๑๖	มโสถ	มโหสถ
๒๙๔	๒	เถิง	เถ็อง
๒๙๕	๑๑	ยน	อัน
๒๙๕	๑๓	มโสถ	มโหสถ
๓๐๐	๗	ลัน	ล้น
๓๐๓	๖	เดียว	เทียว

12.8.73

คำผญาภาษิต

คำโต่งโตย และ สุภาษิตบูฮาณ

โลกนิติคำกลอน

และ

อธิบายผญาภาษิตคำกลอนอีสาน

ฮิบโฮม และ เฮียบเฮียงโดย

ไสว ขุมหิรัญ

สงวนลิขสิทธิ์

๑๕/-

ອຢ = ຢ

ອຢູ່ ອຢ່າງ ອຢາກ

ອຢັມ ຍາຕິ

12.8.73

คำผญาภาษิต

คำโต่งโตย และ สุภาษิตบูฮาณ

โลกนิติคำกลอน

และ

อธิบายผญาภาษิตคำกลอนอีสาน

ฮิบโฮม และะ เฮียบเฮียงโดย

ไสว ขุมหิรัญ

สงวนลิขสิทธิ์

๑๕/-

ອຢ = ຢ

ອຢູ່ ອຢ່າງ ອຢາກ

ອຢັນ ຍາຕິ

สารบาญ **หน้า**

คำนำ ๓
คำนมัสการ ๘
คำนำคำกลอน ๑๓
คำผารภ ๒๒
คำผญาภาษิต ๔๑
คำโต่งโตย, คำผญาและสุภาษิตต่าง ๆ ๕๓
โลกนิติคำกลอนอีสาน ๘๕
บณฑิตบน ๘๘
สุชนบั้น ๑๐๑
พาลชนบั้น ๑๑๐
มิตรบั้น ๑๑๔
อิตถีบั้น ๑๑๘
ราชาบั้น ๑๒๕
ปกิณณกะบั้น ๑๓๓
น้ำเอย็นปลาข้อน ๑๔๓
อธิบายผญาภาษิตคำกลอน ๑๔๕
เงินเต็มภาชน์บ่ท่อผญาเต็มปูม ๒๔๘

247vii ข้ามจำหน่าย

คำนำ

ความจริงแล้ว ข้าพเจ้ามิใช่ผู้รู้หรือคงแก่เรียนแต่ประการใด เพียงแต่เป็นผู้สนใจในคำสุภาษิตต่าง ๆ โดยเฉพาะสุภาษิตบูฮาณของอีสาน ทั้งที่เป็นคำพูดธรรมดา คำโต่งโตย และ คำร้อยกรองที่ชาวอีสานมักเรียกกันว่า **คำผญา** คำว่า **ผญา** หมายถึง **ปั๋ญญา** แต่ถ้าเป็น **คำผญา** หมายถึง **คำปรัชญา** ได้แก่คำที่นักปราชญ์หรือท่านผู้รู้ทั้งหลายกล่าวเป็นสุภาษิต ซึ่งผู้ฟังต้องใช้สติปั๋ญญาพินิจพิจารณาตามจึงจะรู้และเข้าใจเจตนารมณ์ของท่านผู้กล่าวคำนั้น ๆ เพราะคำผญามิใช่คำพูดตรง ๆ โดยที่ผู้ฟังจะเข้าใจได้เลยเหมือนคำพูดธรรมดา ตัวอย่างคำผญา "**กกษ์ เต๋องตึงตายตั๋งแต่ง่า ง่าบ่เต๋องสังมาเหลืองแต่ใบ**" ชาวอีสานทุกคนย่อมเข้าใจตามเสียงที่พูด แต่อาจไม่ทุกคนที่จะเข้าใจความหมายที่ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของผู้พูด ความหมายที่ชาวอีสานส่วนมากเข้าใจกันดี หมายความว่า "**เจ้าตัวเขาไม่รู้ อีโหน่อีเหน่อะไรเลย มีแต่คนอื่นเป็นธุระเองทั้งนั้น**" ทั้งนี้ส่วนมากมักได้ยินในกรณีย์ที่พ่อสื่อแม่สื่อไปพูดคุยกับหญิงสาว

หรือ ญาติๆ ของหญิงสาวว่าคนนั้นคนนี้เขารักคุณหรือรักลูกสาวหลานสาวคุณมาก จึงมีคำต่อว่าเป็นคำผญาว่า “กกบ่เต้องสังติงตายตั้งแต่ง่า ง่าบ่เต้องสังมาเหล้องแต่ใบ” ดังกล่าวแล้ว ส่วนคำว่า **ผญา** ที่หมายถึง **ปั๋ญญา** นั้น ตัวอย่างเช่น “**มีผญาฮู้งฮู้ทันเสี่ยงซู่อัน**” หมายความว่า “เมื่อมีปัญญาแล้วย่อมรู้ทันทุกสิ่งทุกอย่าง” ดังนี้เป็นต้น

อาศัยที่ข้าพเจ้าสนใจในเรื่องนี้ และเคยรับราชการประจำอยู่กองแบบเรียน (แบบเฮียน) กรมการศึกษาทั่วไป กระทรวงศึกษาธิการลาว เป็นเวลาสิบกว่าปี เมื่อได้ยินได้ฟังคำสุภาษิตหรือคำผญาแล้วไม่เข้าใจก็จะไถ่ถามท่านผู้รู้จนเข้าใจ และใช้วิจารณญาณของตนเองบ้างตามแต่กำลังสติปั๋ญญาจะอำนวยให้ จึงเข้าใจภาษาอีสานทั้งการออกเสียงหรือสำเนียงและความหมายพอใช้ได้ และนอกจากเป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าสนใจแล้วก็เป็นภาษาของบรรพบุรุษของข้าพเจ้าด้วย จึงพาให้ข้าพเจ้ามาได้คิดขึ้นว่า หากได้ถ่ายเทความรู้ความเข้าใจเท่าที่มีอยู่ให้ผู้ที่สนใจอื่นๆ อีกแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์ไม่มากก็น้อยทีเดียว ประการแรก เพื่อเป็นการรักษาสมบัติวัฒนธรรมทางภาษา หรือ สุภาษิตโบราณของอีสานให้คงอยู่ ประการที่สอง การเขียนคำอีสานในหนังสือเล่มนี้

ข้าพเจ้าได้อาศัยหลักอักขรวิธีลาวในการผันเสียงหรือใช้วรรณยุกต์ ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องกับสำเนียงเสียงพูดของชาวอีสานเป็นสำคัญ ซึ่งอาจขัดกับหลักอักขรวิธีไทยที่เราท่านทั้งหลายได้เคยศึกษาเล่าเรียนมา เพราะเป็นการเขียนคำอีสานโดยเฉพาะ ดังนั้น ทุกท่านที่เคยอ่านหนังสือที่เกี่ยวกับภาษาอีสานซึ่งเคยมีมาก่อนหนังสือเล่มนี้นับเล่มไม่ถ้วน ท่านจะพบว่าการใช้อักษรไม่เหมือนกันในบางคำหรือหลายคำที่เดียว แต่ถ้าท่านผู้อ่านสนใจในสำเนียงการออกเสียงอีสานโดยแท้จริงแล้ว ลองเทียบเสียงคำต่อคำดูก็จะเข้าใจได้ถูกต้อง และจะเขียนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเวลาต่อมาเป็นแน่ ซึ่งเป็นความประสงค์ในการเรียบเรียงและรวบรวมครั้งนี้ด้วย

อนึ่ง หลักการเขียนคำอีสานในหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้ร้อยกรองไว้แล้วในท้ายคำผารภ เข้าใจว่าชาวอีสานส่วนมากคงอ่านเข้าใจดี และเมื่อได้อ่านเนื้อเรื่องในหนังสือเล่มนี้ไปได้สักครึ่งหรือค่อนเล่ม ท่านที่สนใจช่างคิดก็พอที่จะเข้าใจในการเทียบเสียงผันหรือใช้วรรณยุกต์เสียงอีสานได้ถูกต้องทีเดียว อีสานผันอักษรสูงได้ ๓ เสียง ต่ำ ๓ เสียงเท่ากันกับภาษากลาง ผิดแต่สำเนียงเท่านั้นเอง เสียงอักษรสูงต่ำอีสานจะไม่มีเสียงซ้ำกัน

เหมือนภาษากลางเลย เช่น ค่า ข้า กลางซ้ำกันแต่อีสานไม่ซ้ำ และชาวอีสานจะออกเสียงได้ถูกต้องตามลำดับเสียงดังนี้....ค่า ข่า ข้า ค้า คา ขา เช่นคำท้องถิ่นอีสานว่า.... ของมีค่า หัวข่า ข้าให้ตาย พ่อค้า หญ้าคา กกขา เป็นต้น ส่วนเสียงอักษรกลางนั้นตามเสียงพูดอีสานมี ๖ เสียง แต่นักปราชญ์ทางอักษรศาสตร์ต้นตำรับใช้วรรณยุกต์คงลืมเสียงไปเสียงหนึ่งกระมัง จึงคิดประดิษฐ์วรรณยุกต์ไม่ครบเสียง เสียงอักษรกลางอีสานที่วรรณยุกต์ไม่ครบ หรือไม่สามารถจะเขียนได้ถูกต้องนั้น ได้แก่เสียงที่มีระดับเสียงไม้โทอักษรสูง เช่น.... ข้า (ข่า) ข้อย (ข่อย) ผันตามเสียงอีสานโดยอาศัยหลักอักขรวิธีลาว แต่ก็มีวรรณยุกต์ใช้เพียง ๔ เหมือนกัน คือ.... ่ (ไม้เอก) ้ (ไม้โท) ๊ (ไม้ตรี) ๋ (ไม้จัตวา) จึงไม่สามารถเขียนเสียงอักษรกลางที่มีระดับเสียงเท่ากับเสียงโทอักษรสูงได้ถูกต้องเช่นเดียวกัน ตัวอย่าง.... ออย อ่อย **อ๋อย** (เสียงเท่าเสียงโทสูง) อ้อย อ๊อย อ๋อย เช่นคำอีสาน ออยน้อง = ปลอบน้อง, อ่อยเหยื่อ (นาสิก) = อ่อยเหยื่อ, **เสียงเกวียนดังอ๋อยๆ** ความจริง **อ๋อย** ออกเสียง **อ่อย** ที่ใช้ไม้จัตวาเพราะไม่มีวรรณยุกต์ใส่ให้เป็นตัวอย่างนั่นเอง, ต้นอ้อย = ต้นอ้อย, เสียงฮ้องอ๊อย ๆ = เสียงร้องอ๊อย ๆ, อ๋อย คิดว่าเจ้าซิบ่มา = อ๋อย คิดว่าคุณจะไม่มา, อย่างนี้เป็นต้น โดย

เฉพาะเสียงเอกอีสานใกล้กับเสียงสามัญาภาษากลางมาก หรือเท่ากันก็ว่าได้ เช่นคำว่า ต่อยมวย = ตอยม้วย, พ้าแจ้งจ่างป่าง = ฟ้าแจ้งจางปาง, เป็นต้น ส่วนคำอื่น ๆ ที่เขียนแปลกแตกต่างจากที่อื่น ๆ นั้น พึงเข้าใจตามบทร้อยกรองท้ายคำผารภที่ได้อธิบายพอเป็นเค้าไว้แล้ว หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์แก่ท่านที่สนใจไม่มากก็น้อย

คำผญาภาษิต คำโต่งโตย และสุภาษิตต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนี้ นอกจากจดจำจากการได้ยินได้ฟังเฒ่าแก่หนุ่มสาวทั้งในพระราชอาณาจักรลาวและภาคอีสานแล้ว ข้าพเจ้าได้อาศัยหนังสือภาษิตลาวบูฮาณ ของราชบัณฑิตสภาลาว เป็นกำลังสำคัญ ส่วนการอธิบายผญาภาษิตเป็นคำกลอนนั้นเป็นความเข้าใจของข้าพเจ้า และก่อนที่จะลงมือพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้ไปกราบนมัสการพระเดชพระคุณท่าน**สมเด็จพระธีรญาณมุนี** วัด**จักรวรรดิราชาวาส** กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๑๔ สมัยพระเดชพระคุณท่านยังดำรงสมณศักดิ์เป็นที่**พระอุบาลีคุณูปมาจารย์**อยู่ เพื่อพึงบารมีได้อ่านตรวจทานให้ตั้งแต่หน้า ๑๔๕ ถึงหน้าสุดท้าย ซึ่งได้รับการช่วยเหลือตรวจแก้และแนะนำเพื่อความถูกต้องเป็นอย่างดี ดังนั้น หากความดีของหนังสือเล่มนี้จักมีแล้ว จึงขอน้อมนมัสการถวายแด่พระเดชพระ

คุณท่านโสดหนึ่งด้วย นอกจากนั้นก็ขอมอบให้แก่ราชบัณฑิตสภาลาวซึ่งมี มหานุสรณ์ อรัญญพงศ์ เป็นผู้รวบรวม และเป็นของท่านผู้รู้ที่เป็นต้นตำรับทั้งหลายด้วย ส่วนคำผิดพลาดบกพร่องทั้งหลายแหล่ในการเรียบเรียงและรวบรวมตามความเข้าใจของข้าพเจ้าในครั้งนี้ ที่ไม่สบอารมณ์ของท่านผู้อ่านที่ต้องมีข้าพเจ้ายินดีน้อมรับในความผิดพลาดบกพร่องเหล่านั้นด้วยความบริสุทธิ์ใจแต่ผู้เดียว และหวังว่าคงได้รับคำเตือนด้วยความบริสุทธิ์ใจจากท่านที่เคารพทุกท่านเสมอ จึงขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

อันว่า คำผญานี้ มีตั้งแต่บูฮาน พีน้องเอย
ตั้งหากหลายคนคึด ผูกเป็นคำเว้า
มาเถ็องเฮาปางนี้ เกรงจักมีหลุ้ยล่อม
จึงได้หอมฮิบไว้ โฮมเข้าบ่อนเดียว
คำใดยังแบ่เสี้ยว อภัยผ่อนเพียงเตือน
ก็จักเป็นพระคุณเฮียม ผู้ผญายังหน้อย
ความดีเป็นของก้ำ เมธาจารย์ก่อน หั้นเถ้น
ทั้งพ่องผองเผ่าผู้ แฮงซว้านซ่อยเฮียม นั้นเถ้น.

ส. ขุมหิรัญ ผู้รวบรวม

คำนมัสการ

ข้า ฯ ขอประณตน้อม กั้มขาบกรถวาย
อภิวันทนานบ แด่องค์พุทโธเจ้า
ผู่เพ็นมีผญาลัน เกินคนทังโลก
ขอให้มาซ่อยบ่อง ปางข้า ฯ ข่าวคดี (คติ)
อัญเชิญมาซ่อยซี้ แปวบ่องทางผญา
คิดใคร่แปลงคำงาม คู่คำควรต้าน
ขอให้สมหมายแม้ง สัมผัสดีเกาะก่าย
ทังความหมายแม่นแม้ง สมตั้งดังจินต์
สำนวนกลอนดีดดิ้น โอยอ่อนออนซอน
เกาะก่ายกันเบื่นถัน อย่าซิมีเขินข้อง
คำสนองเสนอต้าน ให้หวานหูผู่ได้อ่าน
ซาวอีสานให้ซื่นสู้ ซูย้องยื่นคำ

อีก ขอนมัสการยอดล้ำ ดวงรัตน์พระธัมโม
ที่เป็นคำสอนสุด ยอดญาณดวงแก้ว
อัญเชิญมาคอยป้อง นำปองซี้ซ่อย
ถอยห่างทางฮุ่มฮ้าย ให้ตามเต้าแต่ดี
อัญเชิญมาซ่อยซี้ แปวบ่องทางเทียว
หวิดหว่างโภยภัยพาล คู่นามแนวฮ้าย
ขอให้สมหมายแม้ง กลอนสารเสนอวาท
อย่าได้ขัดขาดข้อง มโนแม้งแม่นหมาย
วาระสามน้อมไหว้ คุณแห่งพระสังโฆ
อัญเชิญมาแนมนำ ซู่วันอย่ามีเว้น
อย่าได้มีเข็ญข้อง ขวางทางเทียวไต่
บั่ดเบ่าเข็ญเคราะห์ฮ้าย ให้หายแห้งเหือดคึง
อัญเชิญแนมส่องสิ้ง หลิงล่ำนำแนม
ให้นำครองเคยมา แต่งกลอนกลอยเว้า
อธิบายภาษาเค้า ภาสิตังให้ถึกฮ่อม
สมควรคำตื่มต้าน แถลงถ้อยให้ค่องคือ

ยามใดมีดอ้อต้อ
ขอให้มาซูซัก
อีก ข้า ฯ ยอมีอน้อม
ผู่เพิ่นได้กล่อมเลี้ยง
อีกทังอาจารย์ข้า ฯ
จนว่ามีผญา
คุณครูสิทธิ์สอนให้
เห็นฮ่อมทางถืกต้อง
อย่าให้มียากหยุ้ง
แปลคำสอนบูฮาน
เทวาเนาแนมพร้อม
ขอให้มานั่งล้อม

คึดบ่ถ่องเถืองธรรม
ซ่อยทางให้หวนพ้อ
สองพระคุณพ่อแม่
ถนอมข้า ฯ ให้ใหญ่มา
ครูเก่าเคยสอน
บ่องแปวแปนฮู้
สมองไวใจบ่อง
ขอยอไว้ที่สูง
ยามข้า ฯ เอ่ยเผยกลอน
ให้ค่องคือคำเค้า
อินทร์พรหมยมโลก
คอยบ้องปิ่นบั๋ว ผู่ข้าถ้อน

คำนำคำกลอน

อันว่า สุภาษิตภาคพื้น ก้ำผ่ายภายอีสาน
ตั้งว่ามีหลวงหลาย หลากคำเคยต้าน
บุรพาจารย์เว้า ความหมายมีมาก
ลางคำยินยากล้น ซิเห็นฮู้ฮ่อมนำ
มีพ่องคำเลือกล้ำ คนเก่ากลอยแถลง
แปลงเป็นคำผญา กล่าวเตินเตือนไว้
ใผผู่แนมนำพ้อ ความหมายแม้งแม่น
หล้างจักหายฮุ่มฮ้อน ความหยุ้งยากใจ บ่ฮู้
ตัณหามีอยากได้ อยากลื่นเหลือหลาย
ท่อว่าตัณหามี อยากดีเหินฮ้าน
จึงหมายใจหอมไว้ สุภาษิตแถลงวาท
คำนักปราชณ์เพิ่นเว้า ยังล้ำค่าคุณ

อย้านท่อคำก่อนพุ้น เสี้ยงเสื่อมสูญเสีย
เหือดหายของเคยคูณ คู่ควรเคยค้ำ
อันเป็นคำเตือนต้าน ทังหวานขมเฝื่อน
แต่บ่เบือนล่ายเสี้ยว คุมเขี้ยวข่มใผ
ท่อว่าเพื่นกล่าวไว้ หวังเผื่อเตือนสติ
ใผผู่มีผญาเถ็อง ค่อยนำแนมพ้อ
บ่สอพลอปอปั้น สรรหาแต่พงศ์เผ่า
เพื่นหากมีวาดเว้า ประสงค์ซว้านซู่คน
ความอยาก มายมากล้น เอ้าอั่งใจเฮียม
คืออยากโฮมคำผญา เก่ากาลปางก้ำ
บ่แม่นมีตัณหาฮ้อน ฮมใจฮ้อนเฮ่ง
ที่บ่ฮู้ฮ่อมเสี้ยง กระหายฮ้อนฮุ่มกาม
คือดั่งภาษิตก้ำ ในโลกนีติ
หลายหลากวจีไข ต่อเติมเตือนต้าน
มีพ่องหวานสมส้ม ขมฮึนฝาดเฝื่อน
เตือนต่อชนซู่ซั้น สรรต้านให้อ่านดู

ดั่งราชาห่อนฮู้ เต็มอีมในทรัพย์
บันฑิตฺาห่อนเต็ม อีมสุภาษิตต้าน
ดวงตาฺาหอนฮู้ พอเพียงเพิงฮูป
ทะเลหลวงบ่อีมน้ำ เมธีต้านต่อนผญา
ปรารถนานักรบกล้า ยามเมื่อมีเศ็อก
ปรารถนาสุภาษิต เมื่อมีใจหยุ้ง
ยามเมื่อกินอาหารนั้น ปรารถนาคนลั้งแกว่น
ปรารถนาเผ่าผู้ บัณฑิตเซื้อคอบคะนิง ประโยชน์แหล้ว.
เฮียมจึ่งคึดบ่แล้ว ใคร่ตอบคำประสงค์ ตนนั้น
ย้อนว่าแฮงใจคึด คอบคะนิงนำเซื้อ
อย้านท่อคำผญาเว้า ภายลุนซิหล้ยล่อม
จึงใคร่ทอมวาดเว้า คำเถ้ากล่าวผญา
ต่อไปภายภาคหน้า คำเก่าให้คืนคง
กันความหลงลืมคำ บู่ย่าเฮาเคยเว้า
แนมนำเอามาไว้ ไขคำเว้าสู่
ตามที่เฮียมฮู่งฮู้ พอแจ้งแบ่งบั่น

เมื่อฮ่ำเพิงดั่งนั้น จึ่งแต้มแต่งคำกลอน

อธิบายคำสอน บ่อนผญาหมายแม้ง

คึดใคร่แปลงคำเว้า ไทเฮาได้พั่งม่วน

หลอนว่าได้อ่านอ้าง พอหายฮ้อนฮุ่มใจ บ่ฮู้

แต่มาฮอนฮ่ำได้ ผญาย่อมยังเยา

พาให้เหงาใจคึด ฮ่ำหาคนฮู้

เผื่อจักเบิ่นครูค้ำ แนมนำให้ถึกฮ่อม

ทอมใจหลายพ่ำมื้อ เกือบถือไข้บ่มหนาว

ได้ยินแต่ข่าวเว้า ภายภาคนครหลวง

เบิ่นที่โฮมบัณฑิต เหล่าคณาจารย์เจ้า

เฮียมจึ่งเอาตนดั้น นครหลวงเทียวท่อง

หลายคนเว้าฮ่วมห้อง เห็นฮู้ฮ่อมเดียว กันแหล้ว

เมื่อไปเถ็องข่วงคุ้ม เขตถิ่นนครหลวง

เมื่อวันที่ซาวหก (๒๖) มาสกันย์กาลนั้น

บ่กลายวันพอมื้อ บีสองพันห้าฮ้อยสิบสี่

พอดีได้ข่าวแจ้ง เบิ่นข้อข่าวจริง

พอแต่แล้วเวียกเซ้า อาหารเลิกลาเลย
เบ็ดใส่อาฮามหลวง บ่อนพระคุณเนาอยั้ง
เถืองเวลากำหนดไว้ นมัสการพระคุณท่าน
พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ฝ่ายก้ำกรุงกว้างข่วงนคร
ลุนหลังจากพักฮ้อน หายเหนื่อยมีแฮง
เข้าแสดงความประสงค์ ต่อองค์พระคุณเจ้า
ผู้เพ็นเนาแฮมฮั้ง **วัดจักรวรรดิราชาวาส**
ก่อนจักเผยวาทเว้า ลงน้อมมัสการ
พอแต่แล้วเวียกนั้น ถวายวาทแวนประสงค์
ใคร่เพิ่งบารมี อ่านทวนทานแก้
เผื่อความบรบวรณ์เบื้อง มโนหมายแต้มแต่ง
พอได้แปลงให้ถึกเค้า คำเว้าเก่าผญา
องค์พระคุณบ่ซ้า เต็มเปี่ยมคุณธรรม
สมเป็นบัณฑิโต คู่คำควรย้อง
ได้สนองศรัทธาด้วย เต็มหทัยพระคุณท่าน
พระคุณได้อ่านอ้าง ลางข้อค่อยไข

ดั่งพระคุณท่านได้ แต้มตื่มฮอยลิขิต
ไว้ให้เป็นสักขี แห่งการซูซว้าน
ลิขิตคำนิยามให้ เห็นดีโดยซอบ
หวังว่าได้อ่านอ้าง เห็นฮู้ฮ่อมจริง
พระคุณท่านซ่อยสั้ง เอ๊ออ่านจนเกินกาล
นับแต่สิบโมงปลาย บ่ายสองเถ็องเท้า
เฮียมได้เนาแนมใกล้ ไขคำบางส่วน
ตามกระบวนวาดเว้า คำแต้มแต่งสาร
ตามภาษาฝ่ายบ้าน ภายภาคอีสานเฮา
บูฮาณเคยขานไข ดั่งฤาคอยแก้
พระคุณแหนะทางให้ เห็นฮอยฮูปฮ่อม
กางต่อคำถืกต้อง พระคุณล้นข่มอมเฮียม
บ่เสียความอยากเอี้ยม พายเพิ่งแต่กกมา
พระคุณมีเหลือหลาย บ่อาจเลยลืมได้
เฮียมขอเทินทูนไว้ เหนือหัวอยั้งข่มอม
สาธุ จ่งทะรงสืบสร้าง ศีลซ้อยสำฮาณ ผู่ข้าถ้อน

อันนึ่ง ขอพระคุณท่านได้ ยืนยิงเจียระกาล
คู่ควรเป็นสรณะ ผู่ผญายังหน้อย
สมคำสรเสริญย้อง เป็นนาบุญของโลก
เผื่อจักได้เกื่อยแก้ เสริมสร้างส่วนบุญ นั้นถ้อน
ถัดนั้น เหิงนานได้ สิบเจ็ดเดือนดูขนาด
หาทึนพิมพ์ไได้ เต็มทีข้า ฯ ผู่ทุกข์จน
จนปีเดือนพุ่งพ้น เข้าเขตกุมภา
สองพันห้าฮ้อยสิบหก จั่งค่อยมีมาพ้อ
ผู่ที่พอเป็นอ้ง ลงทึนเทิทอด
จิตจอดใจฮุ่งฮู้ โฮมเฮ้าฮ่วมสนอง
ตกลงกันถืกต้อง ตามที่เฮียมเสนอ
ทุกฝ่ายยินสนอง ก่อนซิพิมพ์เพียงพร้อม
ตกลงยอมยินแล้ว ลงมือแฮกก่อ
ปลายกุมภาต่อตั้ง พิมพ์เลื้อยต่อมา
ผู่ที่ใจแก่นกล้า ลงทึนฮ่วมเฮียมเสนอ
นับว่ามีคามคุณ คู่ควรยอย้อง
มีสองเฮือนแฮงยู้ ซูซอนซว้านซ่อย
เป็นที่สมมาตรแม้ง เฮียมแต้มแต่งสาร

24/VII

ผู้จัดการแห่งห้อง
เป็นกำลังสำคัญ
เจ้าของคำรงหัตถการพิมพ์ได้
เป็นสามแฮงซ่อยซว้าน
แต่ว่าสองท่านนั้น
เพียงแต่เป็นแฮงทืน
อันว่าความดีนี้
ผลกระทำที่ได้
อันนึ่ง คุณค่านี้
เฮียมใคร่ถวายเมธี
เป็นสุภาษิตไว้
พาให้เป็นประโยชน์ได้
แม้งนึ่ง ข้า ๆ
ยังบิดามารดร
สองพระคุณสร้าง
มีผญาคล่องค้น
อาหารใหญ่เมืองแมน
นึ่งในสองนั้น
เสริมแฮงฮุ้นนึ่ง
โฮมเฮ้าฮ่วมกัน
ไบ่อยากออกนามเสนอ
เพียนก็ดีใจแล้ว
บ่จำเป็นบ่าวประกาศ
ฤาปันเปลี่ยนผัน ว่านา
หนังสืออาจพอมี
ผู่เคยแถลงเว้า
แปลงคำความม่วน
แถลงต้านต่อมา
สนองตอบคุณโณ
ผู่เคยถนอมเลี้ยง
ให้เฮียมไวใจบ่อง
คำเค้าเก่าผญา

สองเพื่นเมือสู่พ้า สุคติภาคภายภพ
ขอแก่เหนือหัวเฮียม อย่าซิมีแนวฮ้อน
จนว่าไปเถ็องเท้า นีรพานสุคยอด
ผิเพื่นหมายดั่งนั้น ให้สมตั้งดั่งปอง หั้นถ้อน

อันนึ่ง มอบแด่ซาวพี่น้อง แสนล่ำซาวอีสาน
ผู่ใคร่ปูนปองนำ เก่าคำผญาต้าน
อันเบื่นมรดกเค้า ไทเฮาคราวปู่ ทวดพุ้น
พากันฮักห่อไว้ ถะผองเท้าชั่วกัล์ป พุ้นเถ้น

ขอยุติบ่อนบั้น กลอนกล่าวคำนำ
ใดที่ยังเขิ้นขัด ขาดคำควรเว้า
เฮียมนั้น ยินดีด้วย คำเตียนต้านกล่าว
ผองผิดโฮมฮับไว้ คอมข้าผู่เดียว ท่านเอย ฯ

- ธิ้วหายหักจี่ๆ ขมับ ผิ่มจ้ำหายไปิ้ บี่ๆ ถ.
- อิดสิ้นจี่ๆ ก้ำปิ้นหายาม อิดหนิยทน
อุกาบจี่ๆ แล้ว.

คำผารภ

สิทธิการิยะ ข้าฯ "ไสว" ชื่อ นามกร

"ขุมหิรัญ" นามสกุล สืบวงศ์แทนเชื้อ

คิดคะนิงนำเบื้อง คำสอนเสนอวาท

มีแต่ปางก่อนก้ี เมธีเจ้าจ่ายผญา

นับแต่ ใต้ย่านฟ้า อีสานภาคภายเฮียม

ก่อนก้ีเจระจา เอ่ยแต่คำผญาเว้า

บ่ว่าฝูงคนเถ้า ญิงชายสาวบ่าว

มีผญากล่าวแก้ กันหล้ินม่วนยิน

คำผญาก่อนก้ี มีพ่องปริศนา

มีพ่องเป็นคำสอน ต่อเติ้นเตือนต้าน

เป็นวิธีการเว้า ของคนผู่ฉลาด

เพิ่นหากอำวาทเว้า เพียรซ้ีสั่งสอน

เฮียมจึงคิดใคร่ท้อน โฮมแก่นสุภาษิต
อธิบายเบื่นคำกลอน ตื่มเติมตามเค้า
ติตางยอแยงค้ำ วรรณกรรมอีสานสืบ
ผู้ใคร่คิดฮ่ำฮู้ ได้เห็นเบื้องบ่อนจา
หลอนว่ามื้อใหม่หน้า คำเก่ามีคุณ
คิดใคร่พิจารณ์คัก หมั่นแนมนำไว้
คอยวิจัยวิจารณ์แจ้ง คำแถลงก็ก่อน
หล้างจักเบื่นประโยชน์ย้อน ได้เห็นฮู้ฮ่อมกระบวน
คำผญา เก่าล้วน นักปราชญ์ขานไข
ปางใหม่เบื่น **ปรัชญา** แม่นเดียวโดยแท้
ผญา มีลางบั้น **บั้ญญา** ก็หมายแม่น
อาทิ **มีผญาเพิ่นเว้า** **บนใบ้บอกคดี**
ฮู้คำเพิ่นซ่อยชี้ ใซ่บ่าแบกหามหนัก ดอกเด
หลายหลากคำผญา ห่อนเต็มเต็งอั๋ง
มีผญาเอาไว้ เถ็องยามซิมีค่า
คำผญา ฤาห่อนเบื่นเบื่องวัน โทสาซ้ำก็บ่มี ท่านเอย

อันว่า **คำผญา** นี้ เป็นแก่นสุภาษิต
ความหมายแปน ๆ มี เพิ่นไป่จาจงแจ้ง
เพิ่นหากอำเอาไว้ อวานคนให้ซอนฮ่ำ
มีผญาคิดค้น ซิเห็นฮู้ฮ่อมจา
แบบนึ่ง สาวบ่าวต้าน เอินอยอกไยกัน
เป็นคำคม บ่าวสาวสงวนเว้า
สาวบ่าวลมกันหล้ิน ยามแลงลงข่วง
ตั้งหากยินม่วนแม้ง ซมสู้ซื่นใจ แท้แหล้ว
หลายหลากมากวาดเว้า ปุนเปรียบคำแถลง
อีสานเคยนียม บ่าวสาวสงวนต้าน
ลางคนเว้า เป็นคำผญาย่อย
สาวบ่าวยินม่วนแม้ง ยามเว้าจ่ายผญา
ประสงค์ล้ำกว่านั้น หวังเผือกันอาย
ดีกว่าบนความหมาย บอกกันจริงแจ้ง
มีเทื่อแฮงฮุนฮ้าย คำเค็มเคียดขุ่น
ผู่พั้งจักเคียดเข้ม ซิคุมแค้นเคียดซัง

บูฮาณจิ่งอ่านอ้าง นิยมกล่าวคำผญา
ความหมายเป็นคำสอน ฮีนตรองตามได้
เหตุผลมีเพียงพร้อม คนฟังได้คึดใคร่
เมื่อได้ฮอนฮ่ำแล้ว ซิลงโอ้ว่าแม่นความ
ลางเทื่อผู่อ่อนล้ำ อยากเตือนต่ออาวุโส
จิ่งผูกเป็นผญา ค่อยปูนแปลงเว้า
เตือนสติคนเถ้า ชราการได้ฮอนฮ่ำ
เห็นฮ่อมนำวาทเว้า คณาน้อยหนุ่มเตือน
ปางเมื่อ ก่อนเก่าก๊ี นิยมกล่าวคำผญา
เป็นคติเตือนใจ ซู่ซุมแซงเซื้อ
บ่ว่า จีน จาม ห้อ มอญ แกว แม้ว ฝรั่ง
ต่างก็มีวาดเว้า สอนเสี้ยมซู่ซุม ชาติแหล้ว
ปุนดั่งกกก่อเค้า นีทานเก่าอีสป
เป็นคติคำสอน อื่นเขาไขอ้าง
เมธีหลิงเห็นฮู้ คุณมีมากประโยชน์
จิ่งได้แปลอ่านอ้าง ได้เฮียนฮู้ซู่วัน นี้แหล้ว

เพิงที่ แสนสำซั้น ได้ยอนฮ่ำคำผญา

ฮี่นตรองนำคำจา ให้แม่นหมายตามต้าน

ก็จักนำแนมฮู้ ความจริงหมายบอก

เห็นบ่อนเหมาะแม่นแม้ง คำเค้าเก่าแถลง

ต่อนี้ เฮียมใคร่แจ้ง วงวาดอักษร

ซี้แจ่งแนวการเขียน เผื่อพอเห็นฮู้

ย้อนว่า เสียงอีสานนั้น บ่คือกลางเว้าว่า

ตามภาษาวาทเว้า ผันซี้นบ่ท่อกัน

ย้อนว่า เหตุดั่งนั้น การเขียนขีดอักษร

คึดนำหลักของเฮียม จึ่งต่างคนเคยใช้

เหตุว่า อีสานเว้า ผันเสียงผิดวาด

แผกเสียงกลางกล่าวแก้ หลายล้นหลากคำ

อาทิ **ช. ชาติ ซั้น** ออกสำเสียง **ซ**

ชาย เซ็ง เขียน ต่าง **ซ. แซงซั้น**

ชน ชุม เซ้อ นามกร **ซั้น ซื่อ**

สัตย์ซื่อ ผิดแผกเบื้อง **ช. ใช้ ซื่อเสียง**

คำว่า **ชนชาติ** นั้น ของเก่าเบื็นศัพท์
จากบาลีภาษา ดั่งเคยเฮียนฮู้
จึ่งคงเขียน **ช.** ไว้ ตามคำฮากเก่า
ผิดแต่เสียงวาดเว้า อีสานใช้ว่า **ซ.**
ส่วนว่า คำ **ชื่อ** นั้น ยังใช้ขีดเขียน **ช.**
ก็เผื่อตามความหมาย ดั่งจามาแล้ว
ท่อว่าเสืองอีสานเว้า **ซ. โซ** เสียง**ซ่า**
กับ **สัย์ชื่อ** ให้มันผิดแผกไว้ **ซ. ใช้ ซ่าง** เขียน

โฮมว่า ศัพย์ภาษาอื่นนั้น คงฮูปคือเดิม
นอกจากเบื็นคำกก เก่าอีสานเฮาใช้
จึ่งเขียน **ซ.** เหม็อดเกลี้ยง ตามเสียงเคยออก
นอกจาก ความหมายมีต่างนั้น แต่เสียงซั้นส่ำกัน
อาทิ คำนึ่งนั้น **ชาย** คู่ ญ. ญิง
คงเขียนเบื็น **ช. ชาย** ต่างดิน **ทราย** ใช้
ผิดกับ **ชาย**คาบ้าน เฮือนซานเซาจอด
เซิงเขียน **ซ.** ซ่างใช้ คำเค้าเก่าอีสาน

แซงเซ่นเซื้อ ซ้อยซื่นซวนซม

ควาย **ซน** เซียง ต่างคำ **ชน** ซั้น

ชน เป็นศัพท์หมายใช้ เถ็องคนควรค่า

ซน แม่นสัตว์ชาติสู้ **ยามใช้ส่วนเขา**

ลางคำ ผิหากคึดใคร่ใช้ เขียนขีดคือเคย

จักมีความหมายผิด แผกกันไกลเย็น

โตอย่างเขียนคำ **โส้** เคยเขียนเป็น **โซ่**

เสียง, ทังความหมาย แผกล้ำ เพิงได้ฮื่นตรอง

โส้ หมายเครื่องผูกคล้อง จำจ่องพันธนา

โซ่ นั้นมีความหมาย ดั่ง**โซ่**ไซคาท้าง

หวังว่าแนมนำพ้อ คือเฮียมซ้ซ่อง

เสียงอีสานถืกต้อง ควรใช้เยื่องใด

อันนึ่ง คำควบกล้ำ แก้กล่าวกลอยแถลง

สองเสียงมี ควบกันการเว้า

เฮียมยังคงเขียนไว้ คือเคยคำเก่า

อีกตื่มเสียงวาดเว้า อีสานใช้ซ่างจา

อาทิ **ซว้าน**ซ่อยให้ หวิดหว่างทนทุกข์
สว่ายหน้าทังแปรงพั่น ตื่นมายามเซ้า
ติตางหลิ้น ซำซาแก้**สว่าง**
ต่างจากเสียง **สว่างแจ้ง** (สะหว่าง) บ่คือแก้**สว่างเหงา**

คำควบเค้า เสียงเซ่นอีสานจา
ลวาด เล่าแนมนำเห็น ซู่คำเคยต้าน
เกินกว่าคำกลางเว้า อักษรคำควบคู่
ส่วนลำเนียงกล่าว**กล้ำ** บ่เคยใช้ซ่างจา

เฮียมหากคงฮูปไว้ คือดั่งเคยเขียน
เว้าถิ่มเสียง **ร.ล.** ไป่ปองปูนต้าน
อันนึ่ง เสียง **ฉ.** เว้า คือ **ส** เสียงสำ
ใช้เขียนคำต่างเค้า หมายหมั้นต่างกัน

ปุนดั่ง เสือ **สาง** ช้าง โฮง **ฉาง** เสียงสำ กันแหล้ว
ความหมายมีต่างใช้ เสียงต้านสำ ส.

ฉะบับ แบบเบื้อง เสียงออกเป็น **สะบับ**
คำเขียน คงเป็น **ฉ.** **ฉลาด**หลายเหลือล้น
เสียง ส. เป็นคำต้าน เวลาเว้าอ่าน
เขียนคงคำเก่าไว้ หมายฮู้เมื่อเห็น

อันนึ่ง แสนยากหยุ้ง

ระเบียบภาษากลาง

ไบ่พอกับเสียงเค้า

อยู่ อย่า อย่าง อยาก นั้น

อีสานต้านตื่มถ้อย

เฮียมได้เอา อ. อวาน (นำ)

อาทิ **อยำ แอยง อย้าน**

เอยาะ อย่อง อย้อน

ญิง ใหญ่ หญ้า

ส่วนเสียง **ย. ยาม ยาย**

ยิง บีนโบ้ง

ยก ยาก เย้น

ยัด ยื่น ย้อน

ยอง ใย เยอ

ยูง ยาง ไม้

ยาบ ๆ เหล้อม

เขียนขีดเสียง **อย.**

สี่คำเคยเว้า

อีสานเฮาเว้าว่า

ยังเค้าคู่เดิม

วาดว่าเสียงกลาง (สูง กลาง ต่ำ)

ซู่คำเคยเว้า

อยังอยาย อยุด อยู่

อยามเอียม อยั้ง อยืน

หน้าที่ ญ. ญิง

ย่า เยือง กะบองใต้

ยอ แยง ยัง ยาก

ยี ย้าย ย่าง ยาน

ยาด แย่ง ซีงดี

ย่อม เยา ยังน้อย

สกุณาเดียวดั้ง กันแหล้ว

ไฟฟ้าส่องแสง

เสียงสำใช้ สูง (กลาง ต่ำ) ว่าเสียง **หย.**

ห. เอาอวาน จ่องจูงเสียงขึ้น

เสียง ห. ถิ่ม เวลาเฮาเว้าอ่าน

อาทิ **หยิบ**แส่วเสื้อ สอยซ้ำซ่างดี

หัว **หยอง หยุ้ง** เบิ่น **หย่อม หยัง**เด

หยุมหยุ หยะ ยากซิกลืนกินได้

หยาม สาซ้ำ เสียทีนดายดอก

เทียวซัก **ไหย้** เตือนม้าแล่นลิน

หยิบแส่วเสื้อ กับ**อยิบ**ยื่นยังของ

เสียงมันผิด แผกไกลกันแล้ว

ความหมายซ้ำ บ่คือกันคนละอย่าง

หวังว่าคงฮุ่งฮู้ เห็นแจ้งแก่ใจ

เฮียมได้ยกยื่นไว้ โตอย่างพอเห็น

พอได้เบิ่นแลวทาง ส่องแนมนำได้

หลอนว่ามีคุณย้อน ยามประสงค์เขียนขีด

คำอีสานได้ถืกต้อง คำเว้าเก่าเฮา บ่อย่าเด,

อันนึ่ง เสียงวาดเว้า
เสียง **โท** ขาน
อาทิ เสียงคำ **ก้าง**
กลาง, ต่ำ, โท เมื่อเว้า
ส่วนว่า **สูง, ต่ำ,** นั้น
บ่ว่าเสียงสามัญ
อาทิ เสียง **ของข้อย**
ต่ำ เสียง **คอย ค่อย ค้อย**
มีคำนึ่ง มักค้าน
ย้อนว่าเคยเฮียนมา
นั้นแม่นเสียงคำ **ผู้**
อีกคำ **ภู่** นึ่งนั้น
อันนึ่งนอกกว่านั้น
แมง **ภู่** มี
ผู้ หมายกงกันข้าม
ผู่ นั้นมีวาดใช้

ต่ำ (สูง กลาง) ออกเสียงผัน
ส่ำ**กลาง**การเว้า
คาคอ**ค้าง**อยู่
เสียงนั้น**ท่อกัน**
โท, เอก, ผิดกัน
ก็ต่างกันการเว้า
คอง คอย ค้อย เหงี่ยง
บอง ข้อย ข่อย สูง
ผิดแผกความเห็น
แต่บ่ซอมเสียงเว้า
ผิดกันกับ **ผู่**
เสียงเว้าบ่ท่อกัน
หมายต่างคนคำ
ต่างเสียงหมายแม้ง
กับคำว่า **แม่**
ยามเว้า **ผู่คน**

โตอย่างประโยคเว้า **“ควาฮผู้ของผู่ใดเด”**

เสียงออกยังมีผิด แต่เดิมดาแล้ว

ลางบ่อนมีเขียน**ผู้** ความหมายเป็น**ผู่**

สัมผัสความม่วนแม้ง **โท**ใช้ค่อยควร

โตอย่าง**ผู้** หมาย**ผู่**คำขาน

ส่วนหลายในบทกลอน ผ่ายอีสานเสนอใช้

ยามเมื่อเสียงโทต้อง การคำความม่วน

อาทิ **“ชายเผ่าผู้ เห็นฮู้ฮ่อมกล”**

อกอย่างหนึ่ง **เศรษฐผู มมากสมทรพย**

ความหมายคือเศรษฐี ผู้มีเงินล้น

บ่แม่น เศรษฐีนั้น เป็นชายเซิงซ่า

อันนั้น คำเศรษฐีบ่งแจ้ง บ่มีปันเปลี่ยนเป็น

โดยว่าแสงศัพท์เค้า ของเค่าเขามี

เศรษฐีนี แนวญิง ผู่มีสินล้น

ประโยคนึ่ง “บ่เป็นผู้เป็นคน” เคยต้าน ธรรมดาเว้าว่า

เขียนนำเสียงวาดเว้า เพิงฮู้ฮ่อมนำ หั้นถ้อน

เฮียมใคร่เทียบสำ**ซั้น** **สูง,ต่ำ,** ผันเสียง

เอก, โท มี ม่อกัน เสียงใกล้

เสียงนั้นมีผิดเพี้ยน ซอมดูก็ต่าง

แพดเสียง **สูง,ต่ำ** ได้ โดยด้ามดั่งซิจา นี้แหล้ว

หัว **บ่า** มี **ค่า** แท้ เป็นอยู่กอยาดี

สุราเป็นกระสาย ให้ตื่มเกลือลงบ้าง .

ทาเป็นอยาดีเกลื้อน ที่ฝดแดงเป็นบ่าม

ลองตำทาอยู่เลื้อย ซิหายแห้งเหือดคัน

ต้นส่าเหล้า เสียง**ซ่า**ดังไกล

พั้งนำเสียง ม่อกันจำใกล้

ท่อว่า ความหมายนั้น ไกลกันเกินห่าง

คือดั่ง คน**ซ่า**เว้า น้ำตาอ้อย**ส่า**งาม

แมงภู่ ตอดผู้นี้ เจ็บปวดเหลือหลาย

ให้ค่อยแนมนำเสียง หมั่นพั้งซิเห็นฮู้

คือดั่ง คำเคยเว้า เป็นเขยขวัญ **สู่**

พั้ง **ชู่** มือ ซิยินเพี้ยนแผกกัน

เสียง**เอก**ได้ โตอย่างพอเห็น

เสียง**โท**ผัน คู่กันโดยด้าม

มีทั้งความหมายเพี้ยน ทั้งเสียงผิดแผก

อย่าง อย่าไปเถี่ยว**ท้า** คอย**ถ้า**ต่อยตี กันเนอ

ไป**เถี่ยว**หลั้น ให้ไป**เที่ยว**มาไว

อย่าซิเหิงนานหลาย บ่แม่นไปหลาย**เถี่ยว**

ขะโมยสิวเอา**ผ้า** เจ้าของถือ**พร้า**ไล่

นำไปทันฮ่อง**ค้า** ได้พั่น**ข้า**ขาดคอ

อย่าซุกเซ่อง**ซู** แอบ**สู** สมกัน

มันหากผิดศิลธรรม ฮีตครองควรเว้น

ให้ค่อยยอดสา**สู้** เมียเดียวดอมอาตม์มีนั้น

อย่าได้ไป**สู่ซู้** ซม**สู้ชู่**วัน บ่ดีดาย

อันนึ่ง เสียงกลางนั้น ตามระเบียบผันเสียง

เฮาเคยเฮียน คู่คำเพียงห้า

ผิหากเสียงผันแท้ อีสานเฮาเว้าว่า

ยังย่อมเขินขาดข้อน เสียงเท้าท่อ**โท** สูงนั้น (สูงกลางต่ำ)

อาทิ **หม้องอ้องถ้อง** กระต่ายเนานอน

เสียง**อ้อง**ยามเฮาจา ส่ำเดียวเสียง**ถ้อง**

บาดเทื่อเขียนคำนั้น ตามเสียง **อ้องว่า**

บ่แม่นเสียง**อ้องถ้อง** คือเว้าวาดจา

ส่วนว่าคำอื่นนั้น เพิงฮ่ำฮอนเห็น

ก็หากคือเดียวโดย ดั่งเฮียมเสนอไว้

หวังว่าคงแนมพ้อ คือเดียวโดยซอบ

แนมแต่คึดใคร่พ้อ บ่มีเว้นหว่างซิเห็น

แม้งนึ่ง เฮียมใคร่กลับกล่าวแก้ ซี้แจ่งลางคำ

เห็นว่ายังกำกวม ที่เฮาควรฮู้

เสียง **อย, ย,** เคยได้ เฮียนเขียนมาก่อน

หากจักเขียนดั่งเค้า หมายแม้งยากซิเห็น

กก**ยาง**มี**อยาง**ย้อย ยำย่าง**ยาม**บัก

เจ้าของเทียวมา**อยาม** เบิ่งน้ำมัน**ยาง**ไต้

ยามบุญ อีสานเซื้อ เคยไป**อยาม**ย่า

ตั้งหากเป็นฮีตเค้า บูฮาณเถ้าแต่ปฐม

เว้าแต่พอสำนี้ วิธีขีดเขียนอักษร

อุทธาหรณ์ที่ยอยก ซ่างซอมซิเห็นฮู้

ติตางเบื่นครูต้าน เตือนนำนีน่ำ

เฮียมไบ่อำวาทเว้า คือเค้าเก่าผญา

คนเฮานี้ ความโง่จ้า ผญามากบ่คือกัน

พุทโธเคยทะรง เปรียบปุนบัวน้ำ

มีหมู่บัวเผยพ้น เหนือนทีจุมจ่อ

แสงอาทิตย์ส่องต้อง ไขอ้าเบ่งบาน

บุคคลเปรียบดั่งนั้น คือคนมากมีผญา

พอแต่ยินคำจา ก็ส่องแนมนำฮู้

อุคฆติตัญญูเว้า ทางธรรมไขแจก

คือดั่งองค์พระพุทธเจ้า องค์ล้ำโลกลือ

ถัดมา บัวอยู่เพียงระดับน้ำ มื้ออื่นซิคอยบาน

วิปปจิตัญญูไข ชื่อธรรมประทานไว้

ผญาไวแวนกล้า บ่ญญามีหลุดหลั่น กันแหล่ว

คอยแต่วันซิพุ่งพ้น เหนือน้ำก็เบ่งบาน

พวกนึ่ง บัวใต้น้ำ หยับต่ำลงเล็อก

หลายวันคืน ซิเบ่งบานวันหน้า

ลางเที่อ ถือกหมู่มัจฉาเซื้อ กัจฉโปขบคาบ กินแหล้ว

ผิหากมีโอกาศพุ่งพ้น วันหน้าซิเบ่งบาน

พวกนี้ ทางธรรมเพิ่นหากต้าน ว่า เนยยะบุคคล

คือผู้พอตุกเตือน แนบนำกันได้

ซิบ่ไหวตั้งแต่บัวติดเหง้า ในตมบ่ทันเกิด

คองแต่สัตว์ชาติน้ำ ซิคุมเคี้ยวคาบกิน นั้นแหล้ว

บ่มีวันบ่งปิ้น บานเบ่งคือเขา

คือคู่คนมัวเมา มืดมนบ่มีแจ้ง

องค์พุทโธแสดงไว้ ไขพระธรรมทะรงเทศน์

ปทะปรมะ คือพวกมืดบ่แจ้ง บ่มีซว้านซ่อยทัน ท่านเอย ฯ

ต่อแต่นี้ เฮียมใคร่แหนะบ่อนบั้น เบื่องบ่อนตอนผญา

ที่จักยอแยงมา ต่อเติมตามท้าย

คือว่า **คำผญา** นั้น พิมพ์เบื่นโตต่าง

คำอธิบาย พิมพ์ดั่งเค้า เพิงฮู้ฮ่อมนำ นี้ถ้อน

ลางคำ คึดใคร่ให้ ฮู้ฮ่อมเห็นคัก
เห็นคู่ควรคำจา แต่งปูนแปลงไว้
ดั่งจักแนมนำพ้อ พิมพ์ดีดูเด่น
เซิ่งจักเห็นง่ายได้ ยามสิ้งเบิ่งสาร ท่านเอย
ฮอยที่มีบ่อนต้าน เขินขาดบางบก
เฮียมยินดีดอมฮับ ซู่อันเอาไว้
ใดหากคือคำอ้าง ความหมายเหมาะแม่น
เฮียมขอถวายปราชญ์ผู้ เคยต้านต่อคดี
ลางคำ เฮียมไป่ฮู้ ได้เทียวท่องถามเถิง
นำผู้คงเคยเฮียน ฮ่ำฮอนเห็นฮู้
ดีจึงเป็นคุณเจ้า ผู่แนมนำซี้ซ่อย

ใดที่เขินขาดข้อ ขอเป็นของข้าน้อย โฮมให้ฮอดเฮียม หั้นถ้อน

คำเพิ่นสอนสั่งเสี้ยม ภาษิตกล่าวเป็นผญา
ที่บ่เอามาไข แม่นเฮียมบ่เห็นฮู้
เซื่อแน่คุงมีค้าง ยังหลายเหลือมาก
ขอโจะไว้เทื่อหน้า ซินำต้อยตื่มแถลง

ให้ค่อยอดสาเย้อน กินข่าตาขิง พี่น้องเอย

ให้ค่อยอดสาเย้อน กินลิงตางกระต่าย

อดสาเว้าผู่ฮ้าย ซำซาพ้อผู่ดี ยังว่าเด

อดสากินยังส้ม คองหวานม้อใหม่

ฮอยที่ ภายหน้าพุ้น ของส้มซิเล่าหวาน บ่ฮู้เด

เฮียมขอโจะบ่อนบั้น ไว้วาทคำแถลง

เอาแต่พอหอมหู ผู่สงวนหาสู้

เผื่อจักหอมหาไว้ คำสอนเสนออ่าน

ลางเทื่อ คำม่วนแม้ง เมือหน้ายิ่งหนา ท่านเอย

ส. บุมหิรัญ.

คำผญาภาษิต

◎ กกบ่เต๊องตีงตายตั้งแต่ง่า ง่าบ่เต๊องสังมาเหล้องแต่ใบ

◎ กินแกงให้เจ้าซอมดูก้างบาดคาคอซิจั๊มยาก ดูกมันไปอยู่ค้างกินน้ำซิบ่ลง

◎ กุญชโรซ้างแนวสูงสัตว์ไหญ่ ยังได้มาอยู่บ้านเมืองกว้างก่อนขุน กุญชโรซ้างแนวสูงสัตว์ไหญ่ ตายย้อนนกไส่น้อยผญาแพ้โคบคืน

◎ ของบ่เบ็นตาจ้ำอย่าซิจุ่มลงเล็อก ของบ่เบ็นตากัดอย่ากินซิพวนท้อง ของบ่เบ็นตาส้ม อย่างมกินซิส้มปาก มันซิยากแก่ท้องคนค้ำพั้นแม่นขา

◎ ครันได้กินปลาแล้วอย่าลืมปูปะปล่อย ลางเทื่อปลาขาดข้องยังซิได้บ็นปู ครันว่าได้ขี่ช้างอย่าลืมแห่งคุณหมา ลางเทื่อโจรมาลักได้เห่าหอนให้มันอย้าน ลางเทื่อกวางฟานเต้นในดงซิได้ไล่ บาดเทื่อได้ต่อนซั๊นยังซิโอ้ อ่าวคุณ

◎ ครันเจ้าได้ขี่ช้างกั้งฮ่มเบ็นพระยา อย่าซิลืมเสนาผู้แห่นำ

ตีนซ้าง ครันเจ้าได้ขี่ซ้างกั้งฮ่มสัปทน อย่าซิลืมคนทุกข์ผู้ขี่ควายคอนก้า ครันหาก มีสองแล้ว บ่กลัวใผอย่าพ้าวว่าลางเทื่อลื้นมันหากเจ็บคอบแข้วน้ำตาย้อยย่าวลง

◎ ครันเจ้าได้แหแล้วอย่าลืมซิงห้างกระต่าย ครันเจ้าได้ข่ายแล้วอย่าลืมแฮ้วนกไก่นา ครัน ได้ พั่ง ความ เว้า ขมใน ๆ อย่าพ้าวจ่ม ลางเทื่อขมขี้เพียเมือหน้าหากซิดี

◎ ครันได้กินลาบก้อยอย่าลืมแจ่วแพวผัก ครันได้กินภา (ภาชน์) เงินภาคำอย่าซิลืมกะเบียนฮ้าง ครันได้กินต่อนซื้นอย่าลืมแห่งคุณหมา ขะโมยบ่มาซอมลักก็คอบหมานอนเผ้า

◎ ครันแม่นใจประสงค์แล้วกลางดงก็ว่าท่ง ใจขี้คร้านกลางบ้านก็ว่าดง ครันแม่น ใจ ประสงค์ แล้ว เมือง แกว ก็ ดั้น ฮอด ใจประสงค์ต่อแก้วในถ้ำก็สิ่วเอา ครันแม่นใจบ่โสดาด้วยเว้าแม่นก็เป็นผิด ใจบ่โสดาคอมปากดีก็เป็นฮ้าย

◎ เจ้าผู่หงส์คำฝ้ายกลายเขากันธมาส เบ็ดใส่ตั้งแต่ไม้โพธิ์ตั้วฮ่มเขียวละนอ

◎ สุกคาต้นบ่ปานฝานหัวบ่ม เพิ่นบ่มให้ บ่ปานเจ้าบ่มเอง

◎ สงสารนี้เวียนตายแล้วเวียนเกิดคือ มดแดงไต่ขอบด้งเวียนอ้อมอยู่เลิง แท้แหล้ว

◎ สนุกแต่ความหลิ้นความกินบ่ท่อเพิ่น สนุกแต่คำเว้าซู้เมียซิซ้อนก็บ่มี

◎ ซื่อว่าความตายนี้แขวนกอซู่บาดย่าง ใผก็แขวนอ้อนต้อนคือแท้ดั่งกัน ท่านเอย ซื่อว่าสายน้ำห้วยนำฮ่อมเขาเขียวก็หากไหลลงโฮมวังขวางสู่คงคาเสี้ยง

๑ ชาติที่คุงคานี้สมุทรหลวงบ่ขาดสะเภาแหล้ว บุญน้ำยังเบิ่งกว้างหลายห้วยซิฮ่วมโฮม ชาติที่ยามหนาวนี้ผึงไฟก็หากอุ่น เดือนห้ามาฮอดแล้วกลายใกล้ซิว่าควัน บ่ฮู้

◎ ชาติที่ดวงหอมนี้บานดายแล้งเปล่าเป็นฤา ความคึดแมงภู่ยังท่อพ้ำซิหวังเมี้ยนกะดูกดอม ชาติที่แนวนามบ้งแปนโตกาซิตอด กินแหล้ว ควรที่เฮ็ดให้คือดั่งม้อนใยหุ้มห่อโต

◎ ชาติที่โพธิ์ศรีสร้อยใบบ่มีนกบ่แกว่น หมากบ่หวานจ้อย ๆ กาเอี้ยงก็บ่ซุม ชาติที่มาลานี้ดวงหอมซิเหยกลิ่น เป็นฤาใผผู้ได้เข้าใกล้ซมแล้วบ่อยากหนี ชาติที่ดงหลวงกว้างพึงคณาเนื้อหากแกว่น นกหากซมซื่นด้วยลำไม้ง่างาม บ่แม่นฤา

◎ ซั้นบ่เบิ่นต่อนอย้างอย่าซิใส่ภาเหวย ของบ่เบิ่นตากัดอย่ากินซิพวนท้อง

◎ ยูงยางไม้ลมตีหยังหักถ่อง บาดว่าเครือหญ้าบ้องลมต้องก็บ่เพ

◎ ยามเมื่อชลทีน้ำไหลนองน้ำถ้วมท่ง มดบ่มีบ่อนซ้นปลากั้งอะเห่ยหัว ยามเมื่อเดือนสามเส้ียงชลทีน้ำเขินขาด มดพากันกะเจาะกะจอกเว้าหัวล้อต่อปลา

◎ ยามเมื่อเบ็นมันอ้อนใผก็ซอนเสียมใส่ บาดเบ็นมันอีมู้ใผก็ห้ำกะต่ากลาย

◎ ติแต่ควายบักเลฮ้ายฮาวสวนเจ้าบ่ถี ติแต่แมงหมี่ฮ้ายตีนสั้นบ่ฮ่ำเพิง

◎ ตึกแหหวังเอาปลา เฮ็ดนาหวังเอาเข้า พันโพนก็หวังปลูกหมากถั่ว เฮ็ดหยังก็อยากได้อันนั้นลงแฮงล้า ซิแม่นฤา

◎ ตกตาว่าได้เบ็นเสือแล้วลายบ่ลายเขาก็ตู่ แหนงสู้เอาหมี่นหม้อมาแต้มตีมลาย ซะหยาม ตกกะเทินว่าได้กำคอแข้บ่หวังวางให้หางมันฟาด ตกกะเทินว่าได้เบ็นม้าบักก่ำน้อยหนีแส้อย้านฮ่ากิน ตกกะเทิน ว่า ได้ป้ำซินำ ฮอนเหม็อดซู่ง่าง่าใด่ออกนอกฮั้วซินำม้วนเข้าใส่สวน

◎ ตามใจน้ำซิไหลไปตามฮ่อม บ่มีไหลเผ่นขึ้นเมือพ้ายอดดอยดอกตี๋ ตามใจเจ้าบ่มีขีนขัดวาด แม่นซิขี้ใส่สาดหมอนแก้งก็ซ่างตาม

◎ เถ็องแม่นมีความฮู้เต็มพุงเพียงปาก ก็ดีถ้อน สอนโตเองบ่ได้

บ่มีย้องว่าดี เถ็องแม่นมีความฮู้พาโลเฮ็ดบ่แม่น ความฮู้ท่อแผ่นฟ้าซิเป็นบ้าท่อแผ่นดิน พุ้นแหล้ว

◎ เถ็องแม่นจันทร์ใสแจ้งดวงเดือวบ่มีซื่น ดาวอยู่ล้อมหลายซั้นก็จิ่งเฮือง ดอกนา

◎ ทางหลายเส้นตามใจผู่ซิไต่ ครันเจ้ามักเส้นเว้งทางเสี้ยวก็หากมี

◎ หนองบ่มีขอนขว้างซาวแหเขาซิคว่าง ลงแหล้ว มีวังบ่มีเงือกเผ้าคนใบ้ก็บ่อยำ

◎ บุญบ่เคยตายนี้แสนซิเบือก็บ่เบื่อ แม่นซิเอาผั่งไว้ในดินก็จำเกิด เบิ่งแต่ในหมากอีหมากแตงจมอย่พื้น ก็ยังฮื้นบ่งใบ

◎ บุญหัวบ่เคยได้สังวาลย์คำพระยานาค ขี้ดินดากติดหัวแด่เล็กน้อยโงแง้นว่าแม่นหอน

◎ บวยบ่มีด้ามซิเอาหยังค้างแอ่ง เขาซิเอ้นว่ากะโปะหมากพร้าวบ่มีเอ้นว่ากะบวย

◎ เป็นคนให้ทำเนียมคือนกเจ่า ยามเมื่อบินแอ่วผ้ายขาวแจ้งจั่งค่อยเห็น เป็นชายให้เป็นชายแท้อย่าแกมแกหินแฮ่ ทรายก็ให้ทรายแท้ ๆ ตมนั้นก็อย่าแกม เป็นญิงก็ให้เป็นญิงแท้แนไปให้มันเที่ยง ยิงก็ให้ยิงแท้ ๆ แนแล้วจั่งค่อยยิง

◎ เผื่อเหนือตกใต้ไหลลงมาค้ำพอแม่น พร้าอี่โต้บ่เข้าให้พั่นเจ้ยแต่ไกล

◎ ผัวเมียฮ้ายยามเดียวเบ็นเพื่น พี่น้องฮ้ายคือขี้บ่เหม็น

◎ ใผผู่อาสาเลี้ยงงูสาไว้คอมไก่ อย้านแต่คับบ่มั้วเข็ญฮ้ายเข้าฮ่วมเฮือน

◎ ฝนตกโห้งไหลโฮมแต่บ่อนขุ่ม บ่อนสูงอยู่ใกล้ฟ้าฝนเท้งแล่นกลาย ฝนตกโห้งเท้องโคกเท้อเล้อ บ่อนขุ่มมีบ่แพ้สังไปโห้งตั้งแต่โนน

◎ มณีโชติแก้วมหานิลลูกประเสริฐ บ่มีคำห่อหุ้มมณีแก้วก็เล่าจาง

◎ มีเฮือนบ่มีฝาแอ้มลมมาหนาวหน่วง หนาวบ่มีผ้าตุ้มซิไปเอ้าอุ่นบ่อนใด่

◎ มันหากเหม็อดแฮงแล้วปลาบึนยามเดือนสี่ เงี่ยงก็หลุ้ยคุยก็ล้มปานนั้นว่าบ่บึน

◎ อย่าซิไลเสียถิ่มพงศ์พันธุ์พี่น้องเก่า อย่าซิละเผ่าเซื้อหนีไปย้องเพื่นผู่ใกล อย่าซิไขผักตูไว้โจรขะโมยซิฮู้เมื่อ ครันแม่นปะบ่องท้างปลาซิฮู้เมื่อคึง อย่าให้เสีย แฮง ใด้ เบ็น คนนำ

เพิ่น คนก็ให้คนแท้ ๆ เหนียวตุ้ยจั่งแม่นคน อย่าได้ติแถลงเว้าเอาเลามาปลูก บ่แม่นเซื้อชาติอ้อยกินได้ก็บ่หวาน

◎ อย่าได้ติแถลงเว้าเอาเลามาจักตอก บาดว่าจักบ่ถึกข้อหย้อบ่ถึกบ้องมันซิเลี้ยวใส่มือ บ่ฮู้เด๊ อย่าพ้าวติเตียนเว้าผักกะเดาว่าขมขื่น บาดได้กินลาบก้อยยังซิโอ้อ่าวหา

◎ อย่าได้ลืมคุณเถ้าแมวบักคำโตเกิดก่อน ถงใหม่หนูบ่หย้ำปางนั้นก็แม่นแมว นั้นแหล้ว อย่าได้หวังสุขย้อนเอาบุญเขามาเพิ่ง สุขก็สุขเพิ่นพุ้นบ่มากุ้มฮอดเฮา ดอกนา

◎ อย่าได้อาสาเลี้ยงแนวซะนีฮปค่าง มันหากเคียวผอกพ้นผองเท้ากะดูกกอง พุ้นแหล้ว อย่าซิติแถลงล้มบ่มีตมพะลาดมื่น อย่าซิพะลาดล้มเดือนห้าก่อนฝน หลายถ้อน

◎ เหลือแฮงแฮ้งบินแฮงอิดอ่อน ลมบ่มาซ่วยแฮ้งบินได้ก็บ่แฮงแท้แหล้ว เหลือแฮงควายบักเลเถ้า อดสา เล็มกิน หญ้าบ่งดังแม่นเขาะน้อย ๆ เป็นหน้าอี่ดู บ่เด

◎ ว่าเป็นตอกะยูงแล้วแมวสีสังมาโค่น ว่าเป็นไม้แก่นหล้อนสังมาปิ้นบ่งใบ

◎ เห็นว่าขอนไหลน้ำอย่าคองดายว่าขอนดอก ลางเทื่อลงแซ่

น้ำหลายม้อซิบ่งใบ บ่ฮู้ เห็นว่าได้หน่วยแก้วอย่าซิเบี่บกะใจหาย ลางเทื่อฮง ๆ ใสหน่วยขวางใผซิฮู้ เห็นว่าเปอเคอตั้งกลางภา (ภาชน์) อย่าพ้าวอยาก กินเนอ, ลางเทื่อเบี่นต่อนิ่งว้นกินแล้วซิบ่ยืน ท่านเอย

◎ เฮือคาแก้งเกวียนเห็นให้เกวียนแก่ บาดว่าไปฮอดน้ำเฮือซิได้แก่เกวียน บ่ฮู้

◎ เฮือนบ่มีสีหน้ากาบินมามันซิล่วง มีเฮือนคันบ่มีพ่ออย้าวโจรซิเข้าล่วงของ

◎ กวางกินหมากขามบ้อมไปคาคอมั่ง ครันแม่นมั่งบ่ขี้สามม้อกะตายตาย

◎ กรรมสังโอ้โอทองสังมาแตก บาดกะโปะหมากพร้าสังมาหมั้นกว่าโอ

◎ เก้าซิข้าสิบซิข้าให้เอาแก่นกะยูงตี อย่าได้เอาบาลีต่อยตีตางค้อน

◎ คนเหม็อดบ้านกินน้ำส้างเดียว เทียวทางเดียวบ่เอยียบฮอยกัน

◎ สิบเบี่ยอยู่ฟากน้ำอย่าได้อ่าวคะนิงเถือง สิบสลึงมามือให้ค่อยกำเอาไว้ สิบปากเว้ายังบ่ท่อตาเห็น สิบที่ตาเห็นฮู้เถือง ใจว่าคักแน่ ไบ่ท่อมือลูบไล้คลำคั้นคักกะใจ

◎ ตาดีไปคล้องซ้างสามคืนมาเปล่า ตาบอดไปคล้องซ้างสามมื้อได้ขี่มา เชื่อบ่?

◎ นกอี่เอ้ยงกินหมากโพธิ์ไฮ แซวๆเสียงบ่มีโตฮ้อง แซวๆฮ้องโตเดียวเหม็อดหมู่ (จากนิทานเสียวสวาสดิ์)

◎ บัวขี้แบ้สังมาเกิดกลางหนอง บัวทองไปเกิดก้ำหัวสวนบ้านเก่า บ่อนเล็อกมาต่าวตื้นพออี้ออย่องเถ็อง

◎ เบ็ดเบ็นผู่ไข่ไก่เบ็นผู่พ้ก ขี้กะดักกะเดือนเบ็นผู่เลี้ยงบุญซิได้แก่ใผ บ่ฮู้

◎ พั่นเอือไว้หลายลำแฮท่า หม่าเข้าไว้หลายบ้านทั่วเมือง (จากนิทานเสียวสวาสดิ์)

◎ อย่าไปเก็บดอกหว้านบ้านเพื่นมาซม ให้ค่อยงอยซานเก็บดอกกะเจียวแคมฮั้ว

◎ เบ็นสังพากันโตนลงห้วยหาฮังแตนต่อ สังบ่ขึ้นโคกกว้างหาซ้างค่าแพง

◎ พี่ตายน้องยัง เฮือไหลท่ายัง น้ำเต้าแตกสายยัง ไฟไหม้บ่าขอนยัง น้ำเต้าจมหินฟู หินหักหินต่อ (จากนิทานเสียวสวาสดิ์)

◎ อยากกินเข้าให้ปลูกใส่พะลานหิน อยากมีศีลให้ข้าพ่อศีแม่อยากให้คนมาแว่ให้ข้าหมู่เดียวกัน

◎ ลูกผู่ฮักเอาไว้ทางหลัง ลูกผู่ซังเอาไว้ทางหน้าเอาปลาบ๋อนม่ามผู่อยู่หลังฮักบ่แพ้บ่เหลียวหน้าล่ำแล

◎ หินแผ่นล้านก้อนใหญ่คือซิหนัก บาดว่าเอาสะโนติดซั่งซาสังมาได้ ผิว่าตามตาคื้วคือสะโนซิหนักกว่า คันแม่นตาบ่คื้วซิเบาเบื้องผ่ายสะโน

◎ ให้เจ้าเอายาวไว้คือกาคาบเต่า อย่าซิเฮ็ดอุ้งปุ้งคือฮุ้งคาบงู

◎ ให้เจ้าเอายาวไว้คือศิลป์ไชยพั่นไฮ่ บีกลายได้แต่ป้ำบีหน้าจังค่อยฮอน

◎ เห็นว่าผักหมเหี้ยนกลางทางอย่าซิพ้าวเอยียบย่ำ บาดห่าถอดยอดขาวทาวยอดขี้นยังซิได้ก่ายเกิน

◎ อัศจรรย์ใจกุ้งกุมกินปลาบึกใหญ่ ปลาซีวมาไล่แข้หนีไปซ้นหลืบหิน อัศจรรย์ใจกุ้งหลังงอเอยียดบ่ซื่อ ธรรมชาติมันหากเบ็นจั่งซั้นเพียรแก้ก็ไบ่ถอง อัศจรรย์ใจแข้หางยาวๆ สังบ่ได้ฮองนั่ง บาดกระต่ายหางก้อมๆ สังมาได้นั่งฮอง

◎ อัศจรรย์ตั้งแต่หมาขบช้างสารแฮงล้มท่าว บาดห่าช้างลุกขี้นได้หมาซิไห้ต่อสาร ◎ เฮือน มุงหญ้า ฝนตกมา สังมาฮั่ว บาดว่าลดหญ้า ไว้ฝนเท้งก็ไบ่ถอง เฮือนหมั้นย้อนมีมากหลายเสา หลายแฮงโฮมจั่งค่อยพาไปได้

คำผญานี้ หลายหลากคนประดิษฐ์
มีพ่องเบิ่นคำโคลง กาพย์กลอนกลอยเว้า
มีพ่องเบิ่นคำต้าน ธรรมดาเว้าว่า
ฮิบโฮมมาไบ่ถ้วน เถืองเท้าที่มี ท่านเอย
ถัดจากกลอนกล่าวนี้ เบิ่นภาคสุภาษิต
ที่เบิ่นคำโต่งโตย พ่องธรรมดาเว้า
ได้โฮมเอามาไว้ ไขความเว้าสู่
ขอแก่ท่านผู้ฮู้ อภัยบ้างบ่อนเบา ฯ

คำโต่งโตย คำผญาและสุภาษิตต่าง ๆ

◎ ไก่งามย้อนขน คนงามย้อนแต่ง ไก่สามเดือนพอข้า ม้าสามเดือนพอขี่

◎ ใกล้บ่ออีดเกลือ ไปทางเฮืออีดน้ำ

◎ เก้าอดเก้าเย็นยังซิได้ท่อนคำ

◎ กันดีกว่าแก้ แฮดีกว่าลั้ว เอาผัวดีกว่าอยู่เปลี่ยว

◎ กลางคืนเป็นเหงื่น กลางเว็นเป็นนกเค้า มื้อเซ้าเป็นแมวโพง

◎ กำขี้ดีกว่ากำตด

◎ การทำคุณคนพาลสันดานหยาบตั้งฮ้อยเทื่อก็บ่มีผล, การกล่าวสุนทรพจน์ให้คนโง่พั่งตั้งฮ้อยหนก็เสียการ, เว้าสอนผู่มีสันดานดื้อถือดีตั้งฮ้อยสถานก็บ่เกิดประโยชน์ แนบนำคนสาโหดบัญญาปู้ตั้งฮ้อยแนว ก็เมื่อยล้า ๆ (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ)

◎ การทำอุปการะคุณแก่คนต่ำช้า ย่อมพาให้เจริญเผื่อความเป็นโทษ (จากคัมภีร์บัญจตันตระ) การให้ทานเป็นอยา-

เสนห์ ทังเบื่นอยาให้มียศศักดิ์และมีคนย้องยอสรเสริญ, ความขี้ถี (ตระหนี่) เบื่นอยาแห่งความก่ำพร้า ไฮ้ญาติขาดสหาย บ่มีที่เพึงพาอาศัยเหมือนดั่งลูกก่ำพร้า นั้นแล (จากคัมภีร์โลกนิติ)

◎ การบ่เฮ็ดหยังย้อนอย้านผิด อันนี้เบื่นลักษณะของคนโง่ (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ) การเลี้ยงเกือผู่ที่มาอาศัยนำนึ่ง, การตอบแทนอุปการคุณของคนอื่น นึ่ง, การปฏิบัติธรรม นึ่ง และ การออกลูก นึ่ง ๔ ประการนี้จะอยืมคนอื่นเฮ็ดบ่ได้ (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ) การ ให้ เกิด ความ วุ่นวาย ย้อน ทำความฮักให้แฮงกล้าเกินไป เหมือนกับหม้อน้ำที่มีน้ำข้อนเต็มที่ คนเอาเทินหัวไปย่อมเพือด นั้นแล (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ กินเข้าโตอย่าโสความเพิ่น กินสมอยากปากสมเคียด ดีบ่? ◎ กินเข้าผีให้เจ้าฮาก เคี้ยวหมากผีให้เจ้าคาย ให้เจ้าคืนมาคาย ท้องเปล่า กินมำ ๆ บ่คลำเบิ่งท้อง กินผู่เดียวงู เหลือมเกี้ยว

◎ เกวียนหล้มย้อนเพลาหลม ◎ เกี่ยวหญ้ามุงเมือง

◎ แก้วบ่ผัดสามบีเบื่นแฮ่ พี่น้องบ่แว่สามบีเบื่นเพื่น ◎ แก้วมณีบ่ห่อนมีทุกภูผา คุดนองาบ่ห่อนมีทุกโตซ้าง จวงจันทน์หล้างบ่

ห่อนมีถ้วนทุกบ่ำ นักปราชญ์ผู้มีผญามากล้น ก็หาบ่ได้ทุกแห่งหน (จากคัมภีร์ โลกนิติ) แก้วมณีอันมีค่าแพงควรประดับกับเฮือนทองคำ จะเอาไปประดับขี้กั่วก็จะบ่มีแสงเลย (จากคัมภีร์ บั่ญจตันตระ)

◎ เข้าในนาดูหน้อย ปลาอยู่ฮ้อยดูหลาย เข้าเพิ่นขาวลูกสาวเพิ่นแฮง แกงเพิ่นแซบปลาแดกเพิ่นนัว ผัวเพิ่นดีย้อนเมียเพิ่นซ่าง เข้าเต็มเล้านั่งเผ้าก็คี เงินเต็มถงเว้าโกงก็ได้ เข้าไปบ่ำอย่าวอนหาเสือ ไปทางเฮืออย่าวอนหาเงือก เข้าเมืองตาหลิ่วให้หวิ่วตานำ

◎ ของกินหน้อยจนใจผู้ซิแบ่ง ของกินบ่กินมันเน่า ของเก่าบ่เล่ามันลืม ◎ ของ ๕ อย่าง คือ คนมีเงิน, นักปราชญ์ พระราชา, แม่น้ำ และ หมออยา (แพทย์) ถ้าบ่มีในประเทศเพียงมื้อเดียว ผู้มีบั่ญญาก็บ่ควรอยู่ในประเทศนั้น (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ ขายของให้พี่น้อง ขายฆ้องให้เจ้าหัว

◎ คะลำน้ำกินต่อน คือบ่ ?

◎ คฤหัสผู้บริโภคกามขี้คร้าน บ่ดี, นักบวชบ่สำรวม บ่ดี, พระราชากระทำการใดๆ โดยบ่พิจารณาให้ถ่องแท้ ก็บ่ดี, นักปราชญ์มักเคียด ก็บ่ดี (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ คำสั่งที่บ่งว่า มาหนี้, ลุกขึ้น, เว้า, มิด, เหล่านี้เป็นคำเว้าของผู้มีอำนาจหรือมีเงินเว้ากับผู้ชาตาตกอับที่แบกหน้าเข้าไปหาเผื่อขอเพึ่ง (จากคัมภีร์ ปัญจตันตระ) คำท่อหัวหมาบ่ท่อนาตีนบ้าน แม่นบ่? คำปากพ่อแม่นี้หนักเกิ่งธรณี ใผผู่อยำแอยงนบหากจักดีเมือหน้า (จากนิทานเสียวสวาสดิ์)

◎ เค่งหลายมันขาด ยานหลายมันข้อง

◎ คว่างค้อนกลายหมากม่วง

◎ คนผู่บ่สะสมความฮู้ไว้แต่ปฐมวัย, บ่ท้อนทรัพย์ไว้เมื่อวัยทีสอง, บ่พ่ำเพ็งกรรมในวัยทีสาม, ในวัยทีสี่เขาซิเฮ็ดหยังได้ (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ **คนโง่** เถ็องแม่นเข้าไปนั่งใกล้บัณฑิตตลอดชีวิตเขาก็จะบ่ฮู้หยังเลย ดั่งเดียวกันกับ**จอง**ที่บ่ฮู้จักรสของแกงนั้นแล (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ ใบไม้ที่เอาห่อกฤษณา ใบไม้นั้นย่อมหอมกุ้มไปเหม็อด ดังเดียวกันกับคนผู่เข้าคบหากับนักปราชญ์ นั้นแล (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ คนซั่ว มักบ่ให้ผู่อื่นฮู้โทษของตน แต่มักประกาศโทษของ

คนอื่น คนดังนั้นก็คือกันกับเต่าเซื่องโตมันไว้ในอองนั้นแล (จากคัมภีร์ โลกนิติ) ✗ คนผู้ใดปากหอมปานดอกบัว ปากเอย็นปานน้ำแก่นจันทน์ คนจั่งชั้นบ่ควรคบหา ย้อนหัวใจของเขามีพิษฮ้ายยิ่งหนักหนา (จากคัมภีร์ โลกนิติ) คนบ่มีเพื่อนฝูงเถ็องแม่นมีความสามารถก็บ่อาจเฮ็ดหยังได้ ดั่งเดียวกันกับไฟที่ตกไปในที่อับลมก็จะมอดไปเอง นั้นแล (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ คนผู้มีความดีเสมอด้วยสัพพัญญู ถ้าบ่มีคนอุ้มชู ก็บ่สง่างาม ดั่งเดียวกันกับแก้วมณีที่มีราคาแต่บ่มีวงแหวนเป็นที่อาศัย ก็บ่งาม นั้นแล (จากคัมภีร์ โลกนิติ) ✓ คนผู้ที่นอบน้อมเผื่อให้นายเด่น, สละชีวิตของตนเผื่อบ่ให้นายตาย, อดทนลำบากเผื่อให้นายมีความสุขสำราญ จะมีใผโง่กว่าคนแบบนี้อีก (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ) คนผู้เป็นบัณฑิตย่อมฮู้ทันคน เถ็องแม่นยังบ่ทันได้แย้มออกมาก็ตาม (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ)

◎ คนที่เฮียนวิชาอาคมใหม่ นึ่ง, คนที่ซากได้สมบัติ นึ่ง, คนผู้ได้ฮับอิสสริยยศใหม่ นึ่ง และคนกำลังขึ้นใหม่ นึ่ง 4 จำพวกนี้ย่อมอดกลั้นใจของตนไว้ได้ยาก (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ)

◎ คนที่ผิดเถียงกันด้วยเหตุผลเพียงเล็กน้อย บ่ยอมน้อมหน้า

เข้าหากันแต่ไปหาผู้อื่นมาตัดสินให้ เขาต้องได้ฮับความจิบหายทั้งสองฝ่าย (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ) คนหลักค้าใกล้ คนใบ้ค้าไกล คนตาบอดอย่าเอาฮ่วมเฮือน คนตาเบือนอย่าให้ฮ่วมบ้าน คนขี้คร้านอย่าเอาเป็นหมู่เป็นฝูง คนทุกข์ให้เลี้ยงม้า ก่ำพร้าให้เลี้ยงหมู

◎ ควรถอดถอนอามาตย์ผู้ฮักษาคลังเลี้ยย ๆ ย้อนว่าผ้าเบียกน้ำบิดเทื่อเดียวน้ำจะไหลออกเหม็อดได้จั่งใด (จากคัมภีย์ บั่ญจ-ตันตระ) ควรผาบแพ้ผู้ใหญ่กว่าตนด้วยความอ่อนน้อม, ควรผาบแพ้ผู้ผ้านกลางด้วยการยัวะเย้าให้แตกความสามัคคี ควรผาบแพ้ผู้เสมอกันด้วยความพากเพียรดุหมั่น (จากคัมภีร์ บั่ญจตันตระ) ควรเว้นจากประเทศที่เต็มไปด้วยคนซั่ว, เว้นจากมิตรซั่ว, เว้นจากญาติพี่น้องที่บ่เอื้อเฟื้อเกื้อกูล เว้นจากเมียซั่ว และ ควรเว้นคนฮับใช้ที่บ่ซื่อสัตย์ สิ่งเหล่านี้ไกลได้ท่อใด้แฮ่งดี (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ คุณพ่อท่อภูเขากล้า คุณแม่ท่อฟ้ากับดิน

◎ คาดซิได้บินมาคือนกเจ่า คาดซิบ่ได้บินเจ้ยเจิดหนี

◎ คาดทุกข์บ่ห่อนมี คาดมีบ่ห่อนไฮ้ คาดซิได้บ่ห่อนเสีย คาดเป็นผัวเป็นเมียบ่ห่อนฮ้างบุญสร้างตั้งแต่หลัง

◎ คบเด็กน้อยสร้างบ้าน คบหัวล้านสร้างเมือง ควรบ่?

◎ ควายมักตม, หงส์มักดอกบัว, ผู่ญิงทังหลายมักยินดีในผู่ชาย บ่ฮู้เบี่ด และคนดีมักธรรม (จากคัมภีร์ โลกนิติ). ควายตู้มักซน คนจนมักเว้า. ควายตู้มักฮาน คนพาลมักหาความ.

◎ ควายซนกันแพ้หญ้าแพด. ควาย เข้า สวน มัก เอา โต เฮือ. ควายบาดแห่กา หมาบาดแห่แมงวัน. ควายเถ้ามักหญ้าอ่อน.

◎ ความสามัคคีโฮมแฮงกันของสิ่งเล็กน้อย สามารถให้เวียกการสำเร็จได้ ดังเดียวกันกับเส้นหญ้าที่ผั้นเข้ากันเป็นเส้นเชือกยังสามารถผูกซ้างย้อย (ตกมัน) ได้ (จากคัมภีร์ บั่ญจตันตระ)

◎ ความดีผั่งไว้เก้าศอก ความชั่วซักออกเก้าวา ความบ่มีหาใส่ ของบ่ใหญ่หาแถม ดีบ่?. ความเหิงสาเหลือใจเป็นทุกข์ขนาด (จากนิทานเสียวสวาสดิ์). ความฮู้น้อยอย่าผ่านครองเมือง นุ่งผ้าเหลืองอย่าคึดการบ้าน ใกล้หัวล้านอย่าด่านกซุม

◎ งัวควายเห็นแก่หญ้า ข้าข้าเห็นแก่กิน.

◎ โง่คนอยู่ใต้ โง่ไม้อยู่เทือง.

◎ เงินเต็มภาชน์บ่ท่อผญาเต็มปูม. เงินหัวขวัญเจ้า เข้าหัวขวัญหมา.

◎ งามแต่ฮูปจูบบ่หอม.

◎ ใจหนักได้กินเข้า ใจเบาได้กินกลอยหัวใหญ่ ใจบ่ใสต่อแก้วแยงเงาก็บ่ส่อง ใจบ่ใสต่อฆ้องตีได้ก็บ่ดัง. ใจฮ้ายเบื่นผี ใจดีเบื่นพระ.

◎ เจ้าเฮือนพาเข้า เจ้าเหล้าพากิน. เจ้านายผู้ใหญ่มักผายโผดผู่อยู่ใกล้เสมอ เถืองแม่นจะบ่มีความฮู้ สกุลต่ำ หรือกิริยาหยาบ ก็ตาม ดั่งเดียวกันกับสตรีและเครือเขามักเกี้ยวพันกับของที่อยู่ใกล้เสมอ (จากคัมภีร์ ปัญจตันตระ)

◎ จ่ง ชนะ คน ทัง หลาย ที่ บ่มีความพร้อมเพียงด้วยความสามัคคี ดั่ง เดียว กัน กับ เซือก ค่าว ที่ ฝั้น ด้วย เพือง ยังผูกซ้างสารให้อยู่ได้ (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ จับปูใส่กระด้ง ◎ เสนาหมากขี้กา

◎ ใส่บาตรถามเจ้าหัว ควรบ่?

◎ เสือตายย้อนหนัง ซ้างตายย้อนงา พระยาตายย้อนสมบัติ

◎ สุกก่อนเหิ่ม

◎ เสียงเบื่นความงามของนกกาเวา การบัวระบัติผัวดีเบื่นความงามของนารีทังหลาย ความอดกลั้น (ขันติ) เบื่นความงามของพวกฤาษี (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

✕

◎ สายบัวเป็นเครื่องบอกความเลื่อมใสของน้ำ ขนบธรรมเนียมเป็นเครื่องบอกตระกูลของคน ความเว้าเป็นเครื่องแทกความโง่และความฉลาดของคน ความเหี่ยวแห้งของหญ้าเป็นเครื่องบอกให้ฮู้ว่าดินซุ่มหรือบ่ (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ สีตีนฮู้พะลาด นักปราชญ์ฮู้หลง หงส์คำถึกบ้วง ควายเถ้าตื่นไถ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

◎ เศษของหนี้ เศษไฟ และเศษของศัตรูที่เหลืออยู่ ก็คือกันทั้งนั้น ย่อมเจริญงอกงามขึ้นเลื่อย ๆ ดั่งนั้นเพิงจำกัดอย่าให้มีเศษเหลืออยู่ (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ สันบ่แพ้คม สันบ่แพ้ฮี คำผิบ่แพ้คำปอง

◎ สิบฮู้บ่ท่อเคย สิบลูกเขยบ่ท่อพ่อเถ้า สิบปากเว้าบ่ท่อตาเห็น สิบตาเห็นบ่ท่อมือคลำ

◎ สามบ่ากดิ้วกว่ามอ

◎ เสี่ยวที่เพิ่งได้ในยามเจ็บเป็น นึ่ง ในยามอึดอยาก นึ่ง ในยามถึกความวินาศจิบหาย นึ่ง ในยามถึกศัตรูจับได้ นึ่ง ในยามถึกพระราชอาชญา นึ่ง และในบ่ำซ้า (เห่ว–เฮ่ว) นึ่ง เสี่ยวนั้นเป็นเสี่ยวที่ดีแท้ (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ ศิลปวิทยาดียิ่งกว่าทรัพย์สมบัติ โจรลักเอาไปบ่ได้ มันเป็นมิตรสหายที่ยิ่งในโลกนี้ และให้ความสุขในโลกหน้า (จากคัมภีร์

โลกนิติ). ศิลปวิทยามี ๑๘ อย่าง คือ ๑. ความฮู้เรื่องภาษา ๒. ความฮู้ทางจาฮีตประเพณี ๓. ความฮู้เรื่องการก่อสร้าง ๔. ความฮู้ในการออกแบบแปลนแผนผัง ๕. ความฮู้ในการพยากรณ์ ๖. ความฮู้ในทางดนตรี ๗. ความฮู้ในการพ้อนลำทำเพลง ๘. ความฮู้ในการทวายหาเหตุด้วยการนับน้ิวมือ ๙. ความฮู้ในการยิงปืน ๑๐. ความฮู้ในการเว้าจาทันคนมีเหตุผล ๑๑. ความฮู้ในทางหมออยา (แพทย์) ๑๒. ความฮู้ในการแสดงลครตลกโปกฮาต่าง ๆ ๑๓. ความฮู้ในเรื่องคาวต่าง ๆ ๑๔. ความฮู้ในการหลิ้นกลต่าง ๆ ๑๕. ความฮู้ในการแต่งกาพย์กลอนโคลงฉันท์ ๑๖. ความฮู้เรื่องข่าวสารการฑูต ๑๗. ความฮู้เรื่องเวทย์มนต์คาถาต่าง ๆ ๑๘. ความฮู้ในเหตุผลที่ควรเชื่อ.

◎ ซิถ้ิมก็เสียดาย ซิบายก็ซ้ีเดียด

◎ ซิพ้ันขวานให้เหลียวเบิ่งฟ้า ซิพ้ันพร้าให้เหลียวเบิ่งดิน

◎ ชื่อท่อซ้างฮ่างท่อแมว. ◎ ใหญ่แต่เล้าเข้าบ่มี

◎ ซ้ือควายยามนา ซ้ือผ้ายามบุญ

◎ ใช้บ่มีเวลา, ล้อให้มีความหวังอยู่บ่เซาแต่บ่ได้, ซ้ีถ่ีฮางวัล เหล่าน้ีเป็นลักษณะของนายที่มีใจสามานย์ (จากคัมภีร์ ปั้ญจ-ตันตระ)

◎ ซ่างเหล็กใช้พร้าขอ ซ่างหม้อใช้หม้อแตก. ซ่างมือเบื่นยาก ซ่างปากเบื่นง่าย

◎ ซ้างซิตายท่าวเครือ เสือซิตายท่าวเหล่า. ซ้างดีอยู่งา ปลาดีอยู่ซั้น

◎ ชายหนุ่มฮูปงามเกิดในตระกูลใหญ่ไพศาล แต่บ่มีวิชาการใด ๆ เขาจะบ่สง่างามเลย เหมือนดั่งดอกจานที่บานเฮืองเฮืองาม เต็มต้นแต่บ่มีกลิ่นหอมเลย (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ ทรัพย์ของคนดีเถืองแม่นมีหน้อยก็อาศัยได้คือกันกับน้ำอยู่ในส้าง แต่ทรัพย์ของคนขี้ถี่เถืองแม่นมีหลายก็อาศัยบ่ได้คือกันกับน้ำในทะเล (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ ซั้นบ่ได้กินหนังบ่ได้ฮองนั่งกระดูกแขวนคอ. ซั้นบ่ขาดบ่ให้คุงเขียง การเมืองมีขอไปค้ำน้ำเพียงคอขออยั่ง น้ำเพียงผั่งขอลอย หอยจับไม้อาศัยกัน ภายเพิ่ง ความทุกข์มาฮอดแล้วขอค้ำซ่อยตาง (จากนิทานเสียวสวาสดิ์)

◎ ใช้แก้วแว่นซั้นเอ้มุงกุฏ เอาแก้วมณีลงมาเอ้ก้องขา หากเบื่นความผิดของผู้ใช้เองที่บ่ฮู้จักหยังเลย (จากคัมภีร์ ปัญจตันตระ)

◎ ย่างนำกันผู่เถ้าหมาบ่กัด

◎ ญิงที่มักวิวาทผิดเถียง นึ่ง มักเว้าเบียดเสียดสี นึ่ง มักใคร่ในผู่ชายฮูปงาม นึ่ง มักหุงต้มเกินพอดี นึ่ง มักกินก่อนผัว นึ่ง มัก

ไปหลิ้นเฮือนเพิ่น นึ่ง ญิง แนวนี้แม่นมีลูกนำกันตั้ง ๑๐๐ คน ชายก็ควรปะเสีย (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ ญิงใด ประพฤติเหมือนดั่งแม่ในการกิน การแต่งเพศ ในที่ลับมีความอายดั่งน้องสาว ในการเฮ็ดเวียกหรือครัวกินทำตนดั่งคนฮับใช้ เมื่อมีภัยอันตรายเบิ่นที่ปรึกษาได้ เวลานอนนอนข้างซ้ายผัวเสมอ ใผ่ใจในฮูปฮ่าง และอดทนในเวลาเคียด ญิงแนวนี้นักปราชญ์เพิ่นย้องว่าเบิ่นญิงประเสริฐ ตายแล้วไปสวรรค์ (จากคัมภีร์ โลกนิติ). ญิงใด มีผิวดั่งคำทาไว้ ตาคือตาเนื้อฮ่างคึงส้วยเอ็อกเหวอ ขาเฮียวผมดกดำงาม สายบือเล็อกสาวอยู่เสมอ และ วาดซงงาม ญิงแนวนี้เถืองแม่นเกิดในสกุลต่ำก็ควรแต่งดองด้วย (จากคัมภีร์ โลกนิติ). ญิงใด ปรารถนาเบิ่นผู้ชายทุก ๆ ชาติ ต้องทำการบำเรอผัวตนทุก ๆ ชาติติดต่อกันให้ปานนางพ้ำบำเรอพระอินทร์ พุ้นแล (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ ยามกินบ่เฮียก ยามเวียกจั่งเอ็นใช้ ดีบ่ ?. ยามดีบ่ให้เห็น ยามเหม็นจั่งให้ฮู้

◎ ได้เมียดีพอปานแก้วคูณล่าง ได้เมียซ่างปานได้แก้วคูณเฮือน ได้เมียผู้บิดเบือนปานกุมหมูเข้าคอก. ได้ ใหม่ ลืม เก่า ได้เต่าลืมหมา ได้ปลาลืมแห ได้แพรลืมผ้า ได้หน้าลืมหลัง

◎ ได้อย่าหย้าม บ่ได้อย่าหย้าม, ได้อย่าหย้าม บ่ได้อย่าหลาบ

◎ แดดออกหมอกวาย

◎ แดนขีดขั้นของผู่ญิงในโลกนี้บ่มี ย้อนว่ผู่ญิงเป็นสาธารณะเปรียบดั่ง แม่น้ำ ทางเทียว โฮงเหล้า ศาลา และ น้ำส้างเป็นสาธารณะ นั้นแล (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ ตาดีได้ตาใบ้เสีย เห็นแล้วอย่าบอกกัน

◎ ตีหัวปลาสะเนือนหัวนาก ตีหัวฟากสะเนือนฮอดหัวฝา ตีหัวหมาสะเนือนฮอดหัวเจ้า(ของ)

◎ โตบ่ตายยังคำพันนึ่ง

◎ เต่ากุ้มปากเต่า แลนกุ้มปากแลน

◎ ตึกแหได้ปลาไข่ เอาเมียใหม่ได้ลูกพร้อมบุญสร้างตั้งแต่หลัง

◎ ตกขั้นใดติดางโตน ตกโพนติล้ม ตกหมู่ขุนซ่อยเกือม้า ตกหมู่ข้าซ่อยพายโซน ตกหมู่โจรซ่อยหามไหเหล้า ตกหมู่แฮ้งเป็นแฮ้งเข้าหมู่กาเป็นกา ตกไม้ตกเสียตกเมียตกได้

◎ ตายให้ฝากผี ดีให้ฝากไข้.

◎ ตีนซ้างเอยียบปากนก

◎ ต้นไม้ใบดกนกแกว่น.

◎ ถีขี่ซ้างลอด ห่างขี้มอดคา

◎ เถ้าแก่แล้วจั่งมาพ้อหญ้าหวาย บาดซิตายจั่งมพ้อหญ้าบ้อง

◎ ถากไม้บ่นำเลี่ยมเค้าแสนซิเกลี้ยงก็บ่งาม

◎ ถ้อยคำที่เว้าถืกต้องดี แม่นเด็กน้อยเว้าผู่ใหญ่ที่มีบั่ญญาก็ควรถือเอา เมื่อดังบ่มีแสงตาเว็นแสงกะบองก็ย่อมใช้ประโยชน์ได้บ่แม่นฤา? (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ) ถ้อยคำอันเป็นประโยชน์เถืองแม่นผู่เว้าจะเป็นคนถ้านต่ำสามานย์ ก็ตาม ผู่มีบั่ญญาก็ควรพึ่งและปฏิบัติตาม (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ)

◎ ถ่มน้ำลายให้หลิงดูบ่อง นั่งอย่องอย้อให้เบิ่งหนทาง ลางเทือมีอนตายมาบังเบียด (จากนิทานเสียวสวาสดิ์) ถ่มน้ำลายหดฟ้า มักหดหน้าโตเอง

◎ ที่สนุกอย่านอน เมียวอนอย่ายิน เฮ็ดกินอย่าคร้าน เข้าบ้านอย่าอาย เห็นผีตายอย่าขี้เดียด

◎ ที่บ่สมพอนั่งอย่านั่งลับไล ที่บ่สมพอไปอย่าไป ที่บ่สมพอนอนอย่านอน ความฮู้บ่สมพอสอนอย่าสอน ท่านนา ม้าบ่สมพอขี่อย่าขี่ไป ทางบ่สมพอไต่อย่าไต่ ไก่บ่สมพอข้า อย่าข้า หน้าบ่สมพอยิงอย่ายิง ไปแท้ อย่าแพร่คำระหัส อย่าตัดไม้โพธิ์ศรี อย่าม้างเจดีย์ อย่าตีนักบวช อย่าอวดคุณโต อย่า พาลลามก อย่าจกฮูงเห่า อย่า

เซ่าของท่านมากิน อย่านินทาภิกขุสังฆเจ้า อย่าละครองวัด อย่ามัดคนดี อย่าตีคนคุณ อย่ามุนความเก่า อย่าเว้าความมายา อย่าซาคนง่าว อย่ากล่าวถ้อยเตียนขวัญท่านลับหลัง อย่าสิงไม้เทียน อย่าเบียนสัตว์โตน้อย อย่าบ้อยยังผี อย่าติเทพดา อย่าว่าโตดี อย่าว่าโตมี อย่าคองเอาของท่าน อย่าผ่านอาชญา อย่าเตียนคนศีล อย่าบีนไปก่อน อย่าอย่อนนำหลัง อย่านั่งกลางคนเถ้า อย่าเว้าอ้างผญา อย่าด่าคนทุกข์ อย่าสุมไฟคนเดียว อย่าเขียวหาค่ำ อย่าปากกลายทาง อย่าอ้างเซิงซู้ อย่ากู้ของท่าน อย่าผ่านครองเมือง อย่าเคืองผู่เถ้า อย่าเว้าความตาย อย่าจ่ายเงินแดง อย่าแปงเงินด้วง อย่าอ้างหอผี อย่าซักความดี อย่าซักมีและด่า อย่าอยอกยังหมา อย่าซายังเด็ก อย่าขบเหล็ก อย่าขบทอง อย่าปองให้เบีนโทษทังซั่วนี้และซั่วหน้า อย่าขี่ม้าเข้าวัด อย่าซัดบีนไปหน้า เห็นเมียท่านอย่าท้า เห็นหน้าอย่ายิง อย่านอนหงายเบิ่งคมดาบ อย่าคาบนมเมีย อย่าเลียใบตอง อย่าตีน้ำให้เบีนฟอง อย่าบ้อยอย่าเวร อย่าตีหมูซา อย่าด่าหมาเสียด เพิ่นซื้อถีกอย่าว่าแพง เพิ่นซื้อแพงอย่าว่าถีก (จากนิทานเสียวสวาสดิ์). ◎ ทรมานคนซั่วด้วยการเขี้ยนตี ทรมานมิตรบ่ดี ด้วยการ บ่เว้านำ ทรมาน ญิงซั่วด้วยการ ตัดสัมพันธ์

ทรมานคนมีความกระสันด้วยการให้กินหน้อย ๆ (จากคัมภีร์โลกนิติ). ◎ ทุกข์กายอยู่ได้ทุกข์ใจอยู่ยาก ทุกข์ให้เลี้ยงปากเกลี้ยงให้ไล่หนี ทุกข์เพื่นบ่ว่าดีมีจั่งว่าพี่น้องลุงบ้าจั่งว่าหลาน ทุกข์บ่มีกินบ่มีใผเอาไฟมาส่องท้อง ทุกข์บ่ได้เอ้ได้อย้องพี่น้องดูแคลน ทุกข์บ่มีเสื้อผ้าฝ่าเฮือนดีพอสี้อยู่ ทุกข์บ่มีเข้าอยู่ท้องนอนสี้อยู่บ่เป็น. ◎ ทานตางถิ่มเผาผีตางเอาถ่าน

◎ ทันควายทันยามขี้ ทันหิ้นทันเมือคาม

◎ ธรรมคาสตรีกินอาหาร ๒ ท่อ มีบั่ญญา ๔ ท่อ มีกลมายา ๖ ท่อ แต่มีราคะเถือง ๘ ท่อ (จากคัมภีร์ บั่ญจะตันตระ)

◎ นาสองเหมือง เมืองสองเจ้า อย้าวสองเขย คะลำ

◎ นาดีถามหาเข้าบ่ลูก ลูกดีถามหาพ่อหาแม่

◎ นาแล้วข้าควายเถือก เศือกแล้วข้าคนหาญ

◎ หนูกัดผ้าจั่งคิดเห็นคุณแมว ลูกแขวนแอวจั่งคิดเห็นคุณพ่อคุณแม่. ◎ ในกาละเมื่อบ่สู้ต้องจิบหายแน่ แต่เมื่อสู้ยังมีทางเอาโตลอดพ้นได้ ก็ต้องสู้ (จากคัมภีร์ บั่ญจตันตระ)

◎ ในประเทศที่บ่มีความนับถือกัน บ่มีความฮักแพงกัน บ่มีพี่บ่มีน้อง บ่มีบ่อนเฮียนวิชาความฮู้ ประเทศนั้นบ่ควรอยู่ให้ม้มมือ. ◎ น้ำขี้นปลาลอย น้ำย้อยหอยไต่ น้ำฮ้อนปลาเป็นน้ำเอย็นปลาตาย น้ำเอย็นปลาข้อนน้ำฮ้อนปลาตาย

◎ นักดนตรีเว้นซ้อม ๕ มื้อก็หลง นักยิงธนูเว้นยิง ๗ วันก็บ่แน่ เมียดีผัวหนีเดือนนึ่งก็ใจต่าง ศิษย์ขาดเฮียนเดิงเดือนก็ลืม (จากคัมภีร์ โลกนิติ). ◎ นักบวชบ่สันโดษก็จิบหาย ผู้ยิงหากินมีความอายก็จิบหาย ลูกสาวของตระกูลบ่มีความอายก็จิบหาย (จากคัมภีร์ โลกนิติ). นักบวชผู้เกือกกั้วอยู่กับผู้ญิง จะมีศีลมาแต่ใส ผู้มักกินซื้นจะมีใจกรุณาสัตว์มาแต่ใส ผู้มักเดิ่มเหล้าจะเอาสัจจะมาแต่ใส คนมีความโลภมากฤาจะมีความละอาย คนขี้คร้านดั่งฤาจะมีศิลปะอันละเอียด คนมักเคียดเข้มโกธาดั่งฤาจะหาทรัพย์ได้ (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ นักบวช นึ่ง นักรบ นึ่ง พงศ์พันธุ์พี่น้อง นึ่ง สามคนนี้บ่ควรให้เป็นนายคลัง ย้อนว่า.....

ก. นักบวชขี้ถี่บ่ยอมจ่ายเงิน เถ็องแม่นว่าเงินนั้นมีไว้สำหรับจ่าย

ข. นักรบ เมื่อมีหน้าที่ในการเงินก็จะถอดดาบออกจัดการ

ค. พงศ์พันธุ์พี่น้อง เมื่อมีหน้าที่ในทางการเงินก็จะกลืนกินหมด ย้อนถือว่าตนเป็นพี่น้อง (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ)

◎ นักบวชสิกสามที บวชสามเทืออย่าทำเป็นมิตรสหายคอมมัน (จากนิทานเสียวสวาสดิ์). ◎ หนักซ่อยกันหาบ หยาบซ่อยกันดึง หนักอย่าเซา เบาอย่าแล่น หนักเอาเบาสู้

◎ นกเค้าท้วงตาแม่. นกกะแดบเค้าหากินไกลเขต

◎ นั่งให้เบิ่งที่ หนีให้เบิ่งบ่อน. ◎ นุ่งผ้าลายหมาเห่า ค้นความเก่ามันเหล่าผิดกัน. ◎ นุ่นเบื่นของเบาที่สุดในโลก คนใจเบายังเบากว่านุ่น ผู้ประมาทต่อผู้เถ้ายังเบากว่าผู้ประมาทในพระพุทธศาสนา ยิ่งเบากว่าเหม็ดซู่แนว (จากคัมภีร์ โลกนิติ). ◎ นอนขว้ำให้เบิ่งควาย นอนหงายให้เบิ่งไพหญ้า นอนบ่หลับให้ไปเถียว มีเสี่ยวให้ไปอยาม

◎ หนามอยู่เท็องภูเท็องผาแม่นใผแหลมให้ นางเนื้อตาใสแจ้งเบื่นมัน แม่นใผอยอดอยาตาให้ กลิ่นหอมของดอกบัวที่เกิดในตมแม่นใผใส่ให้ ผู้มีวิชาเบื่นสมบัติผู้ดี ก็เบื่นไปตามสภาพดั่งนั้นแล (จากคัมภีร์ โลกนิติ). ◎ แนวหมากไม้บ่หล่นไกลกก. ◎ บ่ย้อมก็บ่แดงบ่แปลงก็บ่ใหม่ บ่ทุกข์บ่ยาก บ่อืดบ่อยาก บ่มีฝอยหมาบ่ขี้บ่มีหนี้เพิ่นบ่ถาม

◎ เบิ่งคนให้เบิ่งหน้า เบิ่งผ้าให้เบิ่งเชิง เบิ่งซ้างให้เบิ่งหาง เบิ่งนางให้เบิ่งแม่ คันซิเบิ่งให้แท้ต้องเบิ่งฮอดปู่ย่าตายาย

◎ เบิ่งวัดให้เบิ่งฐาน เบิ่งบ้านให้เบิ่งในครัว

◎ บ้านใกล้บ่าได้อยู่เฮือนเพ บ้านใกล้เซอืดปลาแดก

◎ บุญบ่ให้ยอยไฮก็บ่อย่อน บุญบ่ให้แสนซิใกล้ก็ต่าวไกล ◎ บ่อนเข็ดให้อย่ำ บ่อนคะลำให้อย้าน บ่อนสูงให้ฮ่ำ บ่อนต่ำให้ยอ บ่อนบ่พอให้ตื่ม. บ่อนมักบ่ได้ บ่อนขืนใจพั้นแฮ่งบ้องเข้าใส่. ◎ ประเพณีที่เป็นของเก่าแก่สืบต่อกันมา คือ พระราชาตรัสคำเดียว (บ่เปลี่ยนคำเว้า), สมณะ เว้าเที่อเดียว (ออกปากขอเที่อเดียว) นักปราชญ์ เว้าคำเดียว (เว้าแต่ความจริง) (จากคัมภีร์ โลกนิติ). ◎ ปลาใหญ่กินปลาน้อย ปลาสร้อยกินปลาซิว ปลาโตเดียวเน่าเหม็อดข้อง ◎ บ่าเพิ่งเสือ เฮือเพิ่งพาย นายเพิ่งบ่าว ◎ ไปบ่ดีแพ้ฮ่างย่างบ่ดีแพ้ฮอย ไปเศือกไปข้าไปค้าไปตัวะ ไปหาพระเอาของไปถวาย ไปหานายเอาของไปต้อน ไปให้ลามาให้คอบ. ◎ ปุกเฮือนตามใจผู่อยู่ แขวนอู่ตามใจผู่นอน. ◎ ปล่อยเอี่ยนลงตม ปล่อยผีไปอยามหม้อนะฮก ◎ ผ้าฮ้ายห่อคำ. ◎ ผีหลอกพ้อ.ข้าสาด กำพร้าซากพ้อนม ผีบ่าให้ผีบ้านบ่เอา ผีเฮือนบ่ดีผีบ่าแซก ◎ ผู่ดีเห็นแก่หน้า ขี้ข้เห็นแก่กินแก่นอน. ผู่ใด่นอนถ้าตาย โดยบ่คึดหาอุบายแก้ไข ผู่นั้นเป็นคนโง่ (จากคัมภีร์

บัญจตันตระ). ผู่ใด่เป็นคนพาลยังฮู้ตนว่าเป็นพาล ผู่นั้น นับว่าเป็นบัณฑิตได้ ย้อนความเข้าใจนั้น, ผู่ใด่เป็นพาลแต่เข้าใจว่าตนเป็นบัณฑิต ผู่นั้นเป็นพาลแท้ (จารคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ ผู่เป็นช่างไม้ เมื่อเวลาถากไม้ต้องใช้ขวาน แต่เมื่อหยิบผ้าต้องใช้เข็ม (จากคัมภีย์ บัญจตันตระ). ผู่ใด่อยากมีชีวิตเป็นสุข ผู่นั้นบ่ควรเบียดเบียนผู่อื่น (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ)

◎ ผู่ใด่เห็นศัตรูประสบภัย ยังมิใจซ่อยเหลือให้พ้นภัยได้ ผู่นั้นเป็นมหาสัปบุรุษ (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ). ผู่เถ้ากล่าวความหาญ แม่มารบอกอยาบ้าง แม่ฮ้างบอกเสนห์ คนโลเลสั่งสอนความฮู้ ก็บ่นับ. ผู่บ่มีใจหวั่นไหวสะท้านอย้านสั่นต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบัจจุบันทันด่วน ผู่นั้นย่อมสามารถแก้ไขข้อขัดข้องได้ (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ). ผู่ที่บ่ให้ฮางวัลแก่บ่าวในขณะที่เขาเฮ็ดความดี จะเอ้นว่านายอย่างใด่ (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ). ผู่ที่ฮ้องขอฮางวัลในขณะที่ตนเฮ็ดเวียกตามหน้าที่ จะเอ้นว่าคนแบบใด่ จะว่าเป็นมิตรสหายแบบใด่ (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ). ผู่มีบัญญาควรหลีกเว้นการอยู่กินหลับนอนกับคนซั่วทุกเวลา (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ). ผู่มีผญา ต้องผาบแพ้ ผู่มีกำลัง แต่หาผญาบ่ได้

(จากคัมภีร์ ปัญจตันตระ). ◎ ผัวเบี้นเพียคอบเมียพาฮู้ ผัวเพิ่นดีคอบเมียเพิ่นซ่าง. ◎ ผูกควายใส่หินลาดค่าวบ่ขาดควายก็ตาย. ◎ โผดเต่าเถืองหนอง

◎ ผมบ่หลายให้ตื่มซ้อง พี่น้องบ่หลายให้ตื่มเสี่ยวตื่มเกลอ

◎ ฝนซิตกฟ้าขาวดาวแจ้ง ฟ้าซิแล้งฟ้ามืดฟ้ามัว

◎ พร้าดีแพ้กั่น คนหมั่นแพ้แฮง คานแข็งแพ้บ่า มักป้อยผีฮ่าแพ้เข้าแพ้ของ หัวหยองแพ้หวี สาวผู่ดีแพ้โตเอง

◎ เพิงจาบ่เพิงจา ลักขณาในใจ ฮู้แล้วอย่าเนออย่าเนอ (จากนิทานเสียวสวสด์). ◎ เพิ่นบ่เอ็นอย่าขาน เพิ่นบ่วานอย่าช่อย มักซ่อยแท้ให้พิจารณา ที่เพิงซ่อยจั่งซ่อย (จากนิทานเสียวสวาสด์). เพิ่นหามหมูอย่าเอาคานไปสอด

◎ เพิ่นหุมโตอย่าโงทางอื่น

◎ พึ่งความเมียเสียพี่เสียน้อง พึ่งความท้องมันแก่มของกิน

◎ หมากัดหนังมันยังคนเทื่อ ปางใผไว้ปางมันไว้ซะก่อน ปางหน้าพุ้นปางข้อยหากซิมี. หมาเข้าบ้านต่อมหาง หมาเห่าบ่ห่อนกัด หมาหลายเจ้ากินเข้าหลายเฮือน หมาเห่าเจ้าได้กินเข้าบั๊นยาว. หมาเห็นกันก็อ้างเข้วเผือขบกัน คนซั่วเห็นกันก็ต้องการข้าพั้นประหัตประหารกัน (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

๏ ไม้แก่กว่าหลัว จัวแก่กว่าพระ. ไม้จันทน์เถ็องแม่นซิแห้ง ปานใด๋ก็บ่ละกลิ่นหอม ซ้างเถ็องซิเข้าไปอยู่สนามรบก็บ่ปะละท่าทางอันองอาจ อ้อยที่คนเอาใส่เครื่องหีบก็บ่ปะละรสหวาน คนผู้เป็นบัณฑิตเถ็องแม่นได้ฮับทุกข์อย่างสาหัสก็บ่ปะละธรรม (จากคัมภีร์ โลกนิติ). ไม้อ่อนบ่ห่อนหัก ไม้ลำเดียวต่างบ้อง พี่น้องต่างหัวใจ, ไม้ลำเดียวบ่เป็นกอปอลำเดียวบ่เป็นเหล่า, ไม้ลำเดียวล้อมฮั้วบ่ไคว่ ไพร่บ่พร้อมแปลงบ้านบ่เฮือง. ๏ มักง่ายได้ยากลำบากได้ดี

๏ หมากเดื่อสุกทางนอกแดงงามหลาย ทางในมีแต่หนอน, งามแต่นอกทางในเป็นหมากเดื่อ เกลี้ยงปากหม้อขังข้อปากกะทอ

๏ หมากมี้สุกมีแต่หนาม ทางในเต็มไปด้วยยองบัวที่มีรสหวาน หัวใจของคนดีก็ดั่งเดียวกัน (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

๏ หมกปลาแดกให้มีครู จี่ปูให้มีวาด

๏ แมงเม่าบินผ่านพ้า บ่มีม้มปากอึ่งยาง

๏ ม้อนนอนอย่าเกือ เสือนอนอย่าปลุก

๏ โมโหโทโสนี้พาโตตกต่ำ ให้ค่อยคิดค่อยปากเว้าคำละห้อยม่วนหู

๏ อย่าไขขี้ต่อหน้าหมา อย่าไขอยาต่อหน้าแขก อย่าค้นผีลุกอย่าปลุกผีตื่น อย่าเชื่อใจทางอย่าวางใจคน มันจนใจโต อย่า

พึ่งความเบาอย่าเอาความง่าย อย่าเอาไก่บ่ามาเฮ็ดไก่ขวัญ อย่าหาเหาใส่หัวโต อย่าเอาเฮือกมาใส่บ้านอย่าเอาหว้านมาใส่สวน

◎ อย่าเมาอำนาจ อย่าประมาทข่มเหงผู้บ่มีกำลังเสมอตน ด้วยเข้าใจว่าเขาจะเฮ็ดหยังโตบ่ได้ (จากคัมภีร์ ปั๋ญจตันตระ)

◎ อย่าอยึมของแพงท่าน บ่ดีดาย (จากนิทานเสียวสวาสดิ์)

◎ อยู่ใกล้เกลือกินด่างใกล้ครั่งผ้าบ่แดง อยู่ให้เพื่นว่าดี หนีให้เพื่นคึดฮอด อยู่ท่งอย่าถามหาหวี อยู่ดีดีอย่าถามหายา

◎ อยำผีเถ้า อยำเจ้ายืน

◎ อยากกินหลายได้กินท่อก้อย อยากกินหน้อยได้กินท่อโป้มือ อยากมีหลายมันไฮ้อยากได้หลายมันตาย อยากทุกข์ให้เบื่นนายคน อยากสนละวนให้เอาเมียน้อย อยากให้คนบ่อยให้ขี้ใส่ทาง

◎ อยากให้เพื่นตายโตตาย อยากฮอดไวให้ค่อยคลานอยากฮอดนานให้แล่น

◎ อยอกกับหมา หมาเลียปาก อยอกกับสาก สากต่อยหัว

◎ ราตรีที่ปราศจากพระจันทร์ ก็บ่งาม, มหาสมุทรที่ปราศจากฟองก็บ่งาม, สระบัวที่ปราศจากหงส์ ก็บ่งาม, นางนงฮามปราศจากผัว ก็บ่งาม (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ ลักเมื่อนอน หลอนเมื่อหลับ ลักแท้แก้แม่นก็บ่ผิด

◎ หลีกลึงให้ไกลสามศอก หลีกหอกให้ไกลสามวา หลีกคนพาลาให้ไกลสามโยชน์

◎ ลูกแทนพ่อ หน่อแทนแนว ลูกเว้ายากพ่อแม่ปากเบียก ลูกบ่เป็นเวียกพ่อแม่อยากอาย

◎ เหล็กกล้าถึกหินซา เซือกสั้นใส่คันแข็ง

◎ แลนไวได้สามเหล่า เต่าไวได้สามหนอง

◎ เหลือบสายตามาฮับแต่ไกล, ยุ้มหัวพอสมควร เว้าความเก่าที่เคยฮักแพง ฮักแพงผู้ที่บ่ได้ฮับใช้ มีใจเผื่อแผ่กว้างขวาง แม่นเฮ็ดผิดก็ตื่มความฮักแพงย้อนคึดเห็นความดีแต่ก่อน เหล่านี้เป็นลักษณะของนายผู้มีใจกรุณา (จากคัมภีร์ บัญจตันตระ)

◎ ว่าโตกะดัดเพิ่นพั้นแฮ่งกะด้อ ว่าโตนั่งจ้อก้อเพิ่นพั้นขึ้นนั่งตอ

◎ เว้าต่ำผีย่ำลง เว้าสูงผีจูงขึ้น

◎ หวานเป็นลม- ขมเป็นอยา

◎ แหวนงามย้อนหัว ผัวงามย้อนเมีย

◎ หัวดำไปก่อนหัวด่อนนำหลัง

◎ ให้ตื่นเด็อกคือกา ให้หากินคือไก่

◎ เห็นเพิ่นทุกข์อย่าเว้าทานขวัญ เห็นเพิ่นมารอย่าท้วง เห็นช้างขี้อย่าขี้นำ

◎ หาบดีกว่าคอน นอนดีกว่านั่ง, หาบซั้นไปส่งเสือ, หาบช้างซาแมว. ◎ หามผีตกบ่าซ้า

◎ อากาศเบื่นกำลังของนก น้ำเบื่นกำลังของปลา พระราชาเบื่นกำลังของคนทุพพลภาพและยากจน การฮ้องไห้เบื่นกำลังของเด็กน้อย (จากคัมภีร์ โลกนิติ)

◎ เอาย่ามาอยู่กับลูกใภ้พอปานเอาไข้มาใส่คึง, เอาลูกใภ้มาเลี้ยงย่าพอปานเอาฮ่ามาใส่เฮือน, เอาลูกเขยมาเลี้ยงพ่อเถ้าแม่เถ้าพอปานได้เข้าเต็มเล้าเต็มเยีย, เอาลูกเพื่นมาเลี้ยงเอาเหมี้ยงเพื่นมาอม.

◎ อายครูบ่ได้ความฮู้ อายซู้บ่ได้นอนนำ

◎ เอ้นกินแล่นใส่ เอ้นใช้แล่นหนี

◎ ฮักงัวฮักควายให้ผูก ฮักลูกฮักเต้าให้เขี้ยนให้ตี ฮักเมียเสียพี่เสียน้อง ฮักลูกสิบทะนานฮักหลานหมื่นหนึ่ง

◎ ฮากไม้สอนขวาน. ◎ เฮ็ดนาอย่าว่าบีหน้าไปค้าอย่าบีฮือ, เฮ็ดนาเหม็อดบีไฟไหม้เล้าเข้า, เฮ็ดนาอย่าแพงกล้าไปค้าอย่าแพงทืน. ◎ เฮ็ดอันใดให้พอใจอันนั้น ซู้เขี่ยข้างพันซั้นอย่าเหลียว (จากนิทานเสียวสวาสดิ์)

◎ แฮ้งคาบมากาคาบหนี

เที่อนี้ เฮียมซิได้ต่อแต้ม ต้อยตี่มตามแถลง

ซิได้แปลงกลอนสาร ให้อ่านอมเอาได้

ซิได้ไขคำต้าน เบี่นการเติมตี่ม

กันหลงลืมผู่เว้า โฮมเฮ้าฮ่อมผญา

ฮักกันนี้ แม่นซิอยู่ฟากฟ้า แดนด่านเขาเขียว ก็ตามถ้อน

คืออยู่หอแห่งเดียว ฮ่วมกันในห้อง

ครันแม่ เ ซังกันแล้ว ตาเดียวบ่เหลียวล่ำ

คืออู่เมฆม่านไม้ กวมกั้งก่อบัง นั้นแหล้ว

เฮียมจึงคิดต่อมตั้ง ต้อยตี่มคำเตือน

บ่ได้มีเบือนบิด เบี่ยงบั้งอำไว้

ดังจักไขขานแจ้ง ให้เห็นแดงด่ำด่าง

บ่ใช่เฮียมซ่างเว้า ลมเลี้ยวล่ายผู่ใด

อันนี้ บ่ใช่เฮียมซ่างได้ เว้าก่อนเก็นกก

บูฮาณเคยยอยก เอ่ยโอมเอาต้าน

ปูนดั้ง การลืมนี้ มีทังดีและฮ้ายชั่ว

บ่แม่นมัวตั้งแต่จำจื่อไว้ ซิเบี่นเบื้องบ่อนดี

บูฮาณเพิ่นซ่อยซั้ ยีตเก่าครองควร
เบิ่นกระบวนคำสอน สั่งแซงซุมเซื้อ
บ่ควรลืมเหลือล้น คุมสองคนพ่อกับแม่
คุณเถ้าแก่ทั้งพี่น้อง ที่เคยซว้านซ่อยซู
ควรที่คึดอ่ำฮู้ พระคุณท่านบ่ลืมหลง
โอกาสมีควรเฮ็ด ตอบแทนคุณเจ้า
ทังครูเฮาสอนซั้ ทางดีให้ฮู้ฮ่อม
เพิ่นถนอมสั่งซั้ ให้เห็นฮ้ค่ซู่แนว
สิ่งใดเฮียนฮ่ำแล้ว เผื่อประโยชน์ของชีวิต
ฤาคู่ควรลืมหลง ให้จื่อจำเอาไว้
เผื่อแก้ไขบาดคราวแค้น ไวแวนได้แก้ง่าย
ย่อมสำบายแก่เจ้า คนฮู้ผู่จื่อจำ
ควรซิลืมแต่ก้ำ ความเคียดเคร่งขมเค็ม
ความขุ่นเคืองแต่คราวหลัง ที่เฮาคุมแค้น
เถืองซิ.เสนฮุนฮ้าย สมควรเคียดเคร่ง ก็ดายแล้ว
บ่ควรจำจื่อไว้ ให้เคืองข้นขุ่นใจ

ทางธรรม เพิ่นบอกไว้ อาฆาตให้ลืมเสีย

อย่าซินำปองเวร ก่อกวนกรรมฮ้าย

เวรทังหลาย ฤาห่อนระงับได้ ย้อนหวังเวรเวียนตอบ

อันนี้ เฮาควรลืมซอบแล้ว จำไว้ซิห่อนควร

คำบูฮาณเพิ่นล้วน สอนสั่งคะนิงเห็น

บ่ให้หลงลืมคึง อีกเผ่าพงศ์พันธุ์เซื้อ

ลืมพริกเกลือปลาร้า หมากหองนาเคยจิ้มแจ่ว ดีฤา

คือดั่งเบิ็นใหญ่แล้ว ลืมน้อยซิห่อนเบิ็น

อย่าได้หลงตื่นเต้น เต้นตื่นนำยศ

มันซิอดสูใจ บาดเทื่อกรรมนำต้อง

เคยทุกข์เข็ญเขินข้อง ขัดเคืองแคลนยาก

มั่งมีแล้วบ่โอ้ แนวนี้ก็บ่ดี

หลายโตอย่างซ่อยซี้ คนลวาดลืมคึง

ลืมคะนิงแนมนำ เก่ากาลป่างกี้

เบิ็นคนมีแล้วลืมพ้อง บ่คองหาเห็นเพื่อน

หน้าบิดเบือนบูดบึ้ง คำน้อยหนึ่งบ่จา

บูฮาณว่าซั่วซ้า คนเล่าลืมโต
มากหมู่โมหันต์หุบ ห่อฮิงฮามฮ้าย
คือคู่ บุญบ่เคยได้ สังวาลย์คำพญานาค
ขี้ดินคากติดหัวแค่เล็กน้อย โงแง้นว่าแม่นหอน

ตามแต่ซิฮุ่มฮ้อน คุมเคียดขมเฮียม
ผู่นำเทียมบูฮาณ เอ่ยโอมเอาต้าน
มีพ่องหวานสมส้ม ขมฮืนฝาดเฝื่อน
ย้อนหวังเตือนเพื่อนพ้อง ได้เห็นฮู้ฮ่อมระวัง
เฮียมนั้นคึดต่อมตั้ง หวังแต่เป็นคุณ
บ่ได้มีขมเค็ม ขุ่นเคืองผู่ใดแท้
เพียงท่อแขไขแย้ม แสงกะบองได้ตื่ม
กันหลงลืมเมื่อได้ เห็นฮู้ฮ่อมแสง ดอกเด
บ่ได้คึดกลั่นแกล้ง สวยเสียดสีพึม
อย้านท่อลืมคึงหลาย ซิเล่าลืมลงบ้าน
ได้กินหวานซิลืมส้ม เป็นสมซิบ่สว่าง
ลางเทื่อหายฮุ่มฮ้อน โมหันต์เสี้ยงซิฮุ่งเห็น

ว่าเฮียมบ่เลือกเพื้น สรรกล่าวแนมเหน็บ
บริสุทธิ์ใจจริง จั่งค่อยเอามาเว้า
บ่แม่นเมามัวแค้น เคืองเค็มเคียดขุ่น ผู่ใดตาย
หวังเป็นบุญท่อนั้น จึ่งสรรต้านให้อ่านเห็น
ทางย่อมมีไคว่เส้น ดีชั่วทั้งสายกลาง
เลือกฮ่อมทางตามใจ ชิไต่เทียวตามต้าน
เมื่อทางเฮาหลายเส้น ตามใจผู่ชิไต่
ครันแม่นมักเส้นเว้ง ทางเลี้ยวก็หากมี
แสนสำคนซ่อยชี้ ให้เห็นฮ่อมทางเทียว
ฤาไบ่ปานโตเฮา ผู่ชิเทียวทางนั้น
มักใคร่หันขวาซ้าย แววนเวียนชื่อ
เฮานั้นคือผู่ฮู้ ชิเทียวดั้นดุ่งตาม
มักใคร่เฮือล่องน้ำ นหีท่องเทียวไป ก็มี
มักใคร่ยนต์ยานเหาะ เวิ่นบินบนฟ้า ก็มี
มักใคร่โดยสารใช้ รถไฟรางล้ำแล่น ก็มี
มักยนต์ยานยวดย้าย ตามท้างบ่องทาง ก็มี

ตั้งหากหลายบ่องท่าง ทางท่องเทียวเถ็อง

อยู่ที่เพิงใจเฮา ซิท่องเทียวทางแท้

ผู่ที่แหนะทางให้ เห็นดีโดยซื่อ จริงแหล้ว

ตนเฮาคือ ผู่ตัดสินบาดท้าย ยามซิย้ายย่างนำ

แต่อย่าลืมแก้วก้ำ ทางเก่าฮามฮก

เหวยภาเงินภาคำ อย่าซิลืมกะเบียนฮ้าง

อย่าหลงทางจนเซ้อ ลืมคึงเคยผ่าน

นั่งยนต์ยานบินผ่านฟ้า อย่าลืมข้าผู่อยู่ดิน

ครันได้กินลาบซั้น ขั้วอ่อมจืนผัด

อย่าซิลืมแพวผัก บ่นปูเคยจ้ำ

หมากไก่ผำแกงซั้ว แนวนั้วขั้วจุดจี

อย่าลืมซุบหมากมี้ แกงส้มไข่มดแดง

อย่าลืมพั้วหมากแค้ง จิ้มบ่นอยู่โพนนา

ได้กินปลาอย่าลืมกบ เขียดจ่านาโตน้อย

อย่าลืมหอยหนองหว้า หมากหอยนาหนองไฮ่

อย่าซิลืมไก่ปิ้ง เข้าเหนียวบั้นห่อตอง

เตือนต่อซาวพี่น้อง อีสานเซ่นซุมเฮา
ฮู้ฮ่วมโฮมแฮงฮัก ห่อหอมหุมเค้า
อย่ามืนเมามัวเซ้อ เผอเลอเต้นแล่น
อย่าหมืนแคลนหุ่มฮ้าง ซุมเซื้อเซ่นโต
เห็นฝรั่งว่าโก้ เต้นแล่นนำเขา
เลยเล่าลืมของเฮา หมี่ไหมเหมืนหน้า
ไหมเทียมมาลวงล้อ หลงลมเลยแล่น นำนั้น
ของไทยแลนด์เจ้าบ่อใช้ ซิหุมให้ต่อกัน
ยามเมื่อเฮาพะลาดนั้น บ่พ้าวพึ่งพะลันลุก
ผู่เขาแนมนำหลัง ซิล่วงเกินกลายซ้ำ
เขาซิหนำแหนงหน้า คนอวานมานับมื้อห่าง ไกลแหล้ว
ยามเทียวทางล่อยล้า ซิอายหน้าผู่นั่งแนม
ขอโจะ คำตื่มแต้ม แถมต่อพอหอมหู
อย่าซิขมเคืองเอียม ผู่ผญายังน้อย
คำออดออยเอาต้าน ทังหวานขมเฝื่อน
บ่บิดเบือนล่ายเลี้ยว ผองเผี้ยนผ่องใจ ท่านเอย.

โลกนิติคำกลอนอีสาน

คัมภีร์โลกนิตินี้ กกก่อเป็นบาลี
พระพุทธโฆษาจารย์ แต่งแปลงเป็นเค้า
บุรพาจารย์แปลไว้ เป็นลาวอีกโสดนึ่ง
ทังพ่องได้กล่าวแก้ กลอนไว้บ่อำ
หากบ่ผากฏก้ำ นามชื่อเมธี
ผู่เพิ่นมีผญา แต่งกลอนกลอยเว้า
เป็นที่เฮายอย้อง คามคุณควรประกาศ
เถ็องเพิ่นมรณาตเม้ยน เมือฟ้าสู่สวรรค์ ก็ตายแหล้ว
เฮียมไคร่ฮ้องสำซั้น ครุฑนาคคนธรรพ์
ทังเทวัญอินทา ซู่ภูมิภายฟ้า
ให้ลงมาแนมไว้ เป็นสักขีซ้ำซ่อง
ว่าเฮียมได้ยกย้อง ยอไว้บ่อนสม

เฮียมจึ่งขอขาบก้ม อภิวาทวันทนา
แด่บุพพาจารย์จริง ผู่แต่งกลอนคนเค้า
แม่นเพิ่นเนาในก้ำ สวรรค์ใดแดนอาสน์ ก็ดี
เฮียมขอยอยี่น้ำ ถวายไหว้บ่วาย
หรือว่าเพิ่นนั้นได้ เข้าสู่นีรพาน
เนาแดนศานติ์สุขสม ก็ยื่นยอยังน้ำ
หรือแม่นเนาสวรรค์ฟ้า โลกาใช้ชาติ
จุติมาซ่อยแก้ คนใบ้สว่างเซา
ดั่งชาดกเพิ่นเว้า บุพพชาติโพธิสัตว์
แม่นชิเนาแดนใด ก็ไป่ไลธรรมแท้
เถ็องชิเบิ่นแนวเซื้อ สัตว์สาแสนชาติ ก็ดี
คุณธรรมฤาห่อนเว้น บำเพ็ญเบื้องบ่อนดี
เฮียมบ่ได้ซ่อยซี้ แววาทคำสอน
ตั้งแนมนำคำกก เก่ากลอนกลอยต้าน
บุพพาจารย์แปลไว้ เบิ่นกลอนกลอยกล่าว
เฮียมก็นำบ่อนเค้า แถลงไว้ซู่อัน

ตั้งหากหลายบ่อนบั้น คัมภีร์โลกนีติ
บั่นหมวดเบื่นคำสอน กล่าวเตินเตือนไว้
มีพ่องสุชนบั้น บัณฑิตพาลภายภาค
มิตรสหายพ่องนั้น บั่นไว้ซู่อัน
มีพ่องเบื่นบ่อนบั้น อิตถีภาคภายฌิง
มีพ่องกัณฑ์ราชา แบ่งไปเบื่นบั้น
พ่องปกิณณกะพร้อม สังฮอมโฮมภาค
หลายหลากคำกล่าวแก้ สอนเสี้ยมสั่งเตือน

เพื่นหากซ่างเอ่ยเอ้อน หลายภาคเพียรสอน
ดั่งซิแนมนำเห็น ต่อตามตอนนี้
มีคำใดแถลงต้าน บูฮาณเพื่นสอนสั่ง
โผดลังฮอมบ่อนบั้น สรรให้แม่นครอง หั้นถ้อน
ขอมอบซาวพี่น้อง ภายภาคอีสานเฮา
แนมนำเอาไปคึด ฮ่ำพีจารณ์แจ้ง
เฮียมแถลงเอาไว้ พอเบื่นแปวบ่อง
ขอแก่ซาวพี่น้อง ซูซว้านซ่อยกัน แต่ถ้อน.

บัณฑิตบั้น

ส่วนว่าผู่เกียจคร้าน ศิลปศาสตร์จักมี ได้ฤา
ยากแก่เงินคำหา เมื่อบ่มีความฮู้
คนผู่โหยหิวไห้ เงินคำมิตรบ่แกว่น
สุขบ่มีท่อก้อย คนไห้โภคสิน
บุญจักมีแก่ผู้ เขินขาดความสุข ได้ฤา
คนบ่มีบุญจัก จวบนิพพานฤาได้
ใผผู่จงใจฮู้ วิชาคุณศิลปศาสตร์
อย่าได้ทำเกียจคร้าน ความฮู้ฮ่ำเฮียน ฮีบเล้น
ทรัพย์เปรียบด้วย ศิลปศาสตร์ไกลเกิน ยิ่งแหล้ว
โจรบ่มีมาลัก ศาสตร์ศิลป์เลียได้
วิชาคุณฮู้ คือสหายแสนเสี่ยว โลกนี้
โลกหน้า สุขหลั่งเข้า โฮมเฮ้าส่วนสบาย

คนอย่ามอนหมี่นด้วย การสูตรเฮียนศิลป์ ว่าหน้อย

ควรคะนิงศิลป–
ทำโพนเพี้ยง
อยดอยาดน้ำ
เฮียนสูตรนั้น
โดยที่เพียรเฮียนไป
มันจักพัฒนาขึ้น
เต็มฮอบฮู้
บ่ควรคิดว่าหน้อย
เถืองแม่นมีแนวเดียว
ขอแต่ชำนาญแท้
ย่อมจักเลี้ยงชีพได้
มณีห่อนฮู้
คุดคชาจักห่อนมี
จันทน์บ่มีในด้าว
นักปราชญ์เจ้า

ศาสตร์โฮมเฮียนไว้
พูนดินโดยปลวก แม่นบ่
ตกย้อยย่อมเต็ม แอ่งน้ำ
แสนยากหนักจิต
ซู่วันมีอยั้ง
ตามวันเวียนประกอบ
เหิงมือจึงสำ เร็จแหล้ว
เฮียนสิ่งเดียวจุบ
ก็ย่อมคูณคนฮู้
วิชาคูณจุบจอด
สบายด้วยเดชศิลป์ อันนั้น
มีทั่วดอยผา
ซู่ตัวในซ้าง
แดนไพรถ้วนแห่ง
บ่มีพ้อทั่วไป

24/VII
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน

ผิว่า ได้ข่าวแจ้ง มีศาสดาจารย์ แห่งใด
ผู่มีใจจงฮัก ศาสตรศิลป์แสวงพ้อ
เถ็องบีนขั้น ภูสูงคอยจ่อง ขั้นเถ้น
เสพย์แต่เพียงหน้อย ๆ กามพร้อมโกรธเค็ม หน่อยนึ่ง
ฮูปรสด้วย สุคนธชาติแลเสียง
สัมผัสโฮม เฮียกกามคุณห้า
เพิงพิจารณ์ไจแจ้ง ธรรมดาของโลก
ฮู้แล้วเสพย์แต่หน้อย อย่ามัวเผ้าใผ่กระสัน
ท่านกล่าวไว้ ศิลปศาสตร์ควรประสงค์
คัมภีร์มี สิบแปดองค์ควรฮู้
การเฮียนฮู้ ภาษาหลายชาติ
แลฮอบฮู้ กบิลบ้านฮีตเมือง
การฮ่ำฮู้ คณิตศาสตร์คำนวณ
สถาบั๋ตย์ทังวิศ– วกรรมการสร้าง
เขียนแผนฮู้ จิตรกรรมแต้มแต่ง
เป็นหูฮาเพียรฮอบฮู้ ทวายคั่วเหตุการณ์

ออบฮู้ด้วย
ทำเพลงขับ
ทวายในคั่ว
เพรงหน้าไม้
ฮู้พากย์พร้อม
เฮียนเป็นหมอ
เฮียนลครหลิ้น
เฮียนเซิงไตรเพทเสี้ยง
เฮียนหมู่กลหลอกหลิ้น
เฮียนแต่งโคลงกลอนกฎ
เฮียนเป็นคนเขาใช้
เฮียนหมู่ไสยศาสตร์เฮื้อง
เฮียนฮ่ำฮู้
อันมีความจริงใจ
เซิงเป็นความคงหมั้น
องค์ที่ท้าย

นาฏศาสตร์นนตรี
กล่อมผะสมประสานเซิ้ง
คะเนหวนหาเหตุ
บีนพร้อมแน่ยิง
สัมภาษณ์จาระจา
พยาธิบองบั่วไข้
ตลกเฮผวนม่วน เป็นต้น
จุบซั้นเพทพราหมณ์
มายาศาสตร์หลายกระบวน
กาพย์กวีมีถ้วน
ทำการราชทูต
แฮงใช้เวทย์มนต์
ทวนเหตุหาผล
แน่นอนมีพลั้ง
หัทยังควรเซื่อ
สุดนี้ศาสตร์ศิลป์

อันจักฮู้เล็อกตั้น ประมาณเบิ่งวารี
สายบัวมี บอกประมาณเมินฮู้
สกุลคนนั้น กิริยามีประกอบ
หลักและใบ หอมฮูโจทย์ถาม
รสแผ่นพื้น ภูมิภาคดีทราม สำใด
แยงหมู่รุกขติณ— ณชาติมีให้พื้น
ใบเขียวค้อม ฤาว่ามีแห้งเหี่ยว
มันบอกให้ ประมาณฮู้รสดิน
คนน้อย เฮียนฮ่ำฮู้ วิชาศาสตร์หนอยเดียว
แต่มันสำคัญตัว ว่าสูตรเฮียนเถ็องถ้วน
คือคู่กบตัวน้อย นอนเนาในบ่อ สร้างนั้น
ยังไบ่เห็นแม่น้ำ ทะเลกว้างว่าบ่อตน เล็อกแล้ว
คนมิได้ฮ่ำฮู้ เฮียนแต่วัยปฐม
บ่ได้เก็บหอมทรัพย์ เมื่อวัยสองไว้
มิได้บำเพ็ญแจ้ง ในธรรมวัยที่ สามนั้น
วัยสี่นั้น จักทำได้สิ่งใด เดท่าน

ดูรา ลูกอ่อนน้อย เจ้าฮีบเฮ่งเฮียนศิลป์ พ่อเถ้น
คนบ่มีคุณความ เวทยาคมฮู้
เขาจักทำการจ้าง หลังหนุนแบกบ่า
เจ้าซิทำเมื่อยคร้าน ประสงค์ด้วยสิ่งใด ลูกเลย
คนที่ฮู้ วิชาศาสตร์คนนับ ถือแหล้ว
ฝูงคนในโลกา ซื่นสะออนใจด้วย
เดินไปด้าว แดนในเขาขาบ ถ้วนแหล้ว
ลูกจ่งเฮียนซู่มื้อ ยาค้างขาดคราว หั้นเถ้น
พ่อแม่นน เดอชาตศัตรู เวรแหล้ว
เพราะบ่เอาบุตรเฮียน แต่ยามยังน้อย
บุตรบ่มีความฮู้ กลางสภาฤาสง่า ได้เด
เปรียบนกยางโง่ไบ้ กลางพ้องเผ่าหงส์ นั้นแหล้ว
ใผห่อนเสี้ยม หนามอยู่เท็องภู
ใผห่อนเอาอยาตา อยอดตานางเนื้อ
ใผห่อนอบหอมให้ อุบลอันเกิด ตมนั้น
ลูกสกุลกลิ่นเอ้า หอมด้วยศาสตรศิลป์

เค้ยวหมากแล้ว
คนจนทรัพย์
แกงบ่มีเกลือแอ้ม
คนบ่มีฮ่อมฮู้
คนผู่พั่งต่อมตั้ง
ชื่อว่าเต็มในใจ
เขาย่อมจำเริญด้วย
ฮู้ประโยชน์ด้วย
กินเสพย์ส้อง
เทียนย่อม มีในงัว
วิชาการให้
คนบ่เฮียนฮ่ำฮู้
ทรัพย์เอิบอุ้ม
ศัตรูใด
ฮักใดด้าม
แฮงเฮ่งฮ้อน

บ่มีใส่อยาปน แซบฤา
แต่งโตเต็มเอ้ ค่องฤา
เอาใดมาแซบ
แถลงถ้อยหน่ายพั่ง
หูใส่คำสอน
เผื่อพั่งจำแจ้ง
การพั่งผญาป่อง
ผญาเสี่ยมส่งความ สุขแหล้ว
เมถุนเน่งนอนหลับ
หมู่คนเฮาถ้วน
เบ็นคนสมชื่อ
เสมอด้ามดั่งงัว นั้นแหล้ว
ใจเปรียบวิชาคุณ บ่มีตาย
บ่ท่อโรคาฮ้าย
เสมอตัวหาจวบ ได้ฤา
เสมอด้วยดั่งกรรม บ่มีแหล้ว

หงส์ห่อนเฮ็อง กลางหมู่กาดำ
ราชสีห์เสียเงื่อนงาม อยู่กลางง้วล้อม
อัศดรม้า ฤางามกลางหมู่ ลวานั้น
นักปราชญ์กลางหมู่ซ้า งามหน้อยก็ไบ่มี
ผิว่า พาลซั่วซ้า เข้านั่งน่ำครู
จนกว่าถองเถ็องตาย ก็ไบ่มีความฮู้
เพียงดั่งจองตักต้ม แกงวันพันเล่า ก็ดี
มันห่อนฮู้รสส้ม เค็มได้ซั่วเพ
นักปราชญ์เจ้า อิงแอบบัณฑิต
ยามเดียวพะลัน เพื่อนพึ่งธรรมฮู้
คือคู่ชิวหาฮู้ ซืมแกงเค็มจืด จางนั้น
พาลปราชญ์ฮู้ บ่มีได้ดั่งกัน ดอกท่าน
คนแก่นกล้า เซ็งซ่าเซิงเศ็อก
บ่มีศัตราวุธ ก็บ่มีเซิงสู้
เขามิน่ำตนเข้า สมรภูมิย้ายออก
เหมือนหมู่ทวยปราชญ์พร้อม ฝูงค้าท่องเทียว

เขานั้น ผิจักเดินดุ่งด้าว แดนอื่นอันประสงค์ เยื่องใด
ปราชญ์มิมีคัมภีร์ ก็ไป่เดินแดนด้าว
ชุมหมู่เทียวทางพร้อม พานิชาต่างประเทศ ก็ดี
บ่มีฝูงเพื่อนพร้อม พอเต้าก็ไป่ไป
คนผู่เบื่นปราชญ์นั้น ฤาประกาศสู้ทรัพย์
บ่บอกความในใจ เดือดแดดอมไหม้
ทุจริตแจ้ง มีในเฮือนอยู่ บ่บอก
บ่บอกถือกหลอกล้อ ลวงพร้อมหมื่นแคลน แก่ใผ
บณฑิตผู่เหตุแจง สามภาคพอด
คืออู้ คำจาระจา แห่งตนพอด้าม
อู้ในความฮักด้วย สมควรกับสภาพ
อู้โกรธเข้ม สมด้วยมาตรฐาน
คนหมู่นี้ ควรกล่าวคำคหา
คนอุมมัติ เพศเพียงคนบ้า
คนโฮมไฮ้ เงินคำแสวงใส่
หากินของแซบซ้อย เลิงล้วนค่าแพง

คนมากเค้า กันข่มคนเดียว
เชิงบ่มีแฮงฮับ อ่อนระอาโอยอย้าน
คนบ่มีผญาเสี้ยม โว ๆ อวดฉลาด
ซอบแต่อ้างอวดถ้อย ทางเว้าเล่าแถลง
ลักษณะคนซั่วซ้า หินชาติสามประการ ดังนี้
เขาบ่ซวนเชิญไป สู่เฮือนเขาขึ้น
เขาบ่ทันถามเว้า หลายความพั่งบ่ถึก
คนที่เว้าอวดอ้าง คุณเอ้ใส่โต
คนฮ่างฮ้าย ทั้งเหล่าชายญิง
มักชอบทำเส็งเสียง ปากดังหลายถ้อย
คนผญาน้อย โป ๆ บ่าวประกาศ
เหมือนหม้อมีแต่น้ำ ในหน้อยคอกคอน
หรือดั่งงัวแม่แห้ง คมขาดในผูง
มันมักทำอาการ หวั่นไหวหวงอ้าง
ว่ามันเป็นงัวแล้ว บ่มีนมเหมือนหมู่
หากเจ้าของบีบคั้น นมน้ำบ่มี ถ่อยแหล้ว

กบโตน้อย นั่งอย่องๆ เหมือนสีห์
ยามถึกกาสับกิน ฮ้องบีเยหลงถ้อย
คนผญาไฮ้ ทำทีเทียมปราชญ์
ถึกผู้ฮู้แจบแจ้ง ถามใบ้ถึกความ อ๊ะๆ
ทรัพย์หลั่งเข้า ในราชคลังหลวง
ราชาพระ บ่อีมเอือมใจได้
บัณฑิตเว้า ความดีบ่มีหน่าย เป็นแหล้ว
ทะเลหน่ายน้ำ ตาซ้ำหน่ายดู เป็นฤา
ชายหล่อด้วย ฮูปหนุ่มงามโสม
สมภพในสกุลดี ซ่าไกลเกียรติ์กว้าง
แต่ว่าเป็นคนไฮ้ วิชาคุณความประเสริฐ
คือดอกจานเฮือต้น แดงเข้มกลิ่นบ่มี นั้นแหล้ว
ลูกสกุลต่ำซ้า ขึ้นสู่อัครฐาน
เป็นมหามุนตรี แห่งราชาเจ้า ก็มี
บุตรคนซ้า พาลชนเป็นปราชญ์ ก็มี
คนผู้ไฮ้ทรัพย์ได้ เถลิงชั้นเศรษฐี ก็มี

ใผบ่ฮู้โชคฮ้าย ดีแห่งใผ ๆ
เกิดเบ็นคนคือกัน อย่าหมิ่นแคลนคนหล้น
คนผู่ตนดีแล้ว เห็นคนคือบ่แม่น คนนั้น
นั้นเพิ่นเอ้นว่าบ้า ลืมซั้นชาติคน ถ่อยแหล้ว
ศิษย์ที่เฮียนฮ่ำได้ โดยโลภศิลปคุณ
เฮียนไปหลาย จื่อความมิได้
เขาจักคือคนใบ้ ผื่นเห็นเรื่องล่าย
เขามิอาจกล่าวถ้อย ตามบั้งสูตรเฮียน ได้เด
อันซ่างหม้อ ตีต่อยหลายหลบ
เขามิหมายทำลาย แต่ประสงค์กลมเกลียง
อาจารย์ด้วย ครูบาสอนสั่ง ศิษย์นั้น
ติเผื่อให้จื่อฮู้ บ่หวังให้จุ่มอบาย
ตองห่อหุ้ม พันท่อนกฤษณา
ใบก็เลยหอมหวล กลิ่นขะจวนขะจายพั้ง
คนผู่เสวนาด้วย ธีรชนปราชญ์เปรื่อง
เขาก็ตอยไต่เต้า ตามเส้นปราชญ์สอน ดั่งนั้น

24/VII
ข้ามสำนักพิมพ์

บั้นห่านี้ สุดภาคบัณฑิต ก่อนแหล้ว
ไว้แก่ไตรตรองดู ประโยชน์ในคำเว้า
ผิว่าสมควรเต้า บั่วปองตามไต่
ก็ขอเชิญใส่ไว้ ในแก้วแว่นใจ หั้นเถ้น.

สุชนบั้น

บุคคลควรเสพย์ส้อง แต่เหล่าคนดี หั้นเถ้น
ซมเซยฝูงคนดี ประโยชน์มีมาได้
ธรรมที่คนดีให้ สงบใจแวนยึง จริงแหล้ว
แสนประเสริฐล้วน บ่มีต้องบาปธรรม
ขอจ่งละเลิกข้อง เกาะเกี่ยวคนพาล
จ่งแสวงคนดี เสพย์สมาคมด้วย
บุญกรรมสร้าง วันคืนฮีบเฮ่ง
ความบ่ตั้งเที่ยงหมั้น คะนิงฮู้ซู่วัน หั้นเถ้น
หมากเดื่อสุกเฮือต้น เต็มหน่วยในหนอน
นอกหากแดงตากิน แซบแลลวงลื้น
ทรชนเกลี้ยง ชิวหาลวงหลอก
ใจมันดำหม่นมั้ว แฮงด้วยโลกเลือม

หนามนอกล้อม เต็มหน่วยมะลางสุก
แต่ว่ายองในหวาน โอชเอมอมไว้
สาธุชนนั้น ในใจปุนเปรียบ กันแหล้ว
เถ็องว่ากายปากกล้า ก็หวังอุ้มซ่อยซู
จันทน์แก่นแห้ง ก็ยังกลิ่นหอมเอย็น
กุญชรไปสนามรบ ก็บ่ลืมเชิงย้าย
ลำงามอ้อย บ่ไลหวานเถ็องอีด
นักปราชญ์ทุกข์ยากแค้น บ่วางถิ้มทอดธรรม
สีหราชอ้าง เบ็นอาชญาสัตว์
แม่นจักแฮงโฮยหิว ก็ไบ่กินใบไม้
เถ็องจักผอมโซแห้ง ทังโตซ้ำจ่อย
ก็บ่ขบคาบซ้าง กินเนื้อเผื่อผอม
กุลบุตรชาติเซื้อ อันเกิดในสกุล
เผื่อฮักษาวงศา แห่งตนหมายหมั้น
เถ็องจักเวทนาแค้น ในตนตกยาก
เขาบ่ละฮีตม้าง ทำฮ้ายชื่อสกุล

แก่นจันทน์ในโลกนี้ นับว่าของเอย็น
แต่ว่าสายแสงจันทร์ เยือกเอย็นเหลือนั้น
สุภาษิตเบื้อง สาธุชนแถลงออก
เอย็นกว่าจันทน์แก่นไม้ พระจันทร์แจ้งก็ไม่ปาน
สุริเยศขึ้น เบื้องผ่ายตาเว็นตก ก็ดี
เขาพระสุเมรุเอียง อ่อนโอนไกวโหย้น ก็ดี
ไฟในพื้น อเวจีเอย็นอย่อน ก็ดี
บัวจักผุดเกิดขึ้น เท็องเบื้องยอดภู ก็ดี
คำกล่าวต้าน เอื้อนเอ่ยวาจา
ของหมู่สัปบุรุษฤา กรอกวิกลแปรปั้น
น้ำหากมีมาครั้ง สมัยนานโลกเกิด
เป็นแบบเบื้อง สมัยนั้นต่อมา
ฮ่มหมู่ไม้ น้อยใหญ่เป็นสุข
ฮ่มหมู่ภายพงศา ญาติกาเพียงพร้อม
บิตุรงค์เอื้อ มาตาจิตจอด บุตรนั้น
สุขยิ่งเงาฮ่มไม้ เหลือล้นล่วงเลย

เงาฮ่มเจ้า
กับทั้งเงาราชา
ฮ่มนี้ สุขเหนือพ้อง
พระพุทธยังเหลือมเกล้า
แมงภู่เผิ้ง
เอาเกษร
คนดีนั้น
แมงวันซอกเน่าเพี้ยง
คนชั่วนั้น
เหมือนหมูเสาะ
คนดีเอื้อน
เหมือนดั่งหงส์ซอบน้ำ
พ่อแม่ฮ้าย
กิริยาทราม
บุตรธิดาซ้า
กิริยาโหดฮ้าย

ตนประเสริฐครูบา
ฮ่มเอย็นเสมอด้าม
พงศาพ่อแม่
สุขล้นกว่าซู่แนว
ซวนซอกเสาะหา
ดอกดวงหอมเฮ้า
แสวงคุณความประเสริฐ
เสมอด้ามดั่งคน ชั่วแหล้ว
ซวนซอกหาผิด
ซอกอาจมอยาไส้
เอาคุณความซอบ
นมล้ำดื่มกิน
หินชาติทรามกระบวน
เว้าจาคำซ้า
เลวทรามเหมือนพ่อ แม่นั้น
ทังเว้าแสบหู

พ่อแม่อ้าง
วาจาดี
บุตรธิดานั้น
คะเคี่ยมค้อย
เศ็อกเกิดขึ้น
เขาต้องการนักรบ
โกลาหลตั้ง
เขาต้องการผู้ฮู้
เมื่อใดมีเข้าน้ำ
เขาคะนิงคนฮัก
เขายังมีประสงค์ด้วย
หวังเพิ่งความคิดให้
เห็นแล้ว หมั่นหยิ่งแข้ว
นั้นคือ แนวนามหมา
ทรชนพ้อ
หวังก่อการเดือดฮ้อน

องค์ประเสริฐคนดี
เพศกระทำงามพร้อม
ติดตามแบบพ่อ
ความเว้าม่วนหู
มีแก่นครใด
อาจหาญเส็งสู้
นครใดขำเขือก
ผญาเสี่ยมเพิกภัย
บริโภคยามกิน
ญาติกายามนั้น
บัณฑิตาเวียกเกิด
การนั้นฮุ่งเฮือง
หงำเงือดขบกัน
ซั่วซะเลสัตว์ซ้า
เห็นกันกางโกรธ
เข็ญเขี้ยวด่าตี กันแหล้ว

คนยังควรคิดได้ หนักหน่วงในใจ ซ้าก่อน
ก่อนจักทำการใด่ หรือสั่งความคนใช้
การที่ทำเฮวฮ้อน ใจไว้ฮีบเฮ่ง
ใจจักต้องหม่นเศร้า ฮนฮ้อนเมื่อลุน
ทุกเมื่อ ผิโกรธตั้ง เต้าหมู่เบื่นฝูง มานั้น
ให้ฮีบทำเพียรละ โศรกบ่มีมาต้อง
มวลหมู่ฤษีย้อง ยอคุณละขาด
จากมวลความลึบหลู้ คุณให้ห่างไกล
คนควรอดอมกลั้น คำหยาบฝูงคน
คนดีมีคำเสริญ ยกยออดกลั้น
ว่าเบื่นคุณความซั้น อุตโมยวดยิ่ง
ใผผู่หวังห่างฮ้าย อดได้เพิกภัย แท้แหล้ว
การอยู่ที่คับพร้อม ล้วนแต่อสุจิ เบื่นทุกข์
อยู่นำคนซังกัน ชาติศัตรูเหลือนั้น
แลทังการเนาใกล้ คนทมิพมวลถ่อย
บ่ฮู้คุณท่านเกื้อ ทำให้แก่ตัว ทุกข์ยิ่ง

บัณฑิต ผู้กล่าวถ้อย โอวาทตามสอน
ห้ามจากทำลามก บาปกรรมการฮ้าย
ย่อมเป็นคนดีแท้ สาธุชนฮักยิ่ง
แต่หมู่คนชั่วช้า ยินฮ้ายหน่ายซัง
หมายจักหวังชนะแพ้ พวกเผ่าศักดิ์สูง
ให้จ่งทำอาการ อ่อนโยนยินอย้าน
หมายจักชิงชัยด้วย คนแข็งกล้าเก่ง
ต้องจักทำแบ่มม้าง หักสะบั้นแหลกลง
เพิงชนะคนต่ำด้วย การแจกบั่นของ
ตามสมควร แต่เพียงพอน้อย
ชนะคนโดยด้าม เสมอกันก้าวเกิง
เอาความเพียรต่อสู้ เสิงด้วยเยื่องกระทำ
ผิจักฮู้ว่าม้า ดีซั่วยามเสิง
ตีนมันเป็นเครื่องวัด แทกความไวซ้า
งัวแฮงฮู้ ยามเข็นขนแก่
งัวแม่ฮู้มากน้ำ นมน้ันฮีดลอง เบิ่งเถ้น

บัณฑิตฮู้ว่าฮู้ เล็อกเซิงแหลมหลัก
ยามจาระจา โทษคุณขานอ้าง
มีผลพร้อม สำแดงโดยเหตุ
แลท่านซี้เหตุให้ เห็นฮู้ฮอดผล
คนดีมีทรัพย์หน้อย ผายแผ่เจือจาน
คนทังหลาย เพึงพิงอิงได้
เหมือนดั่งอุทกังน้ำ มวลมีในบ่อ สล้างนั้น
หลายหมู่บ้าน สำบายย้อนอาบกิน
คนที่ขี้ถี่แหน้น มายมากสมบัติ
ฤาห่อนจักเจือจาน แก่ใผจักน้อย
คือดั่งวารีกว้าง กลางทะเลห้วงใหญ่
ใผจักกินก็บ่ได้ เค็มถ้วนทั่วกระแส
บ่ควรคึดอยากได้ ในสิ่งบ่สมควร อยากนั้น
บ่ควรจินตนาเถือง สิ่งบ่ควรคะนิงแท้
ควรคะนิงหมั้น หมายใจในสิ่ง มีนั้น
ฤาห่อนคึดปล่อยให้ โฮยไฮ้ประโยชน์สูญ

อันแม่น้ำ
รุกขาในดงดอน
ฝนมิตกลงพื้น
ทรัพย์ของนักปราชญ์เจ้า
สิ่งบ่ได้คึดไว้
หรือสิ่งเคยคะนิงคึด
โภคสมบัติบ้า
เกิดเพราะเขาก่อสร้าง
คนฮักฮ้าย
เขาบ่ ยินดีทำคนดี
เขาย่อมพอใจด้วย
นี้แล ทางก่ายก้าว
สุดบทบั้น
บทต่อตั้ง

ฤาดื่มอาโป กินดอก
ก็ห่อนกินผลไม้
ปฐพีเบื็นแห่ง
มีแล้วก็จ่ายไป
บังเกิดความคึด ขึ้นมา
สาปสูญเสียเสี้ยง ก็ดี
ญิงชายคึดบ่เกิด ได้ดอก
มีด้วยเวียกการ ถ้วนแหล้ว
ยินซอบคนพาล
ให้ฮักแพงเพิ่งเนื้อ
อสัทธรรมคนถ่อย
ลงเบื็องจอดจม
สุชนไว้ก่อน
มีหน้าจ่งพึ่ง ต่อเถิ้น

24/VII
ข้ามจ่ายขาย

พาลชนบั้น

คนบ่ควรต่อตั้ง ฮักเกิดเกินควร
ฮักที่เกินความมัก ก่อความเหยิงหยุ้ง
ปูนดั่งทูนหัวหม้อ เต็มหลายน้ำเพือด
ฮักพอดีจึ่งได้ คุณเกื้อแก่กัน
เดียรัจฉานส่ำฮ้าย เฮียกชื่อตัวงู
มันมีพิษ ตอดตายตงเสี้ยง
คนพาลฮ้าย เดียรัจฉานปุนเปรียบ กันแหล้ว
แต่มันยังกว่าฮ้าย งูนั้นใซ่ทราม
งูพิษฮ้าย ยังชั่วพออยา ได้ดาย
เพราะว่ามีอยาอยำ เวทย์มนต์มายแก้
แต่ว่าคนพาลฮ้าย เหลือแฮงยากยิ่ง
เว้าสิ่งใด่เกื่อยแก้ สุดเสี้ยงซอกหา

คนใด่ เทียนย่อมฮู้
เขาอาจเป็นบัณฑิต
ใผผู่เป็นพาลแล้ว
คนฮูปน้ำ
คนซั่วซ้า
มันมิทำความดี
แต่มันทำความฮ้าย
คนบ่ญญาซั่วหม้อ
หนูมันทำเหตุฮ้าย
ลีงมันทำลายกัด
นกหากมีแฮงฮ้าย
ฝูงเผ่าพาลแฮ่งฮ้าย
กลางคืนผากฏแจ้ง
ทางประมาณพอ
สงสารนั้น
เพราะว่า เขามิฮู้แจ่มแจ้ง

ตนซั่วเป็นพาล
เลิกลายพาลถิ้ม
หลงตนเป็นปราชญ์
พาลแท้ซั่วตาย
เต้องประกอบแฮงกาย มากนั้น
ประโยชน์โดยแฮงนั้น
กะโมยซีงทรัพย์เพื่อน
นะฮกนั้นแม่นเฮือน มันแหล้ว
กัดสิ่งของเฮือน
อยู่ในไพรกว้าง
กลางหาวเหินแส่ว
ในผู้หมู่คน
แก่พวกมิหลับ ยาวนาน
โยชน์ยาวคนล้า
คนพาลยาวยิ่ง
ในห้องแห่งธรรม

คนโง่นั้น มองแต่ภายเขา
โทษเขาเพียงงาเม็ด นึ่งนำแนมเว้า
มิได้มองผิดข้าง ของตนสักหน่อย
โทษท่อหน่วยหมากพร้าว มันนั้นบ่เห็น
คนชั่วช้า ปกโทษตนเสีย
โฆษณาการ โทษคนทั้งค้าย
เต่ามันปกตัวไว้ ในกระดองปุนเปรียบ กันแหล้ว
แยงแต่โทษหมู่ฮ้าย แฮงซ้ำเสียดสี
มีผู้เอื้อมโอษฐ์ต้าน ย้องหมู่บัณฑิต
พาลย่อมพาโลยก โทษทัณฑ์เสนออ้าง
มีแต่บัณฑิตย้อง ยอคุณนักปราชญ์
จึ่งแม่นยอยกให้ ดีแท้ถือครอง
ผูกมัดให้ คนโลภโดยของ มักนั้น
ผูกมัดคนมานะ กระด้างแข็ง ขอไว้
มัดหมู่คนหลงให้ ตามใจจงชอบ
บัณฑิตผูกมัดด้วย จริงพร้อมซู่ประการ

สุดบทบั้น พาลชนไว้ก่อน
แล้วท่อนี้ พั่งหน้าต่อไป อีกเถิ้น
บทนี้ เพื่นแนะให้ เห็นฮ่อมวิธีพาล
ว่ามันเป็นแนวใด๋ โทษคุณความฮ้าย
เพื่นนั้น หมายเฮาเว้น วิธีการอันบ่ซอบ ธรรมแหล้ว
บ่แม่นซ้ำบ่องท้าง ทางฮ้ายท่องเทียว ดอกเด

มิตรบั้น

คนอื่นเอื้อ
ชื่อว่าเบื่นพงศา
พงศ์พันธุ์เชื้อ
ก็คือคนอื่นแท้
พยาธิเกิดขึ้น
มันมิทำการเบื่น
โอสถนั้น
มันย่อมเบื่นประโยชม์ด้วย
มิตรผู่ยอต่อหน้า
ลับหลังกำจัดคุณ
คนควรเว้น
เหมือนเว้นหม้อน้ำเผ็ง
ผู่กอบเกื้อ
ผู่นั้นบุนบีตา
ในประโยชน์เอาธูร
ญาติกากันได้
บ่เอาธูรทำประโยชน์
ควรเว้นหลีกไกล
ผั่งอย่ในกาย
ประโยชน์ดี เบียนเนื้อ
เถืองมันมีในบ่า ก็ดี
การแก้โรคภัย
ว่าฮักฮ่อแพงสหาย
กล่าวเตียนตีต้าน
จอมปลอมมิตรถ่อย คนนั้น
ในนั้นพิษผะสม
กูลชื่อพงศา
ก็เพราะปรนปรือเลี้ยง

ความเคยคุ้น ในใผนั้นเสียว
ญิงใดดับทุกข์ได้ ญิงนั้นแม่นเมีย
บ่ควรทำแกว่นคุ้น กับหมู่ศัตรู อมิตรนั้น
เถืองว่าคนเป็นมิตร หมั่นระวังยาคุ้น
เพาระว่า สหายคนนั้น ลางทีเขาโกรธ
เขาย่อมขอโทษอ้าง เอาขึ้นโฆษณา
คนผู่แตกมิตรแล้ว กลับต่าวคืนดี อีกนั้น
เขาก็เป็นคนเดิน สู่ทางมรเม้ยน
ปุนดั่งอัศดรม้า ตัวเมียมีลูก
มันก็หวังแต่ม้วย เมือหน้าคอบครรภ์ นั้นแหล้ว
ควรยอมิตรขึ้น เท็องบ่าเดินไป นั้นแหล้ว
ยังบ่มีเวลา โอกาสอำนวยให้
ยามใดเวลาให้ อำนวยสิทธิโชค
เฮวฮีบไวเข่นข้า เหมือนหม้อฟาดหิน
เหลือหนักหนี้ ติดอยู่กับตัว
เหลือกองไฟ ถ่านยังเฮืองฮ้อน
เหลือหลอไว้ ศัตรูเดียวดั่ง กันแหล้ว
มักจักวิวัฒน์ขึ้น ฝูงนี้อย่าเหลือ ไว้เด้น

ใผผู่ปากเปรียบด้วย ปทุมตอกบัวหลวง
วาจาเอย็น เปรียบจันทน์ทาล้น
คนแนวนี้ บ่ควรไปหาสู่
เพราะว่าพิษเฮ่งฮ้าย ประจำอยั้งอยู่ใจ มันแหล้ว
บ่เสพย์ส้อง นายหยาบคายขม
บ่ควรจักสมคบ เซิ่งนายเหนียวแหน้น
จากนั้น บ่ควรเสวนาด้วย นายบ่ยอย้องกล่าว
บ่ควรคบผู่ฮ้าย เห็งขว้ำควบเต็ง
ห้าสิบศอกเว้น สัตว์สิ่งมีเขา
พาชีตัวโตแข็ง ให้ห่างมันพอฮ้อย
หัตถีฮ้าย ตกมัน พันศอก หนีเถ้น
เพิงเว้นคนชั่วฮ้าย ไลถิ้มถิ่นเดิม
เพิงห่างไกลจากแท้ พวกชั่วทังหก เหล่านี้
เมืองทังมิตร อีกสกุลพงศ์เชื้อ
ทังเมียพร้อม ทาสาแสนชั่ว
ให้ฮีบหนีห่างเว้น ไกลให้กว่าไกล

มิตรที่แท้ หมายเพิ่งความสุข ทุกข์นั้น

ยามอาดูร โรคภัยมีเว้น

ยามภัยเข้า กินแพงซดซ่อย

ยามจิบหายซ่อยแก้ ไขให้อุ่นใจ

ยามเมื่อถึกโชคฮ้าย สหายถึกโจรจับ

ติดตามดี ซ่อยซูเซยแก้

ยามภัยต้อง ราชทัณฑ์ซว้านซ่อย

ยามตาย ตามส่งเข้าบ่ำช้า เผาท้อนกระดูกผั่ง

ผู่มีมิตรมากได้ แก่ผู่คำหวาน เอย็นนั้น

ส่วนว่าผู่มีคำ เว้าขมเผ็ดถ้อย

ใผบ่ยอมยินเต็อง จิตใจเบื่นเสี่ยว เขาแหล้ว

เพิงเทียบสุริเยศแจ่มฟ้า จันทร์แจ้งส่องสมี หั้นเถ้น

สุดบทขั้น มิตรกัณฑ์ไว้ก่อน

พั่งตื่มหน้า แถลงแจ้งต่อไป อีกแหล้ว

อิตถีบัน

กาเวาดำปอดปี้ เพียงแต่ตัวมัน
ยามเมื่อไขเสียงหวาน อ่อนอวานใจละห้อย
เสียงนั้น ทำมันให้ โสมงามฮูปหล่อ
เหมือนแม่ญิงฮูปซ้าย งามย้อนเผื่อบั่ว ผัวแหล้ว
ชายบ่งามฮูปนั้น วิชาแต่งเอาสวย ได้แหล้ว
ดาบสหรือนักพรต ผู่ทำเพียรกล้า
อาศัยขันติตั้ง อดทนงามสง่า
ฝูงนี้ ผิว่าเขาละถิ้ม วิสัยซั้ว่าทราม แท้แหล้ว
งามฮูปนั้น เป็นทรัพย์อิตถี
วิชาเป็นทรัพย์ ฝ่ายชายทังค้าย
ภิกขุ ถือศีลหมั้น สำรวมทรัพย์จ่าย เขาแหล้ว
พลทหารทรัพย์ท้าว พระยาล้อมเขตเมือง

นักบวชอ้วน พีพ่างหมูตอน งามฤา

ธรรมดาดาบสผอม จิ่งงามควรย้อง

งัวควายซ้าง พาชีจตุบาท

พีพ่องอ้วน งามแท้ถึกครอง

ชายฮอบฮู้ ศิลปศาสตร์งามสม ชายแหล้ว

แม่ญิงมีผัวขวัญ จิ่งงามคอรย้อง

ว่าเบื่นญิงงามถ้วน โสมงามซ้ำตื่ม งามนา

ผิว่าไฮ้หม่น เขาไฮ้ส่วนงาม แท้แหล้ว

นักต่อยต้อง เตาะดีดซึงสาย

บ่ได้ทำเพลงเตาะ ห้าคืนหมองเศร้า

หมอธนูหน้า เจ็ดวันฮามแบ่น หมองแหล่

เดือนนึ่งฮ้าง เมียแก้วห่างผัว เศร้าแหล้ว

ศิษย์ห่างห้อง ไกลจากครูสอน

พอประมาณ เดิ่งเดือนหมองเศร้า

เขาฝูงนี้ ยินดีตั้งต่อ เสมอแหล้ว

เขาหากหมองโศรกเศร้า กะหยอนด้วยห่างเหิน

24/VII
ขัดจำหน่าย

ควายเกือกกั้ว ยินม่วนในตม

หงส์หากยินตีดอม ที่สะพังวังกว้าง

ญิงหากยินดีด้วย ดอมชายบ่มีเบิด สน่อยแหล้ว

ภิกขุดีอ่าวเอ๊อ มโนซ้อยซอบธรรม

อาหารที่อยู่ท้อง ไฟธาตุเผาผลาญ เสริญแหล้ว

เมียแพงเลยยามสาว จึ่งควรยอย้อง

ทหารหาญควรย้อง ในยามมาจาก เศ็อกแล้ว

เข้าเปลือกหาบใส่เล้า จึ่งควรย้องว่าหลาย

ญิงฮ่างฮ้าย ฮามจากสองสาม ผัวแล้ว

ภิกขุ เป็นสมภารสองสามวัด อยู่ครองเคยแล้ว

นกเคยหลมหลุดบ้วง สองทีสามเทื่อ ฝูงนี้

เขาหากมีมากล้วน ลมล้นล่ายลวง

ตีผาบให้ คนชั่วเห็นมือ ไว้ก่อน

สหายซั่วทราม บ่กล่าวจาจงเอ๊อ

ญิงพาลให้ จิบหายผามผาบ

คนกระสันผ่อนให้ กินหน้อยโภชนา

โภคสมบัตินั้น ผัวกอบโกยมา
ภริยาเก็บ เบี่งแยงมวลพร้อม
แต่ว่า เบื่นประธานไว้ ในผัวคุมควบ
เมียเหมือนเข็มและผ้าย หยิบหุ้มห่อฮิง
ปวงแม่น้ำ มันคดธรรมดา
วนาปวง แต่มวลฝูงไม้
ปวงญิงได้ สถานลมพ้อบ่อง
เขาย่อมทำบาปฮ้าย ทางซู้สวากเสนห์
เปรียบแม่น้ำ และทางท่องเทียวเดิน
โฮงสุรา และบ่อขุดหลุมส้าง
มันเบื่นสาธารณ์ให้ สิทธิ์คนทุกหมู่
สิงเบื่นแดนกีดกั้น แม่ญิงไว้ห่อนมี โลกนี้
ญิงก่อฮ้าย วิวาทเหิงสา
มักใคร่ในซุมชาย ฮูปงามแยงแย้ม
และมักหุงหาต้ม แกงหลายเหลือเปล่า
กินก่อนผัวซู่มื้อ เทียวขึ้นแอ่วเฮือน เพื่นนั้น

ญิงนี้ แม่นจักได้ลูกฮ้อย อันเกิดกับมัน ก็ดี

ใผผู่เบื่นชายผัว ซ่างซอมเห็นแล้ว

บ่ควรจักลอนเลี้ยง เฮียงขวัญซ้ำตื่ม

เฮาฮีบไลละถิ้ม อย่าเพิงเอ้ออ่าวมัน แถมเถิ้น

ยามเมื่อบริโภคด้วย ยามแต่งตัวตน ซ้ำซ่อย

ญิงนี้ มีความฮัก ดั่งมาตาแท้

ในสถานห้อง รโหฐานเนานั่ง

มีความอายดั่งน้อง สาวแท้ซวาดเสมอ

การเวียกสร้าง ใจใส่หุงหา

ทำอาหาร ใส่ใจเหมือนข้อย

มีภัยขึ้น หารือแก้เหตุ ได้ดาย

นอนแนบซ้าย เสมอนั้นอยู่เลิง

แต่งอยู่ให้ ความสะอาดมีเสมอ

อดทนในยามผัว โกรธเค็มขมถ้อย

บัณฑิตจักเสริญเอิ้น ญิงดีนางประเสริฐ

ตายแล้วเมือสู่ฟ้า บ่มีเว้นหว่างสวรรค์

ญิงใดผิวผ่องเพี้ยง ธรรมชาติคำสุก
ตาดำเหมือน เนตรในนางเนื้อ
กลางตัวเอ็อกเหวอด้วย แอวกลมเกลี้ยงกี่ว
ขาแค่งเฮียวฮัดส้วย ผมดั้วดวดสลวย
แข้วเหล็มน้อย ทังถี่แถวสนิท
สายบือเล็อก ฮูปสาวเสมอด้าม
กิริยาก้าว เดินงามคะเคี่ยม
ญิงนั้น เถิงสกุลต่ำซ้า ก็ควรให้แอ่วโอม เอาเถิ้น
ระดูใหญ่น้อย มิประเสริฐเทียมระดู ฝนแหล้ว
เมียงามดี ใหญ่กว่าเมียผางฮ้าย
บุตรคนต้น แวนดีประเสริฐกว่า บุตรแหล้ว
ทิศใหญ่น้อย เหนือนั้นประเสริฐเหลือ หมู่แหล้ว
ญิงใดตั้งต่อไว้ หมายเกิดเป็นชาย ซู่ชาติ
ญิงนั้น ควรทำการ บ่ำเรอผัวแก้ว
คือคู่ฝูงสาวพ้ำ บ่ำเรอเทวราช
อินทร์ท่านไท้ เสมอหมั้นซู่วัน

ชายใดตั้งต่อไว้ หมายเกิดเป็นชายทุกชาติ
ชายนั้น ไลวางเสีย ฮ่วมเมียเขานั้น
เหมือนดั่งบาทาล้าง ดีงามเว้นจาก ตมนั้น
บ่ให้ตีนเกือกก้ัว ตมเป็อนแปดแถม อีกเล่า
ชายแก่เถ้า ปูนปู่ตาหลาน
หาเอาสาวเด็กๆ ตุ่มหมากนาวนมตั้ง
มาเป็นเมียนอนซ้อน กระทำการตามซอบ มันนั้น
นั้นแล ทางส่งให้ เฮาม้วยมอดไว เถ้าเอย
สุดบทบั้น อิตเีกันฑ์ไว้ก่อน
ขอจ่งตั้งโสตไว้ พึ่งหน้าต่อกลอน อีกเถ้น

ราชาบั้น

พระยาเน่งเน้อ นอนนึ่งยามประจำ
บัณฑิตนอนสองยาม ถึกครองควรหนี้
คนผู่ครองเฮือนอย้าว สามยามนิทเน่ง ถึกแหล้ว
คนขอทานยามสี่ถ้วน นอนเสี้ยงซั่วคืน

คนผู่มีทรัพย์พร้อม พหุสูตราชา
ชลทาไหล แม่นทีวังกว้าง
หมออยาบ่อง กันคนวิธีแพทย์
ของหมู่ห้า เบื่นแก้วแก่นเมือง
ห้าหมู่นี้ บ่มีอยู่ในเมือง ใดนั้น
คนผู่มีบัญญา บ่ห่อนเนานครนั้น
แม่นจักไปเถ็องแล้ว วันเดียวก็อย่าอยู่
เพราะว่าของสิ่งห้า เบื่นแก้วแก่นเมือง

เมืองใดบ่มีผู่นับหน้า ทังขาดคนฮัก
ภายพงศา ก็บ่มีในนั้น
โฮงเฮียนฮู้ วิชาคมไฮ้ห่าง
บ่ควรอยู่แห่งห้อง นครนั้นชั่ววัน
เฮือนบ่มีบุตรตั้ง แทนสืบกุลวงศ์ ก็สูญ
รัฐ บ่มีราชา นั่งปองเบื๋นเจ้า ก็สูญ
ปากบ่มีความรู้ วิชาคุณสินประเสริฐ ก็สูญ
คนที่จนยากไฮ้ สูญเสี้ยงซู่ประการ ถ้วนแหล้ว
อยากได้ทรัพย์ก่อขึ้น โดยประกอบพานิช
อยากได้วิชาคุณ คบคนเฮียนฮู้
อยากได้บุตตาน้อย ญิงสาวติดต่อ เอาเถิ้น
อยากเบื๋นอำมาตย์เจ้า ควรเกื้อราชการ
ภิกขุ เว้นจากแล้ว สันโดษจิบหาย
สันโดษในราชา ทรัพย์พระคลัง สูญเสี้ยง
ญิงผู่คำฮางนั้น เมาอายท้องเปล่า
กุลธิดาหน้าด้าน ก็ขายหน้าเผ่าพงศ์

กำลังนกอยู่ห้อง เวหาศกลางหาว
กำลังปลา ย่อมมีในน้ำ
กำลังคนทุกข์ไฮ้ ทูรพล นรนารถ เบิ่งแหล้ว
เด็กฮ่ำฮ้อง เฮไห้ซ่อยแฮง มันแหล้ว
คนหมู่นี้ มีอยู่ในแาย ถ้วนแหล้ว
ซอกหาทางสวรรค์ ย่อมบ่ไลลาถิ้ม
คือว่า ชันติตั้ง สติมีควรตื่น เสมอมา
ดุหมั่นหมั้น การเกื้อกอร์ปกระทำ
วิภาคให้ โดยแจกบั่นของ
มีไมตรี กอร์ปการุณย์ด้วย
หลิงแลถ้วน ทังสุขทุกข์ยาก
ปวงหมู่คนแวดล้อม ทังเช้าค่ำเสมอ
ธรรมเก่าเบื้อง ลางเก่าปางปฐม ดังนี้
ราชาตรัสคำเดียว บ่ฮ่างมีคำซ้ำ
สมณ์พราหมณ์เว้า คำเดียวเด็ดขาด
นักปราชญ์ในโลคครั้ง เดียวต้านขาดความ

กามโภคเซื้อ ซั้นครอบครองเฮือน
ทำกินการ เวียกเฮือนฮนคร้าน
บ่อาจทำการเกื้อ กูลใดได้ประโยชน์
นักปราชญ์เว้น สังวรแล้วไบ่ดี
มหาราชเจ้า ทำไบ่พีจารณ์
บัณฑิตฟูม เคียดโกธาเข้ม
ฝูงนี้ มันมิสำเร็จให้ การกระทำมีประโยชน์
ล้วนแต่พาส่วนซ้ำ ทรามเข้าสู่ตัว ถ้วนแหล้ว
ภูวนารถผู้ ความเสื่อมจำเริญกิจ
อันหมู่เสนาทำ บ่กระทำตรงถ้วน
ควรจักทรมานผู้ กระทำผิดเด็ดขาด
แลควรยกย้องผู้ ควรย้องว่าดี
ผีงแดดให้ หันบิ่นทางหลัง
ผีงไฟขาง ทั่วทังทางท้อง
สมาคมด้วย กับนายให้ส่วน บั่นนั้น
เสพย์โลกหน้า ระวังหมั้นอย่าหลง

คนผู่อยู่ฮ่วมห้อง มีฆาตจองผลาญ
แลอีกทังทาสา ผู่จงใจฮ้าย
แลอยู่ในเฮือนห้อง มีงูแฝงอยู่
เขาจักต้องมอดม้วย วันหน้าบ่สงก์ แท้แหล้ว

นายกมีมากล้น ในประเทศแดนใด
ถือโตเป็นบัณฑิต ซู่คนคมกล้า
เขาหากหวังใจได้ ในความเป็นใหญ่
เวียกการเมืองประเทศนั้น ลงส้วยเสื่อมเสีย แท้แหล้ว

บัณฑิตหนักหน่วงน้ำ ใจสั่งสอนศิษย์ โง่นั้น
หนักหน่วงใจพาเอา ซั่วญิงมาเลี้ยง
หนักหน่วงในอกเอ้า ทรชนมาฮ่วม
สามสิ่งนี้ หนักแหน้นหน่วงใจ ยิ่งแหล้ว

แม่บ่สอนสั่งให้ บุตรประกอบกรรมดี
บุตรทำกรรมลามก ท่อแม่ทำเหม็อดเกลี้ยง
ครูบ่ทำดีให้ ศิษย์หาเห็นอย่าง
บาปหมู่ศิษย์ประกอบขึ้น ครูต้องฮับเอา

ราษฎร์ก่อตั้ง
เหมือนพระยาทำเอง
ราชาเจ้า
ปุโรหิตจักต้อง
อดโกรธได้
ความดีชนะ
คนเหนียวแหน่น
คนมักเว้าแบ่ปัน
คนบ่เคยแอบต้อง
ทานเบื่นผลสำเร็จ
ปวงคนภูมิใจด้วย
ยินดีทานที่ให้
อยาเสนห์ที่แท้
อยาพิษคนซังคือ
อยาให้มียศย้อน
อยาเบื่อให้ก่ำพร้า

การบาปลามก
เพราะบ่สอนขาเจ้า
พระยาเมืองทำบาป
ซูชว้านฮับแทน
แพ้หมู่โทโส
สิงบ่ดีมีขึ้น
ให้นำของไปแจก แพ้แหล้ว
เฮาเว้าแต่จริง แพ้ดาย
เผือกแอบโดยทาน
ประโยชน์ในคนได้
ทังใจน้อมอ่อน
ทังเว้าม่วนหู
มีอยู่ในทาน
ตระหนี่ทังเหนียวแหน่น
มีทานอีกเทื่อ
คือแหน่นตระหนี่เหนียว

ชนะคนมากไซ้ ฮามขาดพัวพัน กันนั้น
ด้วยการโฮมแฮงฮัก ต้องอ่านโคลงเพียงพร้อม
เปรียบเอาเพื่องเขาผั้น มาทำเซือกดวด
มัดผูกซ้าง ยังหมั้นบ่ไป ได้นั้น
คนผู่สามารถพร้อม ผิขาดซุมสหาย
อันกำลังความดี ห่อนจักทำไปได้
คือคู่ไฟมีเซื้อ อับลมฤาซิฮุ่ง
มันก็ดับมอดเสี้ยง เองด้วยขาดลม นั้นแหล้ว
กี้ก่อนพุ้น หลายซั่วมีนเหิง
เสนามิทำ เทียบเทียมพระยาเจ้า
กามคุณห้า กิริยาอาจอ่ง
แลความปากกล่าวถ้อย ทังเอ้นุ่งทะรง
เสนาเพิงทำใจจอดเจ้า คือว่าราชา
มิใช่เบื่นสหาย แห่งกูลวนหล้น
มิใช่โดยเสมอด้าม เคยเคียงเบื่นคู่
นั้นคือเจ้าขม่อมแก้ว เหนือเกล้าแห่งกู แท้แหล้ว

เสวก เพิงอยู่เผ้า แฝงราชราชา
เว้นจากโทษาหก บ่อยู่ไกลเกินใกล้
บ่อยู่เหนือลมเลี้ยว ตัวตรงบ้ายเบี่ยง
สูงต่ำพ้น ระวังไว้ดั่งไฟ หั้นเถ้น
คนมีคุณพ่างเพี้ยง เพียงเพศสัพพัญญู งามฤา
หากบ่มีคนฮับ ส่งเสริมเสนอถ้อย
ก็ท่อกับดวงแก้ว มณีแสงไฮ้ค่า
อาศัยคำจึงได้ ผั่งให้ฮุ่งแสง
ราชาบั้น สุดกัณฑ์ไว้ก่อน
พั่งบั้นท้าย เมือหน้าต่อไป

ปกิณณกะบั้น

ภิกขุ หมกอยู่ม้ัว กับหมู่อิตถี
ใดจักมีศีลดี ท่อใยยองด้วง
คนกินซั้น กูณาใจอ่อน มีฤา
คนผู่ด้ำดื่มเหล้า ฤาจักเว้าซื่อตรง
คนผู่โลภมากล้น อายแต่ใดมี อยู่ฤา
ศิลปะมิมีใน หมู่คนฝูงคร้าน
ทรัพย์มิมีใน ฝูงคนโกรธใหญ่
มันหากมีดั่งนี้ มะลางพ้องสืบมา
สุราโยคพร้อม วิกาลเถี่ยวกลางคืน
ไปเถี่ยวหาดูแล เสพย์งันจวนแจ้ง
ยินดีในแนวหลิ้น การพะนันเบี้ยถั่ว
คบกับคนชั่วฮ้าย โถงล้างโภคสิน ตนแหล้ว

คนหมู่ห้า
พวกหมู่เบี็นหมอผี
มีสติตั้ง
ผู่งนี้ ตายให้แล้วเซ่นซ้ำ
นักปราชญ์เจ้า
ระวังตัวกัน
ครันเมื่อภัยมาต้อง
หลบหลีกให้
ศาสตร์กล่าวเว้น
เพราะว่าความเบี็นเอง
คือคนเหงานอนด้วย
คนเถ็องสุขโรคฮ้าย
คนอยากได้
คนผู่ม้วยินดี
คนผู่งนี้
มิได้ตั้งก่อขึ้น

เบี็นอยู่คือตาย
ยากจนเจ็บไข้
เผลอ ๆ หนี้มาก
ดีล้ำกว่าเบี็น
เห็นเหตุยังมิเถ็อง
หลีกไกลแฮไว้
เถ็องตนสู้ต่อ
ภัยพ้นพรากหนี
คนพวกทังเจ็ด
ครอบงำคุมไว้
คนลืมตัวประมาท
คนคร้านเวียกการ
ประจำฝากผั่งจิต
เวียกงานการสร้าง
ธรรมดาดลแต่ง
โดยด้วยเจตนา

เฮย ลาภเจ้า ไปสู่คนทุกข์ พุ้นเถ้น
ลาโภฤา ห่อนเต็มการได้
ดูรา ฝนแฝงฝ่ำ ตกที่เขินขังอยู่ หั้นเถ้น
น้ำบ่อเต็มแต่น้ำ คำนี้บ่แม่นกรรม เฮ็ดนา
ครันแม่นเวียกเฮ็ดแล้ว ใผบ่เบิ่งนำใผ คอกนา
ดั่งนั้น ปวงการกิจ ที่กระทำเหมือดเกลี้ยง
บ่ควรจักเหลือไว้ ยืนยาวติดต่อ
เฮวยีบทำลวาดแล้ว มือล้างลวาดสบาย
ในโลกนี้ ว่านุ่นของเบา
คนใจเบา นุ่นยังเป็นน้อง
เบากว่าใจคนนั้น วุฒิคุณความประมาท
เบาในพุทธศาสน์ชี้ โดยหย้อเอยียบหยาม ยิ่งกว่า
จ้องเกิดขึ้น ด้วยแผ่นหินทำ
หนักกว่าคันยูหิน แม่นเทวาเจ้า
คำสอนเถ้า บูฮาณหนักกว่า
คำสั่งสอนพระเจ้า หนักล้นกว่าซู่แนว

กุเวราชเจ้า สถิตอยู่กลางใบ พลูแหล้ว
ยักษ์ยังแฮงฮักษา อยู่ในโคนขวั้น
กาลขินีนั้น ปลายใบประจำอยู่
เด็ดปลายใบและขวั้น เสียแล้วจั่งกิน เจริญแล
กระดานแผ่นแบ่น เขียนสูตรเฮียนศิลป์
พรหมมหากมีฮักษา อยู่ประจำในแบ่น
หนังสือเฮียนในนั้น วิสสุกัมเนาอยู่
นักเฮียนนบนอบไหว้ สองเจ้าจึ่งคูณ ดีดาย
งัวที่คนล่ำเลี้ยง มันอว่ายสมบัติ
ให้แก่คนครองเฮือน ผู่ปองปุนเลี้ยง
จึ่งควรนับถือหมั้น ในมันการตอบ
เหมือนดั่งพ่อแม่ให้ สินซ้ำมอบเฮือน หั้นเถ้น
คนผู่บริโภคซั้น งัวดั่งเขากิน
มังสังของมาตา แม่ตนจริงแท้
ควรที่งัวตายแฮ้ง ทังกามอบส่ง เขาเถ้น
หรือก็ไหลล่องน้ำ ลอยถ้มสู่กระแส

ใผผู่เฮียนศาสตร์ตั้ง แฮกแต่วันพหัส จุบแล
ระวิวันศุกร มัธยมพอได้
วันจันทร์ด้วย พุธวารอย่าเกี่ยว เฮียนเถิ้น
ภุมมะเสาร์อย่าแท้ เฮียนต้องมอดชิวัง แน่แหล้ว
แฮมแปดค่ำขึ้น อย่าก่อการเฮียน
ครูจักมรณาเสีย คอบเฮียนวันนี้
บ่มีควรเฮียนขึ้น ทังแฮมสี่ค่ำ
เป็นดั่งครูเข่นข้า ศิษย์ให้มอดจม
สิบค่ำนั้น เฮียนฮ่ำศิลปะ (สิปปะ)
ท่อกับทำลายศิลป์ เวทยาคุณพร้อม
เฮียนในวันเพ็ญถ้วน ปุณณมีแจ้งแจ่ม
ท่อกับลูกลอบข้า บีตาพร้อมแม่ตน
เจ็ดค่ำขึ้น ทังฝ่ายเดือนแฮม
ศิษย์บ่ควรจักกิน เหยื่อในกะนานพร้าว
ยามเดือนขึ้น ทังแฮมเก้าค่ำ
บ่ควรกินหมากน้ำ วิชาหลุ้ยแล่นหนี

สิบสองค่ำขึ้น แฮมอย่ากินผัก
แลทังกิน บวบแกงครูห้าม
ผิว่าศิษย์ใดดื้อ กินของห้ามขาด เหล่านี้
สิปปะ เขาจักส้วย หายแคล้วคลาดหนี แน่แหล้ว

ของสิ่งเดียวมีประโยชน์ได้ ในส่วนของสกุล
ควรละไลวางเสีย อย่าอ่าวถองเถืองแท้
ควรละไลวางถิ่ม สกุลอันมีประโยชน์
ในหมู่บ้าน อย่าหวังเยื้ออ่าวเถือง
จ่งให้ละหมู่บ้าน มีประโยชน์ในเมือง
เซิงเป็นชนบทหมาย หมู่เมืองมวลน้อย
จ่งละยังผืนพื้น ปฐพีมีประโยชน์
ให้แก่ตัวอย่าข้อง คะนิงเอื้ออ่าวมัน
พวกเหล่านี้ คือราชสีโห
อีกทังสัตบุรุษ และฮวมทังช้าง
เขาละไลวางถิ่ม สถานคงเคยอยู่
ไปสู่ค้าว แดนกว้างที่กะเสิม

แลอีกพวกเหล่านี้ กากากกาบุรุษ
มันย่อมไปในทาง ที่จิบหายหนนั้น
อันเป็นทางเทียวเท้า ประเพณีครองฮีต มันแหล้ว
คือเป็นทางไต่เต้า เดินเข้าสู่ภัย ถ้วนแหล้ว

บัณฑิตจักออกบ้าน สถานที่แถวเดิม
ย่อมจักจรตีนจด เอยี่ยบลงเพียงก้าว นึ่งก่อน
อยุดอยืนเอี้ยม พีจารณ์ใจก้าวนึ่ง อีกก่อน
มิได้หลิงล่ำถ้วน แถวนั้นบ่ไล ถิ่นแหล้ว

ในยามจับจ่ายซื้อ แบ่เข้าเปลือกเป็นเงิน
ในยามเฮียนอาคม เวทยาคุณนั้น
ในยามเบี่ณคนใช้ ทูตาเดินข่าว
ในยามประกอบเกื้อ การซั้นสู่สม
ยามนั้นควรละไว้ วางจากอมอาย
เพราะว่ามันจนจำ ประโยชน์มีในนั้น
ใผผู่จงใจต้อง การมีในเหตุ มวลนี้
ควรละไลเลิกไว้ อายถิ่มชั่วกระทำ

อ้อยหากหวานที่ข้อ ลำดับฮอดเถ็องปลาย

สาธุชนเป็นมิตรดี ย่อมมีฉันนั้น

ส่วนว่าทรชนนั้น ผิดไกลเกินห่าง

ปุนเปรียบแขมและอ้อ บ่มีพ้อส่วนหวาน

รัฐที่กว้างใหญ่พร้อม เพิงประกอบคนดี สี่เหล่า

ชาวนาทังพานิช อมาตย์ดีของเจ้า

มีทังสมณาเจ้า ทรงศีลพหุสูต

รัฐดั่งนี้ วิบูลย์กว้างกว่าเจริญ ยิ่งแหล้ว

มนต์จักหมองเสื่อมเศร้า ฮามจากฮวายเสมอ

เฮือนบ่มีผัดถูบั๋ด เกิดการหมองเศร้า

ผิว ผิเป็นคนคร้าน ผัดสีหมองหม่น

ผู่ฮักประมาทไว้ ฮอยเศร้าหม่นหมอง

ทรัพย์เครื่องตุ้มโอบอุ้ม ใจใหญ่ยินดี

มีแก่คนชั่วทราม ก็ใช่ของเขาแท้

มันหากเป็นของเจ้า ของคนวีรชาติ

คนผู่ทรามกล่าวอ้าง กรรมเบื้องเก่าสนอง

แต่หมู่คนฉลาดนั้น มิกล่าวเถ็องกรรม
เขาหากมีมานะ ซู่ประการทำได้
การนั้น ยังบ่ผลิผลขึ้น โดยดีได้ประโยชน์
จักจับเอาโทษอ้าง วางให้สิงใด ได้นั้น

บุรพาจารย์ได้กล่าวแก้ โลกนิติภาคคำกลอน
เป็นส่ำเสียงอีสาน ที่เฮียมเห็นฮู้
หากเห็นเพียงพอนี้ เสนอตามค้นคว่า เห็นแหล้ว
ขอแก่ชาวพี่น้อง เพิงให้ฮื่นตรอง ดูถ้อน
ใดที่เห็นถูกต้อง ตั้งต่อบัวระบัติ
เป็นสิริมุงคุล แก่ตนเพิงฮู้ เอ็งแหล้ว
ใดที่ควรไลเว้น บ่เหมาะหมายกาลเทศ
ทังบุคคลกะพ่องนั้น ผญาเสี้ยมส่องดู ซอบแหล้ว
แม่นใผ ๆ ย่อมฮู้ ภูมิภาคภายอีสาน
เป็นถิ่นแดนกันดาร ไฮ่สวนนาแล้ง
กสิกรรมการเก็อ งานการฝ่ายเกษตร
บ่ค่อยลุลาภได้ สมชั้นเหื่อแฮง

เถ็องแม่นอีสานแล้ง ก็เพียงแผ่นดินคาย

จิตใจซาวอีสาน ฤาห่อนมียามแล้ง

มีแต่แพงเพิงเซื้อ เครือกอบ่หลุดหล่า

กรุณาเพื่อนพ้อง เพียรซว้านซ่อยซู

พร้อมใจกันซุกยู้ เสริมส่งวิธีการ

ที่เป็นแนวทางดี ยิ่งเจริญเมือหน้า

พากันโฮมแฮงเฮ้า ปลุกแปลงบั้นแต่ง

ความฮักแพงแก่นหมั้น พันซั้นบ่มาย

ปะละทางเฮ่งฮ้าย บ่เกาะเกี่ยวกรรมทราม

ยอมพลีแฮงตน ซ่อยซูแซงเซื้อ

ซดซ่อยเหลือคราวแค้น เขินแคลนเคืองยาก

ออกปากขอซ่อยซว้าน ไวพ้าวซ่อยกัน

วัฒนธรรมล่ำซั้น เซื้อเซ่นซาวอีสาน

อย่าให้มีวันหลุด หล่าลงเนอเจ้า

พากันโฮมแฮงซว้าน เสริมซูยู้ส่ง

ให้อยู่คงซั่วฟ้า ดินถล้มหล่มทลาย พุ้นเถิ้น

น้ำ อั่งล้น นทีท่าวังเล็อก

เอย็น ดั่งจิตใจคน เมตต์การุณย์เอื้อ

ปลา ยินเผื่อแฝงน้ำ วังเอย็นลอยล่อง

ข้อน คือโฮมฮ่วมเฮ้า ในหั้นบ่อนเดียว

น้ำ นั้น ยามเฮ่งฮ้อน ปุนเปรียบใจคน

ฮ้อน เมื่อโทสาฟด เพื่อดฟายฟูมฮ้าย

ปลา ห่อนเนาในน้ำ นทีธารฮ้อนฮุ่ม ได้ฤา

ตาย ย้อนน้ำเฮ่งฮ้อน ลนไล้ลวกคึง มันแหล้ว

น้ำ ฮ้อนปลาตื่นเต้น หลบหลีกลาหนี

ฮ้อน ดั่งโทสาคน หมู่มวลเมินหน้า

ปลา จึ่งไลลาน้ำ วังเวินฮ้อนเฮ็ง หนีแหล้ว

เย็น เพราะฮู้ฮ่อมฮ้อน ฮมเฮ้าฮุ่มคึง

น้ำ ก็ปุนเปรียบด้วย คือดั่งใจคน

เอย็น ย่อมอวานอมิตร อ่อนใจจมด้วย

ปลา ย่อมหลงไหลน้ำ วังเอย็นเทียวล่อง

ตาย ย้อนพรานฮุ่งฮู้ แหฮ้าวฮ่อมวัง นั้นแหล้ว

บูฮาณเพิ่นอ่านอ้าง สองแง่มตามเห็น
น้ำฮ้อนพาปลาเบื่น ดั่งฤาควรฮู้
น้ำเอย็นปลาตายย้อน แนวใดฮอนฮ่ำ ดูเถิ้น
คะนิงฮู้ฮ่อมน้ำ ก็คือฮู้ฮ่อมใจ คนแหล้ว
บูฮาณเพิ่นเปรียบไว้ ตามที่เฮียมเสนอ
ผิดถืกประการใดฤา ฝากคะนิงแนมบ้าง
น้ำเอย็นพาปลาข้อน คะนิงหาเห็นฮ่อม เอาถ้อน
น้ำฮ้อนปลามอดม้ยน ตายเสี้ยงดั่งฤา
ปลาเมื่อคืดใคร่ต้ม แกงอ่อมอาหาร
น้ำฟดปูมปลาสุก แซบนัวในลิ้น
ยามเมื่อปองปุนเลี้ยง แนวพันธุ์ให้ปลาแพร่
น้ำเล็อกหลุมใหญ่กว้าง เอย็นจ้อยจืดดี
ยามใดคืดใคร่ได้ ปลาบ่อในหลุม
ง่ายเมื่อหวิงคางตัก ข่ายแหลงตุ้ม
คือคู่ใจเอย็นไว้ คอยหาโอกาศ
อมิตรปะบ่องให้ ทำลายม้างมุ่นคาย หั้นแล้ว.

อธิบาย
ผญาภาษิตเป็นคำกลอนอีสาน

บัดนี้ ข้าฯ จักได้กล่าวแก้ กลอนแจ่งความหมาย
ที่ผญาคำสอน เพิ่นอมอำไว้
ตั้งหากมีหลายล้น ปฐมลางลาวเก่า
เพิ่นมักอำวาทเว้า งำส้นเซื่องใน

ดังที่คำกล่าวไว้ บนบอกเป็นผญา
กินอิ่มแล้วนอนบ่หลับ เพิ่นจาจงต้าน
หากซ่างอำเอาไว้ ความหมายซ้นเซื่อง
ง่ายเมื่อยิน ผิยากหยุ้ง หมายแม้งแม่นใจ

ผิบ่พีจารณ์ไจ้ บ่เห็นฮ่อมนำผญา
กินอิ่มแล้วนอนบ่หลับ ซ่างซิมีเมืองนี้
เห็นแต่นอนจมปิ้ง ภายลุนบาดกินอิ่ม นั้นเด
หรือแม่นเป็นพยาธิฮ้าย ฮมฮ้อนฮุ่มใน บ่ฮู้

บาดความหมายแม่นแท้ เพื่นกล่าวเตือนสอน

ว่า เถิงกินเต็มปูม อิ่มพีภายท้อง

ฤาห่อนมีสุขย้อน แนวกินย้อนโลภล่าย

รวยย้อนโกงเพื่อนบ้าน นอนได้บ่อิ่มตา แท้แหล้ว

เพื่นหากหมายเตือนต้าน ให้เสี้ยงม่ามชีวิต

มีสัมมาอาชีวะ ค่องคือควรย้อง

เถิงแม่นกินยังหน้อย หมายพอเพียงอิ่ม

นอนหลับดีจวบแจ้ง หทัยซ้อยซื่นบาน ท่านเอย

คำนึง เตียนผู่คร้าน โลภเพื่นว่าเป็นดี

กินของเพื่นไว้ของโต ไบ่ควรยอย้อง

เหลือที่ใจทรามซ้า ภายตนเป็นตาหน่าย

เห็นแก่โตซั่วฮ้าย ควรเว้นหว่างนำ

ไผผู่คึดโลภล้ำ บ่อยากแก่มของโต

กินเพื่นเหมิดเป็นดี เฮอะฮุนแฮงฮ้าย

ตาซังหลายเอาแท้ บ่มีไผซิอยากฮ่วม นำแหล้ว

เพิงที่ หล้าอ่อนน้อย ยินแล้วฮ่ำฮอน ดูถ้อน

เมื่อเห็น เบื่นฮ่อมฮ้าย ให้วางปล่อยปะเสีย
อย่าได้เอามาถือ ให้เมื่อยมืนใจเจ้า
ผิเคยเบื่นมาแล้ว พ้าวลงมือแก้เกื่อย
อย่าให้มันแปดเปื้อน เกินแก้เกื่อยบ่ทัน ท่านเอย
กินมำๆ บ่คลำเบิ่งท้อง ให้ฮู้ฮ่ำเพิงคิด
เฮาหมู่สาธารณ์ชน ฮ่ำฮอนคะนิงบ้าง
ฮู้ว่า บูฮาณได้ หมายความซี้ซ่อง ใดเด
อันความหมายถืกต้อง ประสงค์ซี้เยื่องใด
แท้หมายจับจ่ายใช้ ทุกสิ่งสาระพัด
หมายเตือนนานาชน ซู่ซุมแซงซั้น
กับทังการกินนั้น ระวังดีอย่าประมาท
ชูชกพราหมณ์ก่อนก๊ี มรเมี้ยนคอบกิน บ่แม่นฤา
ฮู้ประมาณทุกสิ่งเสี้ยง เพียงแต่เสมอตน
สมชีวิตา พระเพิ่นเทศนาไว้
แม่นแต่การกินให้ หมายพอเพียงอิ่ม
อย่าได้กินลื่นล้น ภายท้องซิยื่งพวน

บ่แม่นได้แต่ม้วน จับจ่ายเกินมี
ไซ้จ่ายกินเกินทืน กว่าเกินรายได้
มัวแต่กิน บ่หวนฮู้ *กินหลายแฮ่งจ่อย*
ม่อมือเห็นง่ายใซ้ ซิคร่างโอ้เมื่อลุน
อย่าได้คิดว่าวุ้น เบื่นห่วงแต่ความกิน
โภชเน มัตตัญญุตา ฮ่ำฮอนให้เห็นแจ้ง
การกินฮู้ ประมาณพอเพียงอิ่ม
ฮู้ฮ่อมจับจ่ายใซ้ พอเลี้ยงม่ามตน
เฮากินเผื่ออยู่ได้ สร้างก่อกรรมดี
ทำประโยชน์เบื่นคุณโณ แก่คนทังค้าย
บ่แม่น อยู่เผื่อได้ ความกินเบื่นใหญ่
ฮู้แต่กินจ่ายใซ้ เมือหน้าซิจุ่มจม ท่านเอย
เถ้าเก่า เพิ่นคึดค้น เตือนพวกลืมคึง
ฮู้เมื่อพีจารณ์ตน บ่ให้ลืมหลงเค้า
ยามกินแล้ว *อย่าหลงลืมอยาก*
คำผญาเพิ่นต้าน เบื่นข้อให้ใคร่ครวญ

เจ้าได้กินลาบก้อย
เจ้าได้กินภาชน์เงินภาชน์คำ
อันนี้เตือนเฮาให้
บ่ให้ลืมก่อนก้ี
ยามเจ้าได้ขี่ช้าง
อย่าซิลืมคนทุกข์
ล้วนแต่เป็นผญาซี้
บ่ให้ลืมเก่าก้ำ
อย่าได้คึดลื่นล้น
อย่าซิหลงลมคง
เถิงแม่นพอเพียงแล้ว
อย่าซิลืมก่อนก้ี
อย่าได้สันโดดด้ิน
ลืมหมู่มวลเคยคบ
อย่าให้คือคำต้าน
อย่าลืมคุณห่อเข้า
กินเข้าหื้อไว้ถ้าน้ำ
เฮียมเห็นเป็นคำเตือน

อย่าลืมแจ่วผักหมหนาม
อย่าซิลืมกระเบียนฮ้าง
คะนิงเห็นหนก่อน
ยามต้อยต่ำสิน
กั้งฮ่มเป็นพระยา
ผู้ขี่ควายคอนกล้า
สอนเฮาให้ฮอนฮ่ำ
เคยได้ทุกข์ทน
ลืมเก่ากลายมา
ที่เคยบานพอ
ให้ทำตนเสมอภาค
ที่เคยไฮ้เหือดสิน
โอ้อวดฐานะ
คู่กันปางก้ี
ลืมหมาบาดได้เต่า
ที่เคยซว้านสว่างหิว
ภาษิตภาคภายเหนือ
ที่ควรคะนิงไว้

จึมได้เอามาต้าน
ติตางไต้ตื่มแจ้ง
กินเข้าให้ไว้ถ้าน้ำ
กินเข้าเพียงพอดี
บ่แม่นกินเต็มแป้
ยามเมื่อเติมตื่มน้ำ
ความหมายที่ถืกล้วน
ให้ฮู้ มัชฌิมาปฏิปทา
กิจการใด ๆ ล้วน
เพิ่นจิ่งมีวาดเว้า
เผื่อให้หายโง่จ้า
คำบูฮานขานไข
ได้แนมนำเอาไว้
บ่ควรประมาทม้าง
อันว่า คำก่อนก๊ี
กินแล้วนอน
เพิ่นหวังเตือนคนคร้าน
มีแต่ผีบ่าเบ้า
พอเฮาได้ฮู้ฮอม
ผญาเสี้ยมสืบเมือ
ภาษาภาคภายอีสาน
เผื่อเติมยังน้ำ
อุทกังเอียะออก
พาท้นทั้งทวน
หวังเจตนาสอน
แต่พอดีด้าม
ความพอดีเบิ่นเลิศ
เตือนต้านต่อมา
ฮอนฮ่ำเห็นคุณ
มากมีคุณค้ำ
เบิ่นครูนำแนบ
คำเค้าเก่าเตือน
ของเก่าเกินคม
ผีบ่นพรฮู่วันแลงเซ้า
งานการบ่อยากล่ำ
พรให้ยกยอ

บ่มีหวังพบพ้อ　　คนซิยื่นยอยก
มีแต่ติเตียนขวัญ　　ใส่ความฮุนฮ้าย
หลายแต่คำหยันหย้อ　　คำคนบ้อยด่า
หมายว่า ผียื่นยู้　　พรให้ซู่วัน นั้นแหล้ว
คำบูฮานด่านั้น　　พั่งม่วนนวลหู
ท่อว่าคมเหลือหลาย　　เสียบใจจนเต้น
ปุนดั่งคำผญาต้าน　　ผีบั่นพรยอยื่น
แทงใจดำปวดผ้ำ　　ว่าฮุนฮ้ายก็ไบ่ปาน
สาวซมกเอยตาน　　อายบาวเพียรจา
ให้น้องขอทานนำ　　*พี่ชายแด่เนออ้าย*
เจ็บใจหลายเกินผ้ำ　　*หากเอาคำติเสียด*
เกินกว่าเอาไม้ค้อน　　*ลงล้ำน่ำหัว* อ้ายเอย
ครันอ้าย เคียดให้น้อง　　*ให้เอาแก่นกะยูงตี*
อ้ายอย่าเอาบาลี　　*ต่อยตีตางค้อน*
มันตั้งเจ็บเอาฮ้าย　　*คำผญาสวยเสียด*
แหนงสู้เอาแก่นไม้　　*ตีข้าบ่ว่าหยัง*

ย้อนว่า คำเลิกล้ำ
ล้วนแต่เบื็นคำคม
ดั่ง *สัจจะผู่ญิงนี้*
ยามเมื่อ ถิ้มใส่น้ำ
หมายว่า ใจผู่ญิงนี้
ยากซินำแนมทัน
พอปานตาเต็มข้าง
บ่มีทางซิเซื่อได้
บาดว่า สัจจะผู่ชายนั้น
ยามเมื่อ ถิ้มใส่น้ำ
หมายชายใจหนักแหน้น
ว่าจั่งใดเบื็นจั่งซั้น
อันว่า สัจจะนี้
บ่ว่า ญิงหรือชาย
ใผผู่ไวแวนเว้า
มักซิยอยกให้
เว้าเสียดแทงกัน
จ่ายผญาจาเว้า
คือกันกับต่าห่าง
ไหลเข้าซู่ตา
เลี้ยวล่ายหลายกระบวน
เซื่อตามยามต้าน
ที่เฮาเห็นกระต่าห่าง
หากใจเลี้ยวล่ายจริง
คือหินหนักหมื่น ว่าเด
จมปิ้งบ่ฟู ว่านา
บ่มีความเลี้ยวล่าย
บ่หันปิ้นเปลี่ยนเบื็น ว่าเด
ความเซิงเบื็นคำกลาง
อาจซิเอาไปใช้
เอาปุนเปรียบก่อน
ใจนั้นดั่งหิน นั้นแหล้วฯ

คำภาษิตเหนือต้าน เพิ่นซ่างเจระจา
คนกินเข้าไหตัน ซ่างมีมาต้าน
หมายเปรียบคือ ไห นั้น บ่มีทางก้นซิฮั่ว
ปุนดั่งคนตระหนี่แหน้น บ่มีฮู้แบ่งบั่น ง่ายแหล้ว
ส่วนว่า ทางบ่อนบั้น ภาษิตภาคภายอีสาน
ยังย่อมพอประทัง เพิ่นเผยผญาไว้
เปรียบคนใจเหนียวแหน้น คือ *ไซปลาอีด*
สมัยใหม่ว่า*เป็นปีดน้ำมัน*แฮ่งฮ้าย เหนียวแหน้นกว่าเกิน อีกแหล้ว
ล้วนแม่น คำผู้ฮู้ เคยเปรียบปูนขาน
คนบ่จักเจือจาน ตระหนี่เหนียวเหลือฮ้าย
ดั่งความหมายผญาต้าน คำขานปุนเปรียบ
เมื่อพีจารณ์ฮุ่งฮู้ ซิเห็นบั้นบ่อนควร
ความตระหนี่เพิ่นล้วน หมายโทษฑัณฑ์เตือน
กินคนเดียวบ่มีสุข พระเพิ่นเทศนาไว้
อันนึ่ง บ่มีใผหอมเฮ้า สมาคมฮักฮ่วม
ยามเมื่อตกยากแค้น คนซิซว้านก็บ่มี

ย้อนว่า คราวก่อนกี้ บ่เคยแบ่งบั่นใผ
ยามเมื่อตนตกทุกข์ จั่งบ่มีคนซวัาน
สมควรใดดีแท้ พีจารณ์ฮอนฮ่ำ ดูถ้อน
เป็นครูตนท่อนั้น ดีล้ำกว่าซู่คน ท่านเอย
ทางธรรม เพิ่นคึดค้น เตือนต่อเสนอแนะ
ให้ทาน เพียรชำฮะ ถี่เหนียวให้หายแหน้น
ศีลธรรม พาเฮาให้ กาย วาจา เป็นระเบียบ
ภาวนา พาจิตใจแจ่มแจ้ง เห็นฮู้ฮ่อมคุณ
เพิ่นว่า *ให้เข้าน้ำ* *ปุนดั่งให้ชีวิต*
ใผผู่ทำเพียรทาน ยิ่งยืนยาวหมั้น
หลายคนหันเหเข้า โฮมแฮงฮักฮ่วม
ย้อนว่าผายแผ่เกื๊อ กูลให้อยู่เอย็น
หลายหลากเพิ่นเลือกเพ้ิน มาเปรียบปุนขาน
กินบ่ซ่างย่างบ่งาม วาทอำเอาไว้
หมายพวกโกยโกงส้อ บังหลวงกินราษฎร์
ฝรั่งว่า *คอรัปชั้น* หมายมั่นแม่นเดียว นั้นแหล้ว

คือพวกมากโลภเลี้ยว เผื่อเลี้ยงม่ามชีวิต
บ่คะนิงเถืองทุกข์ อื่นเขาพอน้อย
ยูท่างเสวยสุขล้น เต็งทุกข์ทนของคนอื่น
ผลกรรมนำตอบโต้ ตายค้างคุกตะราง บ่อย่าแหล้ว
พวกบ่ตามแบบเบื้อง หน้าที่ของตน
ทุจริต งมงัวทำ แต่ฝ่ายผองผางฮ้าย
สุจริต บ่หมายพ้อ เมียงมองเมินซอบ
ความดีฤาห่อนได้ พอก้อยแก่นเดียว
สภาษิต ใช่เลี้ยว ไปสอนสั่งทางผิด
สุภาษิต มีหมาย ล้วนแต่ทางดีด้าม
แม่นว่า ลางคำเว้า เสมือนเสริมให้สร้างซั่ว ก็ดายแหล้ว
ผญามี จั่งซ่อยให้ เห็นฮู้ฮ่อมควร
ว่า สุภาษิตล้วน หมายสั่งสอนดี
ของกินแซบอยู่กับผู่มัก ค่อยฮื่นตรองตามบ้าง
บ่แม่นพอใจแล้ว เฮิงใจสร้างก่อ
บ่คะนิงส่วนฮ้าย หมายได้แต่ฝ่ายเดียว

บ่แม่นสอนให้เลี้ยว โลภล่ายลวงกิน
เอาแต่ตามใจมัก บ่คะนิงแนวฮ้าย
ความหมายมีอำไว้ คือใจคนมีต่าง กันแหล้ว
คือต่างคนต่างลั้น นั้วนั้นก็ต่างกัน
อาทิ ลางรสนั้น เฮาแซบนั้วหลาย
ลางคนกิน ว่าบ่นั้วพอดี้
ลางคนต้าน ลุนกินว่าเค็มมาก
ลางว่า จางกระด้อ ย้อนเคยลิ้นต่างกัน
จรงอยู่ ทุกเยื่องนั้น ขนอยู่กับความมัก
พอใจในทางดี ที่นิยมยอย้อง
การงานสำเร็จย้อน ความพอใจเป็นต้นก่อ
บ่ม่อนใจแต่ต้น ซิพานพ้อพบหมาย ง่ายฤา
บ่แม่นสอนให้ดื้อ เอาแต่ใจตน
ฮ่ำฮอนหาทางดี พ่องทางฮุนฮ้าย
สมเฮาเป็นซาวเซื้อ มนุสสาสัตว์โลก
มีใจสูงพุ่งพ้น เกินก้ำกว่าซู่แนว

บูฮาน เพิ่นได้ฮอนฮ่ำแล้ว ว่าใดซั่วหรือดี
มีวิจารณญาณ ฮ่ำหวนเห็นแจ้ง
จึ่งแหนะเทียวนำท้าง ตามทางแปนฮาบ
พาให้เป็นประโยชน์ซว้าน ซุมเซื้อซู่ภาย
เพิ่นแนะไว้ *งัวบ่กินหญ้า* *อย่าซิข่มเขาหัก*
หมูบ่กินยังฮำ *อย่าตีดังเว้อ*
ล้วนแต่มีหมายแม้ง คือเดียวโดยดั่ง
ผิหากฮอนฮ่ำแล้ว ซิเห็นฮู้ฮ่อมกระบวน
คำผญา แต่ล้วน ชี้แนะให้เห็นคัก
ให้เห็นคุณความมัก จวบใจจำจ้อ
ดั่งคำ *ปลุกเฮือนไห้* *ตามใจคนอยู่*
ผูกอู่ให้ *ตามใจเจ้าผู้เน่งนอน*
อย่าซิให้เดือดฮ้อน ขัดข่มขวางใจ
ซิเป็นทางพาเพ พ่ายพังภายท้าย
พังแต่ *พอใจแล้ว* *แดนใดก็ดั้นฮอด*
ใจประสงค์ต่อแก้ว *ในถ้ำเก็ก่นหา* แด่เป็นหยัง

ให้ฮู้จักเลือกใช้ ให้เหมาะแม่นงานการ
พีจารณ์ให้มันคัก จึงซิเป็นคุณแท้
บุคคล กาลเวลาพร้อม ซุมชนสถานที่
ฮู้ประมาณทังเหตุผลพ่ำพร้อม บรบวรณ์เบื้องบ่อนผล คักแหล้ว
ดั่งตามใจเผ่าผู้ เลือกคู่ครองเฮือน
ที่เขามีใจมัก จวบใจจริงแท้
บ่แม่นเห็งเขาให้ ยินซมซอบคู่
ภายลุนอยู่บ่ได้ ซิพาลฮ้างอย่ากัน บ่ดีดาย
ฮู้จักเลือกสำซั้น เหมาะแม่นกันดี
ให้มันสมเฮือนแฮง จั่งค่อยเป็นคุณแท้
คือ ผู้มีผญาเสี้ยม สมองไวใจบ่อง
จัดเอาแฮงซ่วงใช้ ซิควรแท้ บ่เด
เวียกใหญ่นั้น สมคราดแฮงไถ
ผิหากเอาเสียมขุด ไบ่ถองเถ็องแท้
ให้ค่อยพีจารณ์เบื้อง ผญาคำคราวก่อน
ก็จักฮู้บ่อนเบื้อง หมายแม้งแม่นความ ท่านเอย

ตั้งหากหลายหลากล้วน ผญาเก่าคำสอน

หล้าอ่อนภายลุนหลัง ให้ค่อยนำแนมไว้

ลางพ่อสอนเฮาถิ้ม วางเสียปะปล่อย

ลางพ่อง สอนสั่งให้ เฮาฮู้เฮ็ดนำ

ลางพ่อง ดูเล็อกล้ำ ต้านต่อ เตือนแถลง

ลางพ่อง หมายแปน ๆ ง่ายนำแนมพ้อ

เมื่อเฮา พีจารณ์ไจ้ จริงใจซิเห็นฮ่อม

ทังพ่องเล็อกแลตื้น ซิเห็นฮู้ฮ่อมนำ แท้แหล้ว

บ่แม่น มีแต่ล้ำ ยากยิ่งไขขาน

พอสถานประมาณ ก็ย่อมมีมาเว้า

เถ็องปูนเฮายังพั่งได ตามความหมายมุ่ง

เพียงแต่เฮาคิดค้น เหตุผลใช้ฮื่นตรอง

ความเข้าใจก็ถืกต้อง ตามที่บูฮานหมาย

ย้อนเหตุผลเพียงพอ ค่องคือคำต้าน

หลายประการโฮมแล้ว ลงความฮับฮ่วม

เถิงซิผิดแผกบ้าง ก็ยังใกล้ม่อเคียง ท่านเอย

24 / VII
ฆาม จำ ฆาย

ผญาทุกสำเสี้ยง มีเหตุผลดี
ย้อนผู่มีผญา เพิ่นแปลงปูนเว้า
เพิ่นได้พีจารณาแล้ว เห็นดีโดยซอบ
จึ่งประกอบวาทเว้า งำส้นเซื่องใน
*ของกินบ่กินมันเน่า*ว่าไว้ ลองฮ่ำฮอนดู
ของเก่าบ่เล่ามันลืม เพิ่นซิหมายใดแท้
พีจารณ์นำซิเห็นแจ้ง ความจริงหมายบอก
ธรรมชาติความเปลี่ยนปี้น มีแท้ซู่อัน
อย่าประมาทสำซั้น ว่าของเก่าเคยเฮ็ด
บ่อยากเอาใจซา ซิแบ่ไปเบิ่นฮ้าย
คือคู่เฮาฮามซู้ หลายวันซิเบิ่นอื่น
ฮักซู้เทียวอย่องอยี้อ เลิงเรื้อยจั่งค่อยควร
เวียกการทุกเยื่องล้วน หมายมาตรเหมือนเดียว
ให้หมั่นคอยแนมนำ อย่าซิไลวางเว้น
คือคู่เฮานำสั้ม ของเคยมันก็โล่ง
หูตามือแกว่นสั้ง ยามใช้ก็ม่อนใจ นั้นแหล้ว

ของเก่า ปะละไว้ บ่จิตใส่ใจซา

ปุนดั้งกับของกิน บ่อุ่นอังเอาต้ม

เฮาได้ปะวางไว้ หลายวันก็บูดเน่า

ของเก่าเฮียนฮ่ำแล้ว บ่เพียรล้ำก็เล่าลืม คักแหล้ว

เหตุนี้ เฮียมจิ่งคีดใคร่ล้ำ ผญาเก่าคำสอน

คำบูฮานสุภาษิต ให้ค่อยคงคำต้าน

ปุนดั้งฮักษาไว้ มูลมังแต่ครั้งก่อน

บ่ให้เหยเหือดแห้ง สูญเสี้ยงส่ำสิน

อันว่า ความแบ่ปัน ธรรมชาติมวลมี จริงแหล้ว

คำสอนเป็นนามธรรม คู่ควรคงไว้

สมกับคำ *ทะรง* นั้น ความหมายเหมาะแม่น

อย่าได้มีแบ่ปัน จนพ้าถ่มทะลาย พุ้นถ้อน

ทุกข์บ่มีเสื้อผ้า *ฝาเฮือนดีพอล้อยู่*

ทุกข์บ่มีเข้าอยู่ท้อง *นอนล้อยู่บ่เป็น*

บูฮานซ่างเลือกเพ้น สำคัญก่อนลุนหลัง

อาหาร กับ อาภรณ์ ฮ่ำดีดาไว้

ใดที่จำเป็นแท้ ควรคะนิงนำก่อน
ใดควรโจะหว่างไว้ คราวหน้าเมื่อสุน
ย้อนว่า ก่อนเก่าพุ้น บูฮานฮ่ำเห็นคัก
อาหารเป็นสำคัญ เพื่อยังชีวีไว้
บ่มี อาภรณ์ผ้า ฝาเฮือนเพพอซ้นอยู่
บาดว่า บ่มีเข้าอยู่ท้อง ต้องเฮฮ้อนฮ่นหา
บุพพาจารย์เหนือพุ้น บ่เห็นฮ่วมนำอีสาน
เพิ่นว่า อาภรณ์มี เพื่ออวานเอาอ้าง
แม้งแม่น อาหารเสี้ยง ภายอุทรใผซิส่อง เห็นเด
ผิบ่มีแผ่นผ้า ซาวบ้านซิหุ่มฮอ ว่านา
ภายนอกคนง่ายพ้อ เมื่อเขินขาดอาภรณ์
ทางเหนือจึงเห็นเป็นสำคัญ กว่าอาหารเสี้ยง
ย้อนว่า ภายในท้อง บ่มีใผซิส่อง เห็นแหล้ว
บ่คือว่า บาดมันหิวหอดท้อง ทนเยื้อนยากแก่ใจ
จึงมีคำว่าไว้ เตือนต่อกันมา
ทุกข์บ่มีกิน *บ่มีใผเอาไฟส่องท้อง*
ทุกข์บ่ได้นุ่งได้อย้อง *พี่น้องดูแคลน* ว่าเด

เฮียมใคร่ตอกตื้มแหน้น หลักเก่าตางวิจารณ์
เหนือว่า มีอาภรณ์ ซู่คนได้เห็นฮู้
อาหาร เนาในท้อง ใผซินำไฟส่อง
แสนซิหิวหอดกลั้น ใผซิฮู้ฮ่อมนำ ว่านา
ส่วนว่า ปราชญ์ผ่ายก้ำ ภูมิภาคภายอีสาน
อาหาร เบื็นสำคัญ ที่จำเบื็นแท้
เผื่อดำรงชีวีไว้ ซาอายซิหิวหอด
มีอาภรณ์เครื่องเอ้ หิวฮ้อนบ่ห่อนหาย ว่าเด
ต่อไป คึดใคร่ย้าย คำใหม่มาเสนอ
ใหญ่ย้อนสันมันย้อนหมู ยื่นยอแยงไว้
ไขเตือนคนคอยแอ้ม ออออฮือฮ่วม
เวียกบ่มีท่อก้อย เสนอหน้าใหญ่เกิน
คือเดียวกับดั่งซั้น แนวขาดเขินมัน
ดีท่อมีมันหมู หีบเดียวโดยปิ้ง
ผิว่าคอยมันซั้น ขางไฟก็แห้งเหี่ยว ดายดอก
มันก็มันแต่หน้อย บ่คือด้ามดั่งหมู

อันนี้ เพื่นผู่ยู้ ปุนเปรียบคนเก

ได้แต่อาศัยเขา อื่นพอพาอยั้ง

บ่คืดพิงตนเจ้า เอาตนเป็นที่เพิ่ง

กิจการเพียงเล็กน้อย คอยถ้าเพิ่งแต่เขา

หมูเฮ็ดนาหมากินเข้า คำเก่าเคยแถลง

จนได้มีนีทาน เปรียบปุนแปลงไว้

คือคู่คนหลายคร้าน คอยซิงแต่โอกาส

ยามเฮ็ดบ่ล่ำสิ้ง ยามแล้วจั้งค่อยเห็น

เหนือเพื่นซ่างเลือกเพ้น หมายดั่งเดียวกัน

เยี่ยวป่อมฝนเสียมป่อมใบ ฝ่ายเหนือเสนอต้าน

เสียม

ตามที่ความหมายเว้า ดูหมายเหมาะแม่น จริงแหล้ว

เฮียมจักไขซ่องซี้ พอยู้ย่อมกระบวน

ความหมายมีแต่ล้วน ปุนเปรียบคนเก

เวียกบ่หัวซานำ แม่นแต่ยามเสนอหน้า

ขอแต่เพียงพอได้ เสียแฮงลงฮ่วม

เถ็องคราวเวียกลวาดแล้ว เสนอหน้าว่าแต่ตน

ล้างมือถ้าคอยกิน ง่ายล้น หมายแม่นคือเดียว

แปะแมะพอมันคือ อวดว่าโตเบื่นอ้ง
ดีแต่ทำกระบวนเบื้อง มายาเล้ห์เหลี่ยม
ตบตาคนบ่แจ้ง ให้เห็นฮู้ฮ่อมนำ
ปุนดั่ง น้ำยั่งย้อย ฝนหลั่งไหลนอง
เยี่ยวลงปนสายฝน ที่พวมลินย้อย
มายาคนเกอ้าง ว่าไหลนองย้อนเยี่ยว เขาแล้ว
คือคู่ อาศัยแฮงเพิ่นพุ้น อวานอ้างว่าแต่โต
เป็นทผางหน้ายด้วย มวลหมู่เสวนา
ฤาแม่นคนควรคบ ฮ่วมงานให้เสียเบ้
หลายแต่คนซังหน้า เห็นมาพ้าวหลีก
หลายแต่เสียงเยาะเย้ย หยันหย้ออยู่ซู่แจ
ทางธรรมสอนเที่ยงแท้ ว่าให้เกิดหิริ
ฮู้จักอายปาบั่ง ซู่นามแนวฮ้าย
พ่องทังอยำแอยงอย้าน ปาบั่งอันเบื่นบาป
โลกบาลซ่อยบ้อง โลกากว้างให้ยั่งยืน

ผิบูฮาณบ่ฟื้น คำเปรียบปุนขาน

เตียนต่อคนสามานย์ ถ่อยเกซะเลฮ้าย

แฮ่งซิหลายคนด้าน บ่มีอายอวดโอ่

ซุมคนเกแฮ่งซิโอ้ โวเว้าอวดแต่โต แท้แหล้ว

คำเก่า *ไหใหญ่ล้น* *ไหน้อยเล่าบ่เต็ม*

ผู้กินกินพอฮาก *ผู่อยากอยากพอตาย*

ฝนตกโห้ง *เทิงโพนโคกเท้อเล้อ*

บ่อนขุ่มมีบ่แพ้ *สังไปโห้งแต่บ่อนโนน*

นี้แม่น คำว่าเว้า บูฮาณเปรียบปุนขาน

ผู่ใหญ่มีเหลือหลาย อำนาจเต็มเต็งใช้

เงินคำไหลนองล้น เหลือถงล้นไท่

กินจดได้ฮากท้น เทถิ้มพ่องกัน

บาดว่าแสนสำซั้น ถ้านต่ำคนการ

แปนเบ่า อาหารอึด เครื่องของเขินใช้

บ่ว่า เงินคำแก้ว เขินถงขาดไท่

คือคู่ไหใหญ่ล้น ไหน้อยเบ่าแปน

เสริมสร้างความขุ่นแค้น ภายลุ่มเหลือหลาย
มีผู่เฮืองผญา เปรียบปุนปองเว้า
ปานนั้น โมหันต์หุ้ม เหลือแฮงอำนาจหี่
ฤาห่อน เหลียวล่ำพ้อ ภายใต้ใผ่ประสงค์
มวลหมู่ลาภยศล้น มายมากมนตรี
ส่วนว่า เสนาใน นั่งเนาแนมล้า
ยศศักดิ์บำเหน็จพ้น ภายบนปูนซอบ
ภายลุ่ม พลไพร่น้อย แหงนหน้าเบิ่งดาย
คือคู่ ฝนตกโห้ง แต่เทิงโพนโคกเท้อเล้อ
บ่อนข่มมีบ่แพ้ สังไปโห้งแต่บ่อนโนน นั้นแหล้ว
คำนึง *ไหม้แต่บ่อนแห้ม* บูฮานเพิ่นเคยจา
ตั้งหากเหลือแฮงเฮา ผู่พลอยเพียงพี้น
แสนที่ทนทวงแค้น ภายคนจนจ่อย
คือแฮ่งแต้มตื่มให้ ความไฮ้เหือดสิน
แฮ่งทุกข์ลวาดแฮ่งซ้ำ *ปากก่ำกินมันหมก*
ครันบ่กินหมกมัน *ปากบ่ดำปานนี้*
หลายหมู่คำซาวบ้าน บูฮานใบ้จ่ม
ผู่มีธรรมใคร่แก้ ปูนไห้เที่ยงธรรม ดังฤา

หรือว่า *แฮ่งผู่ฮ้าย* *ฆ้าตี๋มตดเหม็น*

ก็หากเหลือแฮงบั่ด เบ่าอายอมเฮ้า

หลายหลากความฮุนฮ้าย เหลือแฮงพวกไพร่

จักใคร่แก้เกื่อยให้ ภัยพ้นดั่งฤา ท่านเอย

หรือแฮ่งมีคอ๊อต๊อ หลายโลภโมหันต์

โทสะมีเคืองเค็ม แฮ่งทวีฮุนฮ้าย

เหลือแฮงควายบักเลเถ้า *กินจนท้องชิแตก* ตายแหล้ว

ดังแม่นเขาะน้อย ๆ เบิ่นหน้าอี่ดู บ่เด

หรือหากมีแต่พวกเก่งเก้ ผญาเปรียบปูนขาน

เจ็บท้องตางแม่มาร เพิ่นซ่างมีมาเว้า

การบ่จำเบิ่นแท้ เขินคุณขาดประโยชน์

หลายแต่ผู่คว่าค้น กุมแก้บ่แม่นทาง นั้นฤา

หลายแต่ผู่อ่านอ้าง บ่เต๊องต่อยังผล

ที่จำเบิ่นมายมี ไบ่เห็นหวนพ้อ

ปุนดั่งกับคนแก้ ไขทางบ่ถืกฮ่อม

บ่อาจเถิงที่แม้ง หมายหมั้นแม่นใจ ได้แหล้ว

อย่าเห็นขี้ดีกว่าไส้

อย่าได้หลงลืมแนว
อย่าเห็นคนไกลพุ้น
พี่น้องเคยห่อหุ้ม
อย่าชิลืมแก่วก้ำ
อย่าได้เห็นคนไกล
คืออย่าไลเสียถิ้ม
อย่าชิละเผ่าเชื้อ
อย่าเห็นขี้ดีกว่าไส้
เป็นคำคม
หลอนว่ามีคุณย้อน
ติตางเป็นเครื่องเอ้
เกี่ยวเวียกบ้าน
ปางประชาธิปไตย
เลือกคนเอาอวานหน้า
ฮักษาผลประโยชน์ให้
บูฮาณกล่าวเตือนสติ
เผ่าพงศ์พันธ์เชื้อ
เป็นดีล้ำกว่า
บ่แนมไว้ บ่ใช่งาม
ญาติมิตรสหายตน
กว่าเกินซุมเชื้อ
พงศ์พันธ์พี่น้องเก่า
หนีไปย้องเพิ่นผู้ไกล
หมายแม่นคือจา
ที่ควรคะนิงไว้
ภายลุนล้นค่า
ผญาล้ำลื่นเดิม หั้นถ้อน
การใหญ่ซาวเมือง
ย่อมมีคุณย้อน
ประสงค์ตางใช้ช่วง
ซุมเชื้อซู่ภาย

24 / VII
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แม่นจักดีชั่วฮ้าย ให้เฮาฮ่ำฮอนคัก
ใผผู่แฮงภายตน บ่ห่วงนำแซงเซื๊อ
พาให้เสียทีย้อน เขินคุณขาดค่า
เสียเวียกเฮาล้า ๆ นานล้ำสี่ปี พุ้นเด๊
คำเก่า หลายหลากต้าน เตือนต่อควรคึด
อย่าได้เอาไก่ป่ามาเป็นไก่ขวัญ ฮ่ำฮอนแฮไว้
เลือกผู่เฮาเห็นฮู้ ตรองดีโดยละเอียด
จั่งค่อยยอยื่นน้ำ เสนอให้เฮ็ดตาง ซอบแหล้ว
ใผผู่คึดอ่านอ้าง ซื้อจ่ายขายสิทธิ์
แม่นได้เอาอยาพิษ บ่ายเบือซุมเซื๊อ
ผิดทังกฎหมายซ้ำ เหลือหลายหลวงโทษ
เห็นแก่โตชั่วฮ้าย เพิงฮู้ฮ่อมกระบวน
เถ้าเก่าล้วน เว้าว่าคำคม
เตือนแซงซุม ให้ฮักหวงหอมเซื๊อ
ปุนดั่ง คือคำต้าน *อย่าเห็นแก่เงินแสนไท่*
ก็หากเป็นวาดเว้า ให้เฮาฮู้ฮี่นตรอง

แนะแนวทางถือกต้อง ให้เห็นแก่ไพร่แสนเมือง

เมธยาจารย์ไข คู่ควรคำต้าน

เตือนเฮาให้ เห็นคุณควรค่า

เพิ่นคอยบั๋ดบ่องฮ้าย ภายเจ้าให้ฮ่มเพิง ดูถ้อน

อย่าซิพ้าวเฮ่งฮ้อน ให้ค่อยฮี่นตรองคัก

ไก่ซิเบิ่นมุงคุล ใส่พานขวัญเจ้า

ใดซิเบิ่นของค้ำ คูณขวัญเสริมส่ง

ไก่บ่า ใผห่อนใช้ เชิญขึ้นเฮ็ดไก่ขวัญ ว่าเด

เพิ่นหาก แนะให้ฮู้ ของคู่ควรกัน

ใดคือควร ให้ฮ่ำฮอนเห็นแจ้ง

จนว่าเห็นของค้ำ คูณควรคุณค่า

เอามาเบิ่นประโยชน์ได้ โดยด้ามดั่งประสงค์

หลายหมู่คำเตือนต้าน ปางก่อนกลายมา

อย่าเอาคนตาบอดอวานทาง *อย่าเอาคนตาฟางเยืองไต้*

เลือกคนไปอวานหน้า เหมาะสมมันลำบาก

ผิเลือกผิดแบบเบื้อง ผลฮ้ายซิไล่ทัน บ่อย่าแหล้ว

ผู้ชิอวานก่อนนั้น เป็นแบบอย่างทางดี
จั่งชิพาพลหนี ห่างภัยพาลพ้น
พลแม่นคนนำท้าย หมายนำผู่อวานก่อน
หวังจักเหินห่างฮ้อน เขินข้อนขาดภัย
จั่งมีคำ *ขว้ามน้ำให้* *ผ่อผู่อวานทาง*
เตือนให้เฮาแนมนำ ผู่อวานไปหน้า
เผื่อจักหาทางแก้ ยามมีผิดพลาด
มีเวลาเกื่อยแก้ ให้หนีพ้นพวกภัย
อันนึ่ง ทังพ่องได้ ให้ฮู้ฮ่อมหาคน
ผู่ชิพาอวานทาง แต่ยามตอนต้น
ให้หาคนดีแท้ เป็นคนอวานออกก่อน
ให้พาหนีห่างฮ้อน สมแม้งแม่นใจ
ผู่อดสาซ่วงใช้ ออกก่อนทางนที
ดั่งภาษิตบูฮาณเตือน ให้ผ่อแนมนำไว้
ต้องเป็นคนเคยฮู้ เห็นทางฮอยฮ่อง
แปวบ่องน้ำ ทังพ่องเล็อกและตื้น เหวห้วยฮ่อมซัน

หมายแม่นคนผู่นั้น ฮู้ฮ่อมทางซิไป
ทังมีความชำนาญ บ่องทางแปวท้าง
เป็นผู่มีความฮู้ พออวานออกก่อน
จังซิสมมาตรแม้ง คำเถ้าเก่าหมาย
อันนึ่ง ผู่ย่างย้าย หมายต่อตามหลัง
ก็ควรมีผญา ฮีนตรองตามได้
ใดที่ควรวางเว้น เห็นทางแก้เกื่อย
บ่แม่นนำอยู่เร้อย ภัยซิต้องก็จ่องนำ
เถืองเพิ่นแนะซ่อยซ้ำ *ก้มนำพ่อก่อนำครู*
เข้านำป่องล่องนำฮู ต้องฮ่ำฮอนให้เห็นฮู้
กิจการนานาล้วน ทังมวลมีระเบียบ
เป็นทางเสริมส่งยู้ เจริญก้าวกว่าเกิน
เถืองแม่นปานดังนั้น ก็ควรฮ่ำฮอนคัก
ใดที่เป็นทางผิด ให้ผีกไกลไลเว้น
เมื่อได้ พีจารณ์แจ้ง เห็นดีดาซอบ
จังค่อยนำแบบเบื้อง จะเถืองเท้าที่หมาย ท่านเอย

ครูบาพ่อแม่นั้น จิตเปี่ยมคุณธรรม

เมตตาคุณคณานับ เปี่ยมบรบวรณ์เบื้อง

บ่เคยเคืองคุมแค้น ศิษย์ตนและลูกอ่อน

ก้มนำพ่อก่อนำครูว่าไว้ ควรเต้าไต่นำ บ่เค

พ้อนบ่งามติหุ่มฮ้าน ลำบ่ม่วนติแคน

บูฮาณไขความจริง ที่เคยพานพ้อ

ย้อนว่าหลายคนล้น ลำเอียงฮักพึ่ง

ความเป็นธรรมไปเตื้อง คะนิงฮู้ฮ่อมนำ

ส่วนหลายมักแบ่บ้าย ผิดอื่นเป็นปฐม

ส่วนว่า ภายตนผิด บ่ล่ำแลพอน้อย

ดีแต่เอาผิดพ้น ภายตนไกลห่าง

ตดโตเหม็นอูดเอ้า บ่มีฮู้กลิ่นอาย

มีแต่ติหุ่มฮ้าย ตดคนอื่นเหลือทน

ผิดผู่อื่นเห็นเป็นภู ใหญ่ตันตาไว้

ผิดตนหลวงหลายล้น แนมหาบ่เห็นฮ่อม

ท่อบั่วขนน้อย ๆ บ่มีพ้อผ่อเห็น

มีแต่คิดผีกเว้น ให้หวิดโทษทัณฑ์ตน
โทศามีเหลือหลาย บ่อาจแนมนำได้
พ้อนบ่งามคุมติฮ้าน เวทีว่าหลุบหล่ม
ลำบ่ม่วนแบ่เว้า แคนน้อยบ่กล่อมเสียง นั้นแหล้ว

ความผิดของผู่อื่นนั้น แนมเห็นท่อภูผา
บาดว่า โทสาตน ท่อขนบ่เคยพ้อ
สมกับเกศาเส้น บังภูบูฮาณว่า
ดีเขามีหมื่นต๊อ บ่หลิงพ้อท่อใย

ตกขัวตางว่าได้ *อาบน้ำ* ซุ่มเอย็นคึง
เป็นผญาภาษิต ไบ่ตรงตามต้าน
บาดว่าความหมายแท้ มีไปเป็นต่าง
บ่แม่น ตกขัวตางอาบน้ำ พาให้ซุ่มเอย็น

ตามที่เฮียมเลือกเฟ้น เห็นฮ่อมความหมาย
ผู่ขาดความชำนาญ เวียกการที่ทำนั้น
บ่ค่อยเถิงหมายแม้ง สำเร็จดีโดยซอบ
ได้เห็นผลเพียงเล็กน้อย บ่พอกุ้มค่าแฮง

จั่งค่อยแปลงแต่งเว้า ปุนเปรียบคำขาน
เอ๊อนเอ่ยเป็นทำนอง อิ่นออยใจเจ้า
ยามเมื่อ การบ่เถิงเท้า ภายตนหมายมาตร
คือตกขัวตางอาบน้ำ พาให้ซุ่มเอย็น นั้นแหล้ว

พลาดท่าเหนือตกท่าใต้ พอค่อยทำเนา
เห็นว่ามีความหมาย ม่อกันจำใกล้
เถ็องบ่ไปตามท้าง ทางตนหมายมาตร
หวังท่าเหนือตกท่าใต้ แฮห้างบาดห่างหรัง

หวังกินน้ำห้วยหน้า *น้ำฟ้าบ่ไหลโฮม*
เป็นคำเตือน ฮ่มเพิงพอฮู้
หมายให้มีสติตั้ง ระวังดีอย่าประมาท
อย่าซิหมายมาตรไว้ ทางหน้าบ่ท่องเถ็อง

อย่าซิหวังทอดเท้ง แต่เนานั่งเป็นนาย
คิดใคร่เฮิงความสุข ที่เฮาบ่ทันพ้อ
มีแต่ความผั่นสร้าง มานแมนเมืองมึง
ผิบ่สมมาตรแม้ง ซิพาต้อยต่ำใจ

กะการล่วงหน้าไว้ บ่ทันท่องเทียวเห็น
อย่าพึ่งแนมนำผล ที่ตนหวังไว้
การใดเถ็องมือแล้ว ให้เพียรทำอย่าประมาท
จั่งซิสมมาตรแม้ง ครันทำเร็อยบ่ถอย
ใจอย่าตกต่ำต้อย นำของใหม่บ่ทันเถ็อง
หรือบ่ควรสุขใจ คอบคะนิงคะเณไว้
อนิจจังล้วน สังขารา บ่หมั้นแก่น
อย่าคืดหมายมาตรแม้ง วันหน้าบ่แน่นอน
สิบเบี้ยอยู่ฟากน้ำ *อย่าได้อ่าวคะนิงหา*
สองสตางค์มามือ *ให้ค่อยกำเอาไว้*
เป็นคำตุกเตือนให้ ภายเฮาได้ฮู้ฮ่อม
อย่าได้คืดโลภล้น หมายหน้าไปบ่ใซ่การ
ขอแต่อย่าคืดคร้าน เวียกส่วนบั้จจุบัน
ที่พวมลงมือเฮ็ด พากเพียรอย่าวางเว้น
คอยพีจารณ์ให้เห็นแจ้ง ทางซิเถ็องหมายมาตร
แล้วค่อยนำเกื่อยแก้ ให้เถ็องเท้าที่หมาย

เหตุดีผลดี เหตุฮ้ายผลแฮ่งฮ้าย กฎแห่งการกระทำ

บ่ได้มีพาผิด จากกรรมจริงแท้
ทำดี ดีย่อมเป็นผลได้ อย่าสงสัยก็ตามช่าง
ทำชั่ว ย่อมได้ฮับชั่วแท้ บ่แวเว้นแน่นอน
ตั้งหากหลากแซกซ้อน มุมแง่แจผญา
มีพ่อง เตือนสาวฮาม บ่าวแวงพวมชั้น
มีพ่อง เตือนเถืองเท้า ชราการได้ฮอนฮ่ำ
เห็นฮ่อมธรรมชาติชั้น จริงแจ้งซู่ประการ
มวลนักปราชญ์เพิ่นต้าน ให้ฮู้ฮ่อมความจริง
บ่คะนิงแนวตัวะ ล่ายลมลวงล้อ
บ่สอพลอปอปั้น สรรคำมาลวงหลอก
บอกให้ฮู้แจบแจ้ง แสดงให้บ่อบัง

ครั่งใกล้ไฟไขใกล้แดด บูฮาณเว้า อุทาหรณ์ปุนเปรียบ

เทียบบ่าวสาวเสี่ยงฮ้อน ทางก้ั่วก่อกาม
ไฟนั้นเบ็นของฮ้อน ปุนกิเลสราคะ
บ่าวสาว ปุนคือไข ครั่ง แนวบ่ทนฮ้อน
สาวบ่าวมีเพียงพร้อม กามารมณ์ทางเพศ
ยามเมื่อเนาแนบใกล้ คอยย้าวยั่งใส่กัน

อีกทั้ง คำอื่นนั้น มีเปรียบปุนขาน

คือน้ำตาลกับมด ยากซิทนทานได้

แมวเนากับปลาอย้าง *แมวบ่กินก็แสนง่าว*

สาวบ่าว เนานั่งใกล้ ลวนลิ้งก็ย่อมมี ง่ายแล้ว

กล้วยบ่สุก กาบ่กิน ซ่อยซี้ ให้ฮู้ฮ่อมปริศนา

เบื่นคำไข เปรียนปุนแปลงไว้

หมูบ่หันเหหน้า *หมาฤาห่อนซิหยิ่ง แข้วนั้น*

ตามกระแสวาดเว้า หมายแมงแม่นเดียว

หมู หมา กา พ่องกล้วย เบื่นคู่กรณีย์

กล้วยเบื่นเหตุกาเบื่นผล คู่ความกันแท้

กล้วยสุก กาจึงเกาะกิวกล้วย จนกกกวยก้านก่อง

ยูท่างแกะกาบกล้วย กองก้นก่องกิน

กล้วยบ่สุก กาบ่ได้ จับก้านก่องเกาะกิน

คือคู่กับสีกา บ่อแนะทางให้ชายเกี้ยว

สาวบ่าวจาต้าน ฤากิยาให้ฮู้ฮ่อม

ชายฤาห่อนซิกล้า ลวนลิ้งแก่นาง ง่ายเด

หมูบ่หันยังหน้า
ดูที่เบื่นความหมาย
อันว่าผลทังปวงนั้น
หมูหากเบื่นเหตุให้
เมื่อได้มีเหตุต้น
คือคู่เงากับของจริง
ผญาว่า *แปลงทางให้*
ญิงสาวให้ท่าแล้ว
บ่มีฝอยหมาบ่ขี้
บ่มีหนี้เพิ่นบ่ถาม
เหตุดีผลดีด้วย
เหตุฮ้ายผลแฮ่งฮ้าย
บ่มีฝอยหมาบ่ขี้
ใผบ่ทำกรรมเฮอะ
ผิบ่ทำดีไว้
ทำดีคนจึงย้อง

หมาบ่หยึ่งยังพั่น
ดั่งเดียวโดยแท้
มีมาก็ย้อนเหตุ
หมางั้งใส่ตน นั้นแหล้ว
ผลย่อมต่อตามติด
คู่กันบ่มีเว้น
หนู *บ่เทียวแสนซิโง่*
ชายเซ้อก็ง่าวหลาย
เบื่นเรื่องของจริง
ก็แฮ่งแปนปานเว้า
ความจริงอย่าประมาท
ระวังไว้ค่อยควร ท่านเอย
บ่มีหนี้เพิ่นบ่ถาม
ห่อนซิพานความฮ้าย
ใผเดซิย้องท่าน
ยอไว้ที่สูง

คนล้มอย่าพ้าวขว้าม (ข้วม, ข้าม) ต้านต่อเตือนใจ

เบื้นคำควร　　คู่นำแนมไว้

เห็นว่าผักหมเหี้ยนกลางทาง　อย่าซิพ้าวเหยียบย่ำ หลายเด๊อ

บาดมันถอดยอดขาวทาวออดดั่ว　ยังซิได้ก่ายเกิน ว่าเด

คำผญาเพิ่นต้าน　　เผยวาทไขความ

คือคู่เบื้นความหมาย　　ต่อเตินเตือนไว้

เพียงคนล้ม　　ควรเฮาได้ฮอนฮ่ำ

เลยลวาดขว้าม　　คนล้มห่อนควร

(ศิลปชัย)....*เห็นเพิ่นพลอยเพียงพื้น　ภายสินส้วยต่ำ*

อย่าได้ยียำหย้อ　　หยันซ้ำเสียดสหาว

ลางเทื่อแม่นหน่อเนื้อ　　องค์เอกสัพพัญญู

ใผซิหลิงหาเห็น　　ซาติคุณคะนิงได้

ในโลกล้วน　　ทุกเยื่องญิงชาย

แพงตนเฮา　　กว่าคนทังค้าย

ศีลธรรมนั้น　　เพิงแพงยังยิ่ง

ฮักกว่าเข้า　　ของล้นลูกเมีย (ผัว)

สัจจะนั้น *ควรปูนเบื็นประณีต*

ยักกว่าเนื้อ *ตนเจ้าจึ่งควร* ท่านเอย

นี้แม่น คำของเมธีท้าว *ปางคำ* คนกล่าว

เพื่นนั้นได้แต่งแต้ม ศิลป์ชัย (นิทาน) ไว้แต่เดิม

ตั้งหากเลือกแลบล้ำ คติวาทวิธีสอน

เบื็นคำคม คู่ควรยอย้อง

ยากซิมีคนเท้า เทียมทันท้าวท่าน

เมธีปางใหม่นี้ มีหน้อยบ่หลาย ท่านเอย

คนล้ม อย่าด่วนขว้าม ควรฮ่ำฮอนคัก

พีจารณ์เถืองภายตน จั่งซิหวนเห็นแจ้ง

ใดที่ควรบ่ควรให้ เอาตนเบื็นที่เปรียบ

ว่าผู่เพื่นล่าวล้ม คือด้ามดั่งตน

คนล้ม หมายผู่ถืกเคราะห์ฮ้าย เสี้ยงเสื่อมเสียสิน

หรือเสื่อมเสียศักดิ์ยศ ต่ำลงเบื็นน้อย

ศักดิ์ศรีถอยถดถ้าน เถิงคราวเคราะห์ใหญ่

เปรียบคือคนล่าวล้ม กายกั้วเกือกดิน

ยามเมื่อ คนล่าวล้ม กลับต่าวพะลันลุก
อีกพ่องแฮงกายา มากมีมาพร้อม
มีพ่อง สมบัติล้น เกินตนผู่ขว้ามล่วง
ผู่ที่เคยหุ่มฮ้าย หยันหย้อซิต่าวอาย มากแหล้ว
ตีหัวแล้ว *พะลันลูบหลังออย*
เป็นที่หยามใจคน ไป่ควรกระทำแท้
คือคู่จงใจต้าน ถือแคลนดูหมิ่น
เป็นที่เจ็บปวดซ้ำ ใจล้นลื่นประมาณ
ในเมื่อ เฮ็ดแล้วต้าน อภัยโทษภายลุน
หลอนถือยังคนพาล ถ่อยเกซะเลฮ้าย
ซิเป็นโทสาซ้ำ คำอภัยไฮ้คุณค่า
ควรที่คิดใคร่แม้ง ดีแล้วค่อยกระทำ
ยึดเอายังผ่ายก้ำ พุทธพากย์ภาษิต
กตัสสะ นัตถิ ปฏิการัง คู่ควรคะนิงไว้
ย้อน *สิ่งเฮาทำแล้ว* *ทำคืนได้ยากยิ่ง*
นิสสัมมะ กรณัง เสยโย ว่าไว้ ให้เห็นฮู้ฮ่อมกระบวน

คือ *ให้คิดถี่ถ้วน*
ตามพุทธภาษิตสอน
บ่ว่าการใด ๆ ล้วน
ย้อนว่า ทำลวาดแล้ว
หามผีตกบ่ำซ้า
ชิทำการสรรพ์ใด
ผิได้ทำลงแล้ว
คือหามผีตกบ่ำซ้า
ควรที่คิดผิกเว้น
ทังที่วาจาไข
จนจวบไตรทวารนั้น
กันไว้ดีกว่าแก้
ตีหัวฟาก
ตีหัวหมา
เมื่อได้พีจารณ์ได้
การกระทำเพียงเล็กน้อย
ทุกสิ่งสาระพัด
ค่อยทำดีแท้
ควรทำอย่าประมาท
เฮ็ดคืนได้แม่นบ่มี
บ่จูดก็มีผั่ง
ให้ฮ่ำฮอนดีแท้
เถ็องชิดีหรือฮ้ายชั่ว
หามคืนบ้านบ่ห่อนเป็น
ใจม่อมือไว
ฮีนตรองตงถ้วน
สังวรระวังถี่
ภายหน้าเมื่อลุน
สนั่นหัวฝา
สั่นสะเทือนหัวเจ้า
ในใจแจ้งแจบ
สังแฮงล้นลื่นประมาณ

ไม้ขีดก้านเดียวไหม้ ลามท่งมหาศาล
ดูที่มีความหมาย ดั่งความตอนต้น
ควรที่ฮมเพิงฮู้ ความจริงแจ้งแจบ
ของใหญ่มาจากของน้อย ๆ เพิงฮู้ฮ่อมจา
เพียงแต่เฮาต่อยต้อง ฟากต่ำแปะดิน
ก็หากไปสะเทือนเถือง ผั้งฝาลูงล้น
เฮาตีหัวหมาน้อย กลางทางที่หอนเห่า
สะเทือนหัวผู่เจ้า ของนั้นซ่างเบิ่น
เมื่อเฮาฮอนฮ่ำแท้ ซิฮู้ฮ่อมเห็นนำ
เห็นว่าคือคำกลอน แม่นความคือเว้า
ทุกสิ่งสารพันเผี้ยง สัมพันธ์กันเกาะเกี่ยว
คือคู่เตาะต่อยต้อง กงก้องเกื่อนกำ นั้นแหล้ว
อันว่าความกอดเกี้ยว เกาะเกี่ยวเถืองกัน
ตั้งหากสาระพันมี ฮ่ำฮอนซิเห็นฮู้
เปรียบดั่งสายใยน้อย นาฬิกาตุ้มแกว่ง
ผิว่า ขัดขาดแล้ว เซาเสี้ยงซู่ตัว จักรแหล้ว

จึงว่าของใหญ่นั้น ทุกสิ่งสาระพัด
เพิงเห็นมีเบื่นมา แต่ใยยองน้อย
จะทำการใดนั้น คะนิงดีให้ถ้วนถี่
ดีกว่านำเกื่อยแก้ คราวพลั้งเมื่อสุน
บูฮาน เก่าก่อนพุ้น หลายวาทแวนจา
บ่ทันนั่งฟังเอยียดขา เพิ่นจาเอาไว้
หมายแม่นเบื่นคำเว้า เตือนเตินต้านต่อ
ไม้บ่ทันแทกด้าม *มันซิสั้นก่อนสืน*
เวียกบ่ทันลวาดแล้ว บ่ฮู้ฮ่อมเห็นผล
อย่าพึ่งเอามาจา โอ่อวานเอาอ้าง
ผิบ่เบื่นตามต้าน เฮาขานไขบอก
มันซิขายขี้หน้า ซาวเซื้อซิกล่าวเตียน
นินทา ปุนดั่งไม้ขีดน้ำ บ่ฮู้ฮ่อมเห็นฮอย ก็ตามถ้อน
ผิบ่ โดยจำเบื่น ก็บ่ควรพานพ้อ
เพิ่นจึง ตุกเตือนไว้ อย่าทำใจลิงโลด
บ่ทันมีอย่าอวดอ้าง ซิอายหน้าเที่อบ่จริง

อันนึ่ง ความบ่มีอย่าต้าน เป็นเหตุให้เสียหาย
อวดโตพ้นโตเกิน กว่าความเป็นแท้
ซิพามีภัยย้อน เป็นทัณฑ์โทษใหญ่
ถือความ ไม้บ่ทันแทกต้าม มันซิสั้นก่อนสืน ว่านา
ไข่บ่ทันม้มก้น *อย่ากระตาก* ผิดกระบวน
ก็หาก เป็นคำเตือน จิ่มกันจำใกล้
ผลบ่ทันประจักษ์หน้า อุปมาคือไข่
กระตากก่อน คือคู่คุยอวดไว้ บูฮาณท้วงว่าบ่ควร
ความผิดบ่ทันพ้น ภายตนอย่าอวดโอ่
มันซิกลับต่าวปั้น คืนเข้าคอบคุง ตนแหล่ว
อย่าได้เฮิงใจสู้ ผิดกระบวนปากม่อ
จักเป็นทันฑ์โทษต้อง ภายท้ายแก่ตน
หมาน้อยแล่นก่อนฟาน ผอกพ้น ผิดฮีตคือควร
สอนหนังสือสังฆราชา แม่นหมายเดียวด้าม
อย่าซิเฮิงใจสู้ ภายตนอวดฉลาด
ฮู้ฮ่อมเจียมอาตม์น้อย ยังต้อยต่ำผญา
อย่าได้โอหังแท้ สะหาวใจอวดเก่ง
ก้ำเกินล้นอาตม์เจ้า ภัยฮ้ายซิแล่นเถิง บ่อย่าแหล่ว

คือคู่กับหมาน้อย เต้นแล่นอวานฟาน
ถีกบาด นายพรานผก ลวาดยิงตายเม้ียน
แทนที่เบ็นฟานพุ้น ที่พรานหมายตั้งต่อ
บาดว่ามรมึงเม้ียน ตายซ้ำแม่นหมา นั้นแหล้ว
ชื่อว่าเพื่นผู่ฮู้ ผญามากแวนกระดัด
เฮาสามานย์ ย่อมผญายังน้อย
บังอาจไปสอนเสี้ยม ยังองค์สังฆราช
ก้าวเกินเพื่นผู่ฮู้ ซิลงมู้นั่งเหงา
ผิเบ็นคือวาทเว้า คือขาดเขินธรรม
ขาดอัตตัญญุตา ไบ่เจียมตนน้อย
สะหาวจาจงต้าน เกินตนพ้นอาตม์
แทนผู่คนยื่นย้อง ซิหยันหย้อหุ่มหอ
คำเก่าต้าน เก๊อกล่าวเถ็องเมธี
เบ็นผู่มีคุณคาม ชื่อเซ็งเสียงก้อง
กิยาเมธานั้น ทังหลายมักถ่อม ตนแหล้ว
ถีกความ *ก้มหมอบเข้า* *หัวเท้าง่ายาง* นั้นแหล้ว

เมธี ฤาอวดอ้าง มีแต่ถ่อมยังตน
ก็หากธรรมเนียมคือ หมอบคลานคำต้าน
หากยิ่งมีเกียรติก้อง นามสูงสมซ่า
ปุนดั่งหมอบ ๆ เข้า หัวเท้าง่ายาง นั้นแหล้ว
ย่างโอย่งโอย้ง *หัวแทบปลายตีน*
ความหมายคือ ดั่งคนอวานอ้าง
ผญาตนยังหน้อย สะหาวจาเกินมาตย์
แทนที่จักเกียรติก้อง คนซ้ำหุ่มแคลน นั้นแหล้ว
ปุนดังคำเอ่ยอ้าง เบิ่นไปโดยยาก
ผิดแผกธรรมชาติซั้น ซิเบิ่นได้บ่อนจั่งใด
คำบูฮาณว่าไว้ ใบ้ง่าวเหลือหลาย
นี้แม่น ลางคนจา ผู่บ่เคยคะนิงพ้อ
หน้าบ่พอ ว่าเบิ่นบ้า เอาหยังม่าเว้าว่า
คำเฮียมแนะซ่องซี้ พอใกล้บ่อนจริง บ่เด
ฝนตกลินนานเอื้อน *หมาขี้เฮื้อนนานตาย*
เบิ่นคำ บูฮานไข เปรียบปุนแปลงเว้า
ตั้งหาก เบิ่นคำต้าน ผญาคมควรสะเดือก
สิ่งใด คนบ่อยากพบพ้อ นานแห้งเหือดหาย แท้แหล้ว

ชื่อว่า คนชั่วช้า สร้างก่อแต่กรรมเฮอะ

กุกกวนสาธารณ์ชน ซู่นามแนวฮ้าย

เฮ็ดแต่ความฮนฮ้อน กวนคนบ่ได้ขาด

หลายหมู่คนเคียดแค้น คุมบ้อยแซ่งซัง

หมายแม่น ธรรมชาติสร้าง ส่วนอนิฏฐารมณ์

เถ็องแม่มี อายุขัย แต่พอเพียงน้อย

เบ็นที่ขัดใจล้น ฝูงคนบ่อยากฮ่วม

คือแฮ่งยืนยิ่งได้ พันมื้อขวบปี พ้นแหล้ว

ส่วนว่า อีกฝ่ายนั้น เบ็นส่วนอิฏฐารมณ์

เบ็นที่เพิงแพงสงวน ห่วงแหนหาไว้

เถ็องซิเนานานมื้อ เบ็นปีแถมถ่าย ก็ตายแหล้ว

คือแฮ่งไวเสื่อมเสี้ยง แวนพ้าวพ่ายพัง

ย้อนว่า แฮงใคร่ได้ ยินปราถนาดอม

อยากให้เนานอนนำ บ่มีวันเว้น

จึงได้มีคำต้าน เสียใจให้จ่ม

ผู่ *ดีตายหน้าลายยัง* แสนคลั่งแค้น เฮไห้ห่วงนำ นั้นแ หล้ว

อย่าตีกลองแข่งเสียงฟ้า อย่าขี่ม้าแข่งตาเว็น

เป็นคำเตือน ให้ฮ่ำหวนเห็นแจ้ง
อัตตนา โจทิโต ไว้ พีจารณ์ตนให้คักแน่
ฮู้ฮ่อมอัตตภาพเพี้ยง เพียงพร้อมสำใด
บ่ใซ่มีแต่ได้ เสริมส่งโมหันต์
มีแต่หลงลืมคึง ไบ่สังวรไว้
มีแต่เหิมใจเฮ็อง ตีตนเสมอท่าน
ผิว่าล้นอาตม์นั้น ภัยซิต้องแล่นเถ็อง บ่อย่าแหล้ว
ปุนดั่งคราวก่อนพุ้น อีสปกล่าวนีทาน
เป็นคำสอน ต่อเตินเตือนไว้
"ยังมีงัวเถ็อกเถ้า เทียวเล็มหญ้าอ่อน
เลาะเล็มตามเลียบจ้าย คูขั้นฮ่อมคัน
เลยเอยียบลูกอึ่งเพ้า ฝูงนึ่งตายจม
แต่ท่อยังมีเหลือ อึ่งตนตัวน้อย
มันนั้นเป็นโตหล้า ภายลุนลูกอ่อน
มันจึ่งออด ๆ ต้าน แถลงถ้อยต่อแม่มัน

แม่อึ่งยินคำต้าน ก็คุมเคืองขมเคียด
ใจมันคึดใคร่ฮู้ ศัตรูนั้นซิท่อใด
ความคลั่งแค้นส่งให้ เคียดขุ่นศัตรู
เพียรเบ็งยังกายา ให้สำงัวเถือกเถ้า
ปากก็เพียรถามถ้อง เอาความนำลูกอ่อน
ว่าใหญ่พอสำนี้ ทันถ้วมท่องัว....บ่เด
แต่เพียรทำดั่งนั้น หลายเล่าเลิงเฮ็ด
ลูกก็ขานมารดา บ่ท่องมันพอน้อย
ย้อนหลายความเคืองแค้น เบ็งโตจนหนังแตก ตายแหล้ว"
เพราะแฮงเกินกว่าเนื้อ หนังหุ้มห่อคึง นั้นแหล้ว
เมธีสอนสั่งให้ ฮู้ย่อมประมาณตน
แฮงบ่หลายอย่าหาบหนัก ต่อเต้นให้เห็นฮู้
ทังพ่องเอาผลซี้ *แอวบ่หักก็หลังก่อง*
คะนิงนำวาทเว้า ซิพอฮู้ย่อมจา
กิจการทุกเยื่องนั้น อย่าล้นอาตม์เหลือแฮง
กาย สติ ทีนทรัพย์ แต่พอเพียงด้าม
มีอัตตัญญุตานั้น คุณธรรมล้นค่า
สัปปุริสธรรม ว่าไว้ คุณค้ำค่าควร แท้แหล้ว

หมากัดอย่ากัดตอบ โต้ หมายกล่าวเตือนสอน

บ่แม่นหมายนำคำ กล่าวมาจาต้าน

ยามเมื่อหมากัดเจ้า อย่าโงกัดตอบตื่ม นั้นดาย

ความจริงหมายแม่นต้าน เตือนให้ฮ่ำฮอน

คนหมู่จิตฮุ่มฮ้อน ขี้โหดสามานย์

เป็นพวกอันธพาลชน ก่อกวนกรรมฮ้าย

เมื่อมันพาลพาโลเจ้า คุมใจไว้ให้ทุ่น

อย่าได้แวแวดฮ้าย คืนโต้ตอบเขา ซอบแหล้ว

พุทธภาษิตเวา สั่งสอนมหาชน

อสาธุง สาธุนา ชิเน เพิ่นเทศนาไว้

ชำนะความฮุนฮ้าย *ด้วยความดีซอบยิ่ง*

ฮ้ายมาฮ้ายตอบโต้ ซิเทียวหยุ้งอยู่บ่วาย

คำว่า หมากัดเจ้า อย่าโต้ตอบยังหมา

คือความหมาย ดั่งเฮียมเสนอไว้

ควรที่เฮาซาวเซื้อ เอามาฮอนฮ่ำ ดูถ้อน

ผญาคำก่อนกี้ คูณค้ำค่าควร บ่เด

ตกหมู่แฮ้งเป็นแฮ้ง เข้าหมู่กาเป็นกา

ปรัชญาเมธีไข กล่าวเตือนซุมเซื้อ
ให้ฮู้สาระพันชั้น อิทธิพลแวนฮอบ
จักมีโอกาสบ้อง ตนให้อยู่คง ท่านเอย
ตกหมู่แฮ้งเป็นแฮ้ง ตามหว่างมันเป็น
เพียงแต่ กายาเฮา อย่าให้กุยคือแฮ้ง
เข้าหมู่กาเป็นกา นั้น คือเดียวโดยดั่ง
สิ่งใดมันเฮอะฮ้าย อย่านำเบื้อนแปดใจ
ปุนดั่งเอยียบย่างเข้า ตาหลิ่วนามเมือง
บฮาณไข ให้หลิ่วตาตามด้วย
เผื่อจักหอมแพงไว้ คึงตนฮักห่อ
เผื่อดำรงอยู่ได้ ภัยพ้นห่างคึง
คือคู่ เป็นเพชรแล้ว ซิตกหล่มตมเหม็น ก็ตามถ้อน
ทังพ่องนามของเพชร ค่าคุณคงเค้า
ฤาห่อนกลายเป็นเนื้อ ดินตมเหม็นเน่า
เพชรหากเนาแนบได้ ในหั้นห่อนเคือง บ่แม่นฤา
ซู่คนคือดั่งด้าม ซังซั่วสงวนดี
บ่ค่อยมีเห็นผิด แผนกันไกลเย็น

ซู่คนคือดั่งด้าม
บ่ค่อยมีเห็นผิด
นานาจิตตัง นั้น
ฮักดีซังซั่วนั้น
หลายส่ำซั้น
หลากหลากเจระจา
ยามมั่งมีเป็นดี
ยามผ้าตาบหลังตาบหน้า
ธรรมชาติพาฮักหุ้ม
คนมั่งมีเป็นดี
จนนับเป็นสายเซื้อ
ใผก็อยากแต่เป็นพี่น้อง
ผิหากตกต่ำต้อย
แม่นแต่ซุมแซงเดียว
ย้อนอย้านเสียของต้อน
ญาติที่มีอยู่แล้ว
เพิ่นหวัง เตือนต่อให้
เพียรกระทำแต่ความดี
ให้ฮู้สัมมาเลี้ยง

ซังซั่วสงวนดี
แผนกันไกลเย็น
ใจคนเป็นต่าง จริงแหล้ว
ซิคือแท้ดั่งกัน บ่ฮู้
มายมากเมธี
ต่อมาให้เห็นฮู้
มีเก้าบ่ำสิบบ่ำ
บ่ำคนเดียวก็เล่าหาย
หอมห่อความดี
จั่งมากคนนิยมย้อง
แซงเดียวสนิทแนบ
เทียวอยู่ออย่องอยาม
เขินขาดสินทรัพย์
ก็ห่างเหินเห็นหน้า
ความกินอย้านแก่ม
ก็หนีหน้าผ่อบ่เห็น
ฮู้ฮ่อมระวังตน
ใส่ตนเลิงเรื้อย
ชีวิตตนโดยซอบ

เหตุที่พาต่ำต้อย เขินขาดสินทรัพย์
ขาดความอุตสาหะ มากมีแต่ความคร้าน
เวียกการมีพอทำได้ บ่หัวซาล้าล่อย
ผลที่คืนตอบโต้ ก็คือต้อยต่ำสิน
พาให้เสียชื่อเสียง คนก็กล่าวเตียนขวัญ
เฮ็ดเวียกบ่เป็นแซง *หูบน้ำแกงปานฟ้าฮ้อง*
เป็นคำเตียนคนคร้าน งานการแออ่อน
เถ็องคราวจับจ่ายใช้ เกินก้ำกว่าเขา
ผิหากคือดั่งเว้า มีแต่ซิอับจน
รายได้บ่มีเพียงพอแป จ่ายเกินกลายซ้ำ
บ่มีหยังเหลือค้าง เป็นทีนพอสืบต่อ
คองถ้าเป็นแต่หนี้ เทียวใช้อยู่บ่เซา
พาให้เสียโคตรเหง้า คณาญาติสหายฮัก
บ่มีใผคะนิงนำ คอบจนจำเนื้อ
ชื่อว่า คนจนนี้ บ่มีใผซิอยากฮ่วม
ยากมีคนอ่าวเอื้อ เสนอหน้าว่าแม่นแซง เจ้าแหล้ว

จั่งค่อยมีคำต้าน แถลงขานไขบอก
ทุกข์เพิ่นบ่ว่าดี มีจั่งว่าพี่น้อง *ลุงบ่าจั่งว่าหลาน นั้นเด*
ทางธรรมสอนสั่งไว้ ประโยชน์ส่วนตาเห็น
มหาเศรษญีคาถา เพิ่นเคยนิยมเว้า
อุ อา กะ สะ นั้น คาถาอำล้ำยิ่ง
ใผผู่มีพ่ำพร้อม บ่มีฮู้เหือดสิน
อุ อุฏฐานะสัมปทา ให้ ดุหมั่นขยันการ
อา อารักขะสัมปทา ให้เจียดออมเอาไว้
กะ กัลยาณะมิตตตา ให้ คบคนดีเป็นเพื่อน
สะ สมชีวิตา ฮู้ฮ่อมจับจ่ายใช้ พอเลี้ยงม่ามตน
เพิ่นว่าจักพ่ายพ้น เหินห่างความจน
กลับกลายเป็นคนมี มากสินแสนซั้น
ขอแต่มีเพียงพร้อม เต็มองค์ทังสี่
ประโยชน์ในภพนี้ หมายได้ดั่งใจ ว่านา
ภาษิต หลายหลากใช้ เตือนต่อกันมา
หนักแล้วบ่ห่อนเบา แม่นคือบ่ทันต้าน
เถ้าแล้วบ่ห่อนหนุ่ม นั้น จักเอาใสมาว่า
ลางคนคึดดั่งนี้ ยังเพียนบ่อนหมาย

ให้เป็นคนหนักแหน้น
มีเหตุผลเพียงพอ
บ่แม่นเพียงเห็นฮู้
หนักบ่ห่อนเบาจิ่งต้าน
มีผญาซ่อยซี้
สิบปากเว้าบ่ท่อตาเห็น
สิบที่ตาเห็นฮู้
บ่ท่อมือลูบไล้
บ่แม่นพอเพียงได้
ลวาดเชื่อนำวาทเว้า
เตือนให้ คึดถี่ถ้วน
พอแต่ เพียงตาเห็น
ให้แม่นมือคลำได้
จั่งค่อยสมเชื่อด้วย
บูฮาณเว้าขอดไว้
ปากคนยาวกว่าปากกา
บูฮาณมีคำต้าน
ปากกายาวแท้ ๆ

ทุ่นเที่ยงบ่โลเล
ซู่กลการพ้อ
จมใจสมเชื่อ
เบิ่มข้อข่าวคดี (คติ)
เติมตื่มให้เห็นคัก
ฮ่ำฮอนคานิงไว้
เถิง *เถิงใจว่าคักแน่*
คลำคั้นคักกะใจ ดอกเด
ยินเขาเสนอข่าว
เขานั้นห่อนควร
ด้วยเหตุผลคัก
ไบ่พอเพียงแท้
เถิง เถิงใจคั้นบีบ
คำต้านค่อยควร
ซ้นเงื่อนเบิ่นผญา
ค่อยพีจารณ์แจ้ง
เกินจริงเหลือหลาก
สังเว้าว่าปากคน นี้เด

ฮ่ำแล้ว ไซ่ลื่นส้น
แสนส่ำคนหูเบา
พอแต่ยินคำต้าน
ทังพ่องเติมตื่มต้าน
ออกปากนึ่งเถิงเท้า
ห้าหกเจ็ดแปดเก้า
แต่บ่พากันได้
บ่คงคือคำกก
ปากที่สองสามห้า
หลายคนหลายปากเว้า
อาทิ มีคำเค้า
กาเซ็ดสบ
ทีสองพั่งคำต้าน
เสียงแผกผิดเก่าอ้าง
กาเจ็ดสบ เถี่ยวซี้
สามสี่ห้าหกเจ็ด
เป็นที่อัศจรรย์แท้
แปดเก้าสิบซ่ากอ้อง

เกินกว่าคำจา
ไบ่พีจารณ์แจ้ง
เขาขานก็สมเซื่อ
กลายเค้าเก่าจา
ทังสองสามสี่
เลิงเรื้อยต่อไป
เว้าว่าคือเดิม
นึ่งนำเสนอต้าน
นำไปบอกข่าว
เลยลื่นกา นั้นแหล้ว
กกเก่าคำจา
อยู่เทิงปลายไม้
ปฐมาบอกข่าว
ตามต้านตื่มเติม
เป็นข่าวขานไข
จื่อคำสองต้าน
กาเจ็ดสบ เป็นตาหน่าย
ทังใกล้พ่องไกล

ย้อนผู่พั้งบ่ได้ ฮอนฮ่ำให้มันคัก
เหตุผลมีควรคึด บ่หวนหาพ้อ
ยินแต่คนมาต้าน กาเจ็ดสบก็สมเซื่อ
แล้วซ่อยพือแพร่พ้น คนได้ซ่าไกล
เพิ่นจึงได้ ต้านตื่มเตือนสติ
สิบปากเว้าบ่ท่อตาเห็น ให้ค่อยแนมนำไว้
สิบตาเห็นยังหน้อย มือคลำไคแด่
จั่งซิฮู้แท้ๆ ภายเบื้องบ่อนจริง
เถาแลวบหอนหนุ่มนน พังว่ากยังขด
ผิบ่พีจารณ์จริง ซิหุ่มฮอคำต้าน
ย้อนบ่หวนเห็นฮู้ ความหมายแท้เที่ยง
ว่าคนเถ้าแก่แล้ว อย่าทำเพี้ยงหนุ่มคะนอง
ดัดจริตเอ้อย้อง ปุนดั่งดรุณี
ซอกอาภรณ์ประดับ ออกอวานเอาเอ้
เกินกว่าปกติเถ้า ธรรมดาซิแต้มแต่ง
หลอนเฮ็ดคือหนุ่มน้อย ซาวบ้านซิตู่เตียน แท้แหล้ว

เป็นใหญ่แล้ว บ่ไว้วาดวงกระบวน
มักซิพาลพาเสีย ชื่อเซ็งเสียงก้อง
ใหญ่แล้วทำกระบวนเบื้อง กิยาคือน้อยหนุ่ม
จักเป็นที่ไยอ ยอกหลิ้น ภายน้อยหนุ่มคะนอง

เหล้นกับหมา หมาเลียปาก เหล้นกับสาก สากถือหัว

จึ่งได้มีคำเตือน ต่อเติมให้เห็นแท้
อย่าซิหลงลืมเค้า คึงเฮาให้ฮู้เมื่อ
เพิงที่คึดฮ่ำฮู้ กระบวนเบื้องบ่อนควรนั้นถ้อน
ผิบ่ทันอยากเว้น เพศหนุ่มยังสาว
ศีล เป็นอาภรณ์ประดับ เครื่องปรงแปลงเอ้
ผิว่า มีศีลแล้ว ความงามบ่หลุดหล่า ง่ายแหล้ว
ทุกทิสายื่นย้อง หอมหุ้มแห่นำ ท่านเอย
ที่คันบ่เกาแก้ *ดันไปเกาเอาขี้กลาก*
เฮ็ดบ่ถืกบ่อนเบื้อง ซิเสียเสี้ยงค่าคุณ
ที่ควรทำบ่เต้อง ตั้งต่อการกระทำ
หวนเห็นผิด บ่คะนิงจริงแจ้ง
มีแต่โลเลได้ ทำไปบ่ฮู้ฮ่อม
ประโยชน์ควรซิได้ เลยเสี้ยงเสื่อมสูญ

ซิถึกคำก่อนพุ้น บูฮาณว่าจาขาน
ที่คัน ๆ เหลือหลาย บ่เกาให้หายฮ้อน
ปะบ่อนคันแฮงฮ้าย ดันไปเกาเอาซ้ำกลาก
ซิหายคันสมมาตรแม้ง บ่มีพ้อท่อใย
จั่งมีคำว่าไว้ ต้านต่อเติมติด
สับหัวถึกบ่อนคัน ตื่มเติมให้มันแจ้ง
หมายแม่นกรณีนั้น กระทำการให้ถึกที่
จับขะโมยถึกผู่ฮ้าย ที่เคยเลี้ยวโลภจริง
ซิหายมดองตง ความวายวุ่นอลหม่าน
ย้อนว่าอันธพาลชน เหือดเหยหายเสี้ยง
ปุนดั้งหายคันย้อน สับหัวถึกบ่อน
จับคนผู่เฮ็ดผิดแท้ ๆ ก็คือต้ามดั่งกัน
ก่อนซิเป็นดั่งนั้น ก็ย้อนฮีนตรองคัก
เหตุผลมีพยานครบ คู่ควรคำอ้าง
บ่แม่นโลเลบ้าย ระบายสีเปื้อนแปด
จับผู่ดีเป็นผู่ฮ้าย ซิพาลหยุ้งอยู่บ่เซา

น้ำบ่ติงไหลลอดพื้น ดั้นดิ่งพสุธา

หมายแม่น มีลางคน นอกนวลละออเอ้

ดูที่กิริยา เพี้ยง เพียงคนโสภาพ

ในใจคึดโหดฮ้าย ในหั้นส่องบ่เห็น

ลางบ่อน เพิ่นผู่ฮู้ นิยมกล่าวเบี่นนัย

คนหน้าเนื้อใจเสือ เทียบเคียงดวรผู้

ภายนอกดูละออเนื้อ ภายในปานเสือโคร่ง

หวังแต่ทำบาปฮ้าย ขมเขี้ยวอื่นเขา

ทางฮุ่มฮ้าย มีเปรียบปุนขาน

ทางดี ก็ยังมี คู่กันได้เห็นฮู้

คือผู่ ภายในนั้น มีธรรมประจำเจตน์

ภายนอกเบิ่งบ่ได้ ลายพ้อยดั่งเสือ ก็มี

ผู่มีจิตอ่าวเอื้อ อารีหมู่บ่เมินหมาง

ภายนอกดูฮุนเฮอะ ไบ่ซวนเสน่ห์เนื้อ

ผ้าฮ้ายห่อคำ นั้น ยังมีปุนเปรียบ

คำแต่นอกในผ่องเนื้อ คำเข้มก็ไม่ปาน

มีลางจาจัดจ้าน ภาษาเคียดคำขม

ผิว่า ในมโนงาม มากธรรมประจำจ้อ

คือคู่คำเคยเว้า คำใบผ้าฮ้ายห่อ

ให้ค่อยฮอนฮ่ำฮู้ ซิเห็นเบื้องบ่อนงาม

อันว่า คำแต่ดั้ง เดิมเก่ามีมา

มากมวลเป็นคำเตือน ค่าคุณควรย้อง

ซั่วให้ไลลาถิ้ม วางเสียปะปล่อย

ดีเมื่อฮอนฮ่ำแล้ว ควรเต้าไต่ตาม

ลางพองเป็นขอห้าม ควรแกการระวัง

หมาขบบ่เห่า หอน คู่ควรระวังไว้

อย่าซิลาใจแท้ เถิงเป็นหมาเพียงบอก ก็ดายแหล้ว

มันบ่หอนเห่าให้ เห็นฮู้ฮ่อมระวัง นั้นเด

คนบ่มักปากเว้า ใจขุ่นขมใน ก็มี

ใจนั้นฮุนแฮงหลาย เคียดเค็มคำกล้า

จักทำลายเฮาได้ ภายลุนระวังแวด

อย่าให้หลอนหลูบคั้น เฮาได้ง่ายดาย

ฟ้าฮ่ำฮ้อง

บูฮาณเฮา
หมายแม่น คนโวต้าน
มักบ่ได้เวียกย้อน

มีแต่น้ำ

มีความหมาย
หลายคำเว้า
น้ำ คือคำปากเว้า

บุคคล ประเภทนี้
ไป๋นับเป๋นมุงคุล
เพิ่นได้สรเสริญไว้
ผลคือเห็นบ่อนได้
ดีชั่วนั้น
บ่อาจนำแนมเห็น
ต่อเมื่อมีกรณีย์ซ้ำ
เหตุการณ์มีบอกให้

ฝนบ่ห่อนตกฮำ ดอกเด

เพิ่นซ่างมีมาเว้า
น้ำลายปูมปวกปาก
คือเว้าว่ามา

บ่มีต่อน ก็มีขาน

ดั่งเดียวกันนั้น
งานการบ่เป็นส่ำ
แนวซิได้ (ต่อน) บ่มี
เมธีกล่าวเตียนขวัญ
บ่ควรทำแท้
คนทำจริงเว้าแม่น
คือเว้าว่าจริง
ของแต่ละคนมี
เมื่อปกติแท้
ภายในจั่งฮู้ห่อม
เห็นฮู้ฮ่อมนำ

อาทิไม่ล่าวล้ม ยามเมื่อลมพัด
ต่อเมื่อ วาโยตี จั่งค่อยเห็นมันล้ม
ฝนบ่ตกบ่ฮู้ ว่าหลังคาใผซิฮั่ว
บาดฝนลินหลั่งย้อย เฮือนโห้งอยู่ซู่แจ จั่งฮู้
เซื่องเงื่อนไว้ เห็นส้นค่าวา
เป็นคำคม คู่ควรคำต้าน
พลายสารล้ม เอาใบบัวห่อ
แนวผ้าอ้อมห่อช้าง ซิพอหุ้มตั้งแต่หาง นั้นแหล้ว
ใผช่างเว้า ว่ากุมห่อควันไฟ
ล้วนแต่เป็นผญา ปราชญ์ไขขานไว้
หมายแม่นความผิดนั้น ฝูงคนใคร่อัดหี่
แต่หากอัดบ่ได้ สมอ้างเอ่ยผญา
บาปกรรมเคยก่อไว้ ด้วยแปวบ่องไตรทวาร
คือทาง กาย วาจา ใจ ได้ก่อกรรมทำไว้
หวังจักอำบังเบื้อง ความทรามซ้าชั่ว
อิดเมื่อยแฮงอ่อนล้า บ่มีหุ้นห่อกวม ได้แหล้ว

พุทธภาษิตต้าน
นัตถิ โลเก ระโห นามะ นั้น
ความลับลี้
คือคำเซื่องเงื่อนไว้
แสนซิอัดหี่ไว้
เอาใบบัวห่อซ้าง
ไส้อยู่ท้อง
บูฮาณไข
มักซิมีคนต้าน
พาให้เสียเกียรติพร้อม
นักปราชญ์เพิ่นซ่อยซั้
เป็นย้อน คนภายใน
อันว่า ใยยองฮ้าย
หรือเป็น *ทอย* เพิ่นเว้า
ระวังไส้อยู่ท้อง
จิ่งได้เป็นคำเตือน
ให้ระวังคนใกล้
ซิมาลักลอบค้น

ความจริงเสนอบอก
เพิงฮู้ฮ่อมนำ
ห่อนมีในโลก
เห็นส้นค่าวา นั้นแหล้ว
ควันไฟก็ยังฝ่าว
ฤาซิหุ้มหี่กวม
กลับเกิดเป็นหนอน
ขอดปมแปลงเว้า
คราวมีต้นเหตุ
สินเสี้ยงซู่อัน
ว่ากกก่อความเสียหาย ดั่งว่านั้น
ก่อการเพม้าง
ทางในเป็นสื่อ
พั่งแล้วแม่นความ
ซิกลับเกิดเป็นหนอน
ต่อมาเดียวนี้
เป็นทอยไทอื่น
สินเสี้ยงซู่ภาย

โอกาส ผู่อยู่ใกล้ ได้เห็นซั่วซามเฮอะ
สาระพันสินทรัพย์ อยู่ใสก็แนมพ้อ
หากผิดใจคนใกล้ ความทรามซิเผยแพร่
ความชี้เดียดเคียดฮ้าย ซิเผยเผี้ยนคอบทอย นั้นแหล้ว
ฮั้วกินกล้า ระวังแด่อย่าลาใจ
ก็หากมีนัยยะ ดั่งเดียวกันนั้น
คนที่เฮาเคยใช้ วางใจใช้ซ่วง
ครันเขาคิดโลภเลี้ยว ซิสูญเสี้ยงซู่แนว บ่อย่าแหล้ว
ปุนดั่ง ฮั้ว เลียนเลียบระวังสัตว์
มี งัว ควาย ซิล่วงลงกินกล้า
คนบ่หัวซาฮั้ว เพพังบ่ฮู้เมื่อ
กล้าเนาในฮ่อมฮั้ว ซิเบ็นหญ้าเหยื่อควาย เสี้ยงแหล้ว
อันนึ่งคำ *ชี้เหมี้ยง* *มักก่อเกิดกับเหล็ก*
เบ็นความจริง ที่บ่มีคำค้าน
อันซั่วดีทั้งหลายแหล้ มีตนเบ็นต้นเหตุ
ตนบ่ทำซั่วไว้ ความฮ้ายก็บ่เถือง ตนแหล้ว

คือดั่งกับขี้เหม้ยง กัดบุ่นเหล็กผุ
เหล็กเป็นแนวพาเป็น ขี้เหม้ยงมีมาได้
บ่มีเหล็ก บ่มีเหม้ยง มาซอนซ้อนบุ่น
ผิฮ่ำฮอนคักแล้ว ให้พากม้เบิ่งตน
เสียมบ่เข้า *ให้ใส่ด้ามหนัก ๆ*
เผื่อได้เป็นฮุนแฮง ตื่มคมพอใช้
ใผผู่ปั๋ญญาปู้ เฮียนดุ ก็หากบ่อง
แฮ่งปู้ทังแฮ่งคร้าน ซิเฮียนได้ฮ่อมใด
เมื่อสมองบ่ให้ ต้องเอาหมั่นเป็นประมาณ
ให้เฮาดุเฮียนแทน หมั่นเฮียนความฮู้
มีอิทธิปาทธรรมพร้อม คุมใจจ้ำจ่อ
ความสำเร็จเป็นบ่อนได้ โดยด้ามดั่งประสงค์ แท้แหล้ว
ฉันทะ ฮักห่อหมั้น ในสิ่งตนสงวน
วิริยะ เพียรขยัน บ่ไลวางเว้น
จิตตะ เอาใจจ้อ คะนิงนำจำจ่อ
วิมังสา คอยเกื่อยแก้ ให้คุงเท้าที่หมาย

คุณธรรมทั้งสิ้น คุณค่ามหาศาล
พาเถืองความสำเร็จ ดั่งมีหมายแม้ง
อพอลโล ไปลงพื้น จันโท โดยดั่ง ได้ยินนั้น
ย้อน คุณธรรมทั้งสิ้น มีแท้ซู่ประการ แท้แหล้ว
ปะทางหลังไว้เป็นหญ้า เอาทางหน้าไว้เป็นหอเป็นเฮือน
ปรัชญาเมธีไข ข่าวขานเสนอไว้
หมายแม่นคือคนนั้น โลเลบ่แหน้นแน่
ใจบ่จดจ่อเค้า งมหน้าน่ำตะพือ
ของเก่าปะละไว้ งมใหม่บ่ทันเห็น
ผิดทำนองคลองธรรม ไบ่ควรยอย้อง
มีแต่พาเขินท้าง เห็นทางท้างท่า
คือเห็นใหม่มักหน้า ลืมซู้ผู่อยู่หลัง บ่ดีคาย
อีกพวกหนึ่งแฮ่งฮ้าย บ่ฮู้ฮ่อมแฮการ
งูใกล้หน้าแค่งตน ค่อมงมหาฆ้อน
บ่ฮู้แฮแฮมไว้ เตรียมงานในหน้าที่
กำหนดมาฮอดแล้ว งานค้างบ่ท่วงทัน

อันนี้เป็นเหตุให้
แทนที่จักทันการ
งูซิกัดเอาแล้ว
กว่าซิหาคว่าได้
เพื่นผู้ฮู้
เป็นความงาม
ยามเมื่อเถิงคราวใช้
บ่ล่อยล้า
บูฮาณเตือนต่อไว้
หลายทางมี
ซื้องัวให้เบิ่งหาง
ซิให้คักแท้ ๆ
หมายทำการใดนั้น
มักง่ายพอแต่ได้
ล้ำกว่านั้น
เป็นนำแนว
หลายนางได้
บ่ดั่งนั้น

เวียกเสื่อมเสียผล
เวียกบ่แฮก็เลยซ้า
จั่งงมหาค้อนไล่
มรเม้ยนแล้วจั่งเห็น บ่อย่าเหล้ว
แนะให้เฮียมแฮการ
เผื่อผลภายซ้อย
ทันการทุกเมื่อ
บรบวรณ์เบื้องบ่อนประสงค์
มากซ่อหลายกระบวน
บ่องแปวแนวค้ำ
ซื้อนางให้เบิ่งแม่
เบิ่งปู่ย่าอาวอา
พีจารณ์ให้ถ้วนถี่
ซิพาเสี่ยงเสื่อมผล
เพื่นซื้ย่อมกามพันธุ์
เหล่ากอจริงแท้
มักเป็นไปคือแม่
ก็คือแท้หมู่ย่ายาย พุ้นแหล้ว

ก็หากยังมีบ้าง แผกเหล่าผิดกอ

เหิงนานเห็น ที่ห่างกอคือเว้า

ก็หากมีคำต้าน อยืนความแผกเหล่า

ไม้ลำเดียวต่างปล้อง แนวนี้ก็หากมี นั้นแหล้ว

จั่งว่า ความหมายซี้ ให้พีจารณ์คักก่อน

จั่งค่อยเฮ็ดเวียกนั้น เบ็นดีได้ดั่งประสงค์ ท่านเอย

อยากไวให้ค่อยคลาน *อยากนานให้แล่น*

นี้ก็เบ็นวาดเว้า งำส้นเซื่องเซิง

คือกันกับยัวะเย้า ลวงล่ายให้เสียการ

อยากไวให้ค่อยคลาน ซ่างเอามาเว้า

ใดซิเบ็นไปได้ คือคำเว้าว่า

อยากนานให้แล่น นั้น ปุนคือเลี้ยวล่ายความ

บาดมา ฮอนฮ่ำแล้ว คือแม่นดั่งคำจา

สมเบ็นคำผญา เพิ่นอำเอาไว้

กิจการใด ๆ นั้น เพียรทำอย่าประมาท

ความละเอียดถี่ถ้วน งานซิเฮียนซู่อัน

บ่ดังนั้น
โดยบ่มีคะนิงนำ
เมื่อเบิ่งผลงานได้
จำต้องกสับต่าวลื้ม
ผิค่อยเฮ็ดซ้ำๆ
สำรวจผลงานดี
บ่ต้องโงคืนลื้ม
สำเร็จดีแม่นซ้า
ปุนดั่ง คลานไต่เต้า
หนทางมี
บ่เบื่นอุปสรรคได้
ปลอดภัยเถืองบ่อนตั้ง
ผู่แล่นได้
พ้าวแล่น ลืมแนมนำ
เลยเล่าเซาแฮมฮั้ง
แทนซิไวต่าวซ้า

หากพ้าวพึ่งกระทำการ
ซั่วดีซิพานพ้อ
สรรพคุณเขินขาด
คืนเค้าเก่ามา
ฮอนฮ่ำกระทำการ
ผ่านไปเบื่นแล้ว
เหิงนานดายดอก
ก็คือด้ามดั่งไว นั้นแหล้ว
บ่พ้าวพึ่งเพียรเดิน
ขวากหนามได้แนมพ้อ
เสียเวลามันบั่กปวด
หมายไว้แม่นใจ
คึดใคร่อยากเถืองไว
ขวากหนามตำต้อง
เสียเวลาบั่วบื่น
บ่ทันส้นผู่คลาน

อย้านหลายก็ตาย *อายหลายก็ล้ม*

การใดเกินประมาณนั้น พาเสียแสนสำ่า

เหมาะสมสิ่งแวดล้อม คุณคุ้มค่ามี

เพื่นหมายแนะซ่องซี้ ให้ทุ่นเทียงระวังตน

มีสติคอยคุม อย่าตื่นเกินกลายอย้าน

จึงชิพาเฮาพ้น อนตายไปตลอด

อย้านหลายตายแท้ ๆ เบ็นได้อี่หลี แลนา

มีแนวพาตื่นเต้น อย่าเต้นตื่นเกินประมาณ

พ่ายช้างเข้าหว่างงา ผีกตนจำใกล้

มีสติตั้ง พลังใจให้แหน้นแน่

จับปลากำให้แหน้น ชิพาพ้นเงี่ยงตำ ได้แหล้ว

ลางบ่อน เพื่นว่าไว้ ปานสอนสั่งให้เสียคน

อย่าง *ฮักเพิ่นเสียโต* ขาดความอารีเอื้อ

พอปานสอนให้ฮามฮ้าย เห็นแก่โตเบ็นตาหน่าย

หากฮ่มเพิงดังนี้ ยังเย็นห่างความ หมายแหล้ว

เพื่นว่าเถืองแม่นจิตห่อหุ้ม มีเมตตาคุณ

กรุณาธรรมผาย โผดคนคราวแค้น
ให้ค่อยพีจารณ์ไจ้ ระวังดีโดยซอบ
ฮักเพื่นเสียโต ว่านั้น ซิคืนเข้าคอบคุง ได้แหล้ว
ปุนดั้ง ปางเก่าพุ้น งูเห่าใจพาล
ยามหนาวนอน คึงแข็ง บ่ตึงตนได้
ซาวนาไปเห็นแล้ว สงสารเหลือมาก
คึดใคร่ซดซ่อยให้ พอพ้นพิษหนาว
ฮ่มเพิงแล้วพึ้งฟ้าว อุ้มกอดงูพิษ
อยากให้งูหายหนาว อุ่นตนตึงได้
บ่คะนิงนำฮ้าย ว่างูพาลใจบาป
ลาวจึ่งอุ้มกอดไว้ งูให้อุ่นคึง
ก่อนนั้ มิดอ้งตั้ง ย้อนมันมากหนาวเหน็บ
อายอุ่น คนฮมคึง จั่งค่อยตึงโตได้
แต่นั้น งูเลยฟื้น คืนแฮงคือเก่า
เลยเล่ากัดตอดเจ้า ซาวนานั้น ท่าวตาย

คือดั่งซ่อยผู่ฮ้าย สันดานบาปจอมโจร
แทนที่จักเบื่นคุณ โทษทัณฑ์เถ็องม้วย
คำบูฮาณเตือนไว้ เสียโตย้อนฮักเพื่น
จิ่งได้มีวาดเว้า เตือนต้านต่อมา
ความมีใจโอบเอื้อ เกื้อก่อการุณย์
เบื่นคุณงามความดี ที่ควรยอย้อง
แต่ควรพีจารณ์แจ้ง สมควรเฮาซิซ่อย
หรือบ่ควรซ่อยนั้น ควรได้ฮ่ำดี
ไปเฮือนเพื่น *เจ้าอย่าดูดาย*
ขั้นฮูปงัวฮูปควาย *ให้ลูกเพื่นเหล้น*
การที่มีใจกว้าง อารีการเกื้อก่อ
ไมตรีจิตขอดหมั้น สัมพันธ์ไว้เปี่ยมคุณ
ในเมื่อ จิตผ่องแผ้ว สุทธิเจตน์จำนงค์หมาย
บ่ทำคุณคนพาล ดั่งจามาแล้ว
จักเบื่นคุณนำยู้ เสนห์นำน้าวจ่อง
มีคนฮัก ปุนดั่งคือพี่น้อง โฮมเฮ้าอยู่ซู่ยาม

อย่าได้คิดโศกแค้น ในเมื่อกระทำดี

อย่าชิคอยหวังผล ม่อตนจำใกล้

เชื่อว่า ทำดีแล้ว ผลดีสนองตอบ

ผิว่า ทำชั่วไว้ ความฮ้ายต่าวสนอง แท้ตาย

เห็นในทางถึกต้อง ใจก็ชื่นชมบาน

จักเป็นโกศลชัก ซ่อยชูนำยู้

สุคติ เป็นทางได้ ทำใจให้ผุดผ่อง

เป็นแนวทางถึกต้อง พีจารณ์แล้วจั่งค่อยทำ

อย่าได้คิดล่วงล้ำ เห็นชั่วกลายเป็นดี

เห็นกงจักรเป็นดอกบัว ดั่งบูฮาณต้าน

นั้นแม่นเห็นผิดเพี้ยน ทางธรรมมากประมาท

โลภโกรธหลงห่อหุ้ม ใจเจ้าจั่งฝาดฟาง

พาให้สามารถสร้าง กรรมชั่วแสนทราม

จนว่าเห็นจักรผัน ดั่งบัวตูมตั้ง

นั้นแม่น หลงผิดแท้ เห็นทรามซ้าชั่ว

ว่าเป็นดีเลิศแล้ว งมงั้วง่าวกระทำ

ปุนดังเห็นฝ่ายก้ำ ปุ้นแย่งซีงเขา
เบื่นหนทางพารวย บ่ได้เสียแฮงสร้าง
เลยเล่าทำกรรมซ้ำ ปาบั่งโดยประมาท
ความทุกข์ทนฮุ่มฮ้อน ซิคืนเข้าคอบสนอง แท้แหล้ว

ฝนตกบ่ทั่วฟ้า ใส่บาตรบ่ครบพระ

เว้าไว้เบื่นคำเตือน หมู่อำเอียงอ้าง
ย้อน ฮัก ซัง หลง อย้าน งำใจบ่ให้เที่ยง
สาธุชนทั่วด้าว ให้หมายเว้นหลีกไกล ซอบแหล้ว

งัวโตเดียวกินหญ้าแผกหมู่ ฮ่าบ่พ้อก็เสือกิน

เบื่นผญาคำเตือน ค่อยคะนิงนำไว้
หมายผู่ทิษฐิฮ้าย เห็นไปแผกหมู่
ความคึดเห็นอื่นบ่อง แวนล้อมไบ่พ้ง
เอาใจโตต่อตั้ง ล้นลื่นเกินเขา
มัวเมาตนลืมคึง อื่นตามเตือนต้าน
จิตใจพาลดึงดื้อ เหลือหลายฮ้ายเฮ่ง
อันตรายใหญ่น้อย ซิโคมเข้าคอบเถ็อง บ่อย่าแหล้ว

ตกหมู่แฮ้งบ่เป็นแฮ้ง เพียรผึกผิดกระบวน
ตกหมู่กาบ่เป็นกา ลื่นคำเตือนต้าน
มัวเมาเสียที่ย้อน ความดึงดื้อลื่น
ผิดแผกพงศ์เพื่อนพ้อง โภยซิต้องแล่นเถือง คักแหล้ว

ไม้ลำเดียวบ่เป็นกอ *ปอลำเดียวบ่เป็นเหล่า*
หมายคนขาดเพื่อนพ้อง เมือหน้าบ่เจริญ

ซุมชนใดบ่หมายหมั้น เกี้ยวกอดสามัคคี
ต่างก็ถือแฮงโต กว่าเกินกันนั้น
การจักนำพานพ้อ ความเจริญหายาก
เฮือนหลังเดียวฤาห่อนเป็นหมู่บ้าน หมายหมั้นดั่งเดียวนั้นแหล้ว

เฮือนหมั้นย้อน *มีมากหลายเสา*
อันนี้สามัคคีหมาย แม่นความคือเว้า
คือว่า หลายแฮงหุ้ม โฮมกันจั่งหมั้นแก่น
ความพร้อมเพียงของพวกพ้อง พาให้อยู่เอย็น

หลายกระบวนวาทเว้า ซี้ซ่องทางดี
ยกยอสามัคคีคุณ ซอกแสวงหาเว้า
คือคู่คำบูฮาณต้าน คำสอนเสนอวาท
ไม้ลำเดียวล้อมฮั้วบ่ไคว่ *ไพร่บ่พร้อมแปลงบ้านบ่เฮือง*

เห็นว่าหลักใหญ่ล้น แต่โดดเดี่ยวหลักเดียว
ใดซิเป็นหลักกัน ไคว่ฮาวพอล้อม
คนคนเดียวงานล้น เหลือมือถือบ่ไคว่
ฤาห่อนเพียรก่อสร้าง เมืองบ้านให้ฮุ่งเฮือง ได้ฤา
พาเฮียมคิดฮอดเบื้อง บั้นบ่อนคำสอน
อยู่ในลำ *ศิลป์ชัย* ที่ *ปางคำ* ต้าน
เห็นฮ่อมคุณคามเจ้า ประชากรล้นลื่น
ประชาธิปไตยแม่นแม้ง สอนเสี้ยมสั่งความ นั้นแหล้ว
ตอนนี้มีในบั้น ศิลป์ชัยสอนนาค
ปางคำ คิดใคร่แก้ กลอนไว้ม่วนใจ
เฮียมจึ่ง เชิญวาทไท้ ตอนฮ่ำคะนิงเถือง
ยอยกยังคุณโณ ไพร่พลภายพื้น
เซิงแม่น เป็นคำท้าว *ปางคำ* แต้มแต่ง
ศิลป์ชัยสอนนาคนั้น คำเค้าเล่ามา ดั่งนี้.....
"อันว่า โยเธศท้าว ทุกทั่วแดนดิน
ให้ฮ่ำ ปีปายเหมือน ฮากฮองภายพื้น
เสนาเหน้า มีคุณครองประเสริฐ
ให้ท่าน เลือกผู่แกล้ว ปูนไว้ดั่งลำ

อำมาตย์น้อย เอาแอบตางตา
ปูนดั่ง เป็นสาขา ง่างามระวังไว้
องค์กษัตริย์ไท้ เป็นจอมยังยอด
ระดูแผ่ผ้ง ผลล้นลุ่มเทิง
ฮสแผ่ฟ้ง ตลบฮอดแดนใด
พึงคณาสัตว์ ซอบชุมเซยเฮ้า
อันนี้ ยถาแท้ ธรรมเนียมปุนเปรียบ
ครันแม่น ฮากบ่หมั้น ชิพาต้นตุ่มตาย
เฮียใคร่ ชี้แจงไว้ คำเปรียบปางหลัง
ประชาเป็นสำคัญ ฮากฮองภายพื้น
ผิว่า ปวงประชาแค้น เฮือนแฮงเขินขาด
เหมือนรุกขชาติเซื้อ ภายพื้นเน่าแมง
ต้นก็ จักเหี่ยวแห้ง ยอดห่วงหดลง
สาขาทั้งเฮือนลำ ขาดเขินอาหารเลี้ยง
คองแต่ชีวีม้วย เหลือแฮงฮากเน่า
สาขายอดพ่องต้น ชิทนได้บ่อนจั่งใด ท่านเอย

คำบูฮาณเพิ่นว่าไว้ ล้วนเป็นแก่นสุภาษิต
เสวนาบ่มีพิษ มากคุณควรแท้
เฮียมจิ่ง แฮโฮมไว้ ไขคำเว้าสู่
อาจจักผิดพลาดได้ ผญาหน้อยบ่หลาย ท่านเอย

ดั่งเพิ่น ยกกล่าวไว้ เสริมส่งยังผญา
เงินเต็มภาชน์บ่ท่ผญาเต็มปูม แม่นบูฮาณต้าน
อันว่าเงินคำแก้ว เป็นสินภายนอก
โจรมันลักลอบคั้น เอาได้ง่ายดาย

ส่วนว่ามีผญาเฮ้อง เต็มปูมบ้านอั้ง
บ่มี ใผลักได้ ให้เหินฮ้างห่างตน ได้แหล้ว

อันนึ่ง เงินคำแก้ว ล้นไท่เหลือถง ก็ดี
เมื่อขาดแคลนยังผญา บ่อาจเอาเงินซื้อ
ผิหาก มีผญาใช้ สมองไวใจบ่อง
ซอกหาทางถูกต้อง เงินได้ดั่งประสงค์ ท่านเอย

แม่นมี ทรัพย์อั่งล้น ล้านโกฏิกอกอง ก็ดี
ไบ่ท่อ คนมีผญา สอดแหลมหลายฮู้
ดั่งองค์พระบรมครูเจ้า ศาสดาของโลก
มีผญาส่องเสี้ยม ได้เห็นฮู้สั่งสอน

เฮียมได้โฮมฮิบท่อน อธิบายภาคภายผญา

เงินเต็มภาชน์บ่ท่อผญาเต็มปูม ต่อเติมตามท้าย

เฮียมลิขิตขยายไว้ เพิงเพียงพออ่าน

ยังมี ติดต่อท้าย นิทานต้อยตี่มนำ

อาจมีคุณค่าล้ำ ผู้คิดใคร่ประสงค์หา

มีบัญญาแนมนำ คู่คำควรฮู้

ตางเป็นครูสอนเสี้ยม เทียมตนเซ้าค่ำ

วิจารณ์คำให้แจ่มแจ้ง ซิเป็นเบื้องบ่อนคุณ บ่ฮู้

ยังมี คำเก่าพุ้น วาทะเหล่าเมธา

น้ำมาปลากินมด น้ำลดมดกินปลา ต่อผญาเตือนต้าน

เฮียมจักขานไขแก้ แปลความหมายสู่

ลางเทื่อเป็นประโยชน์ย้อน ให้ซุมเซื้อซู่คน ท่านเอย

ยามเมื่อ น้ำยิ่งท้น ล้นผึ่งนทีธาร

อุดมโดยมัจฉาหาร ค่อคูนคิงค้าว

ดุกเดิดขาวตะเพียนเพี้ย กะแยงโคโดหว่า

ซาวมัจฉาใหญ่น้อย ซมสู้ซื่นใจ

ย้อนว่า ต่าง ๆ ได้
เป็นอาหารแนวนั้ว
บ่ว่า ซีวเซือมเซื้อ
น้ำยืงมาซื่นสู้
ยินสนุกบ่มั้ว
สมถวิลใจปลา
บ่คึดนำเมือหน้า
บ่เคยเหลิงล่วงไว้
ว่าอนาคตพุ้น
ฝูงมดแมงแดงดำ
เขาซิงอคืนเหย้ำ
ส่วนได้นอนเอยียดเนื้อ
นักปราชญ์ยกอย่างไว้
หรือว่าภาษิตสอน
เพื่นนั้นหวังใจให้
ให้คึดนำบ่อนเบื้อง

แมงมดตะนอยดำ
ง่ามแดงดูล้น
กะแยงยอนเข็งก่า
สยองเต้นซู่ตัว
ลอยคว่าแสวงกิน
เมื่อนทีนองน้ำ
ลืมคึงสนุกยิ่ง
เมือหน้าห่าลุน
น้ำเซายื่งลดลง
ง่ามตะนอยคอยพ้อ
ขยำกินซั้นอ่อน
เหลือก้างฮ่างตาย
แก้กล่าวเบื่นผญา
ต่อเตินเตือนไว้
ไทเฮาคะนิงฮ่ำ
คำเถ้าเก่าผญา

ในแดนดินด่านฟ้า มันบ่แน่นอนคัก
ประจักษ์ตาเฮาเห็น เปลี่ยนแปลงไปได้
คำผญาสอนให้ คะนิงเห็นฮู้ฮ่อม
คอยสั้งซอมเบิ่งบ้าง นางท้าวท่านเธอ
อย่าซิทำท่าเซ้อ บ่ฮู้เมื่อคำเตือน
คอยบิดเบือนบูฮาน ตู่เตียนคำเถ้า
ว่าเพิ่นเมามัวต้าน ขานคำเว้าให้ค่อง
ต่อทำนองม่วนไว้ หมายแม้งแม่นบ่มี
อย่าซิคิดดี้ ๆ คำหุ่มฮอขวัญ
ความสำคัญมีหลาย เพิ่นจิ่งเตินเตือนต้าน
ลองวิจารณ์ดูบ้าง ซิเห็นทางฮู้ฮ่อม
ยอมฮับคำกล่าวแก้ เตือนต้านต่อนผญา
แม่นซิสูงดั่งฟ้า ยังฮู้ต่ำยามฝน
คือคู่คนเฮามี อำนาจแฮงแข็งกล้า
วาสนาสูงซั้น สำคัญโตว่าเกินหมู่
ยูท่างเอาอำนาจใช้ เห็งห้าวเพื่อนแพง

มีพ่อง ได้กลั่นแกล้ง อำนาจข่มเหงเขา
มัวเมาคึงลืมตน ว่าแม่นเทวดาด้าว
บ่คึดคราวเมือหน้า บาดซาตาเจ้าตกต่ำ
เขาซิขำเคียดเจ้า ผู่เมาบ้าบาดหล่าแฮง
คือคู่ น้ำงวดแห้ง ปลาซิตุ่มตายกอง
แมงมดมองเมียงเห็น อะเห่ยหัวหุมห้าว
ว่าเถิงคราวมันแล้ว ซินำกินซั้นอ่อน
ตอบแทนตอนแก่งน้ำ ซินำค้นก่นคืน
ปลาสะอึกสะอื้น หดหู่แฮงใจ
แมงมดไฮตะนอยขบ ยาดกัดกินซั้น
อย่าซิฮิน ๆ เฮื้อง บางคราวเฮืองฮองฮุ่ง
ลืมฮอดลุงและบ้า ตาผ้าพ่องฟาง
บ่คึดเห็นบ่องท้าง บาดเสี้ยงชื่อเสียเสียง
เคยฮุ่งเฮืองฮงสี บ่คะนิงบาดสูญเศร้า
คือปลาโมหังหุ้ม ซุมแซวบาดน้ำแก่ง
กินมดแมงจนอิ่มท้อง สยองเต้นซว่าแซว

บาดว่าน้ำงวดแล้ว เกล็ดเหี่ยวนอนตาย
มดแมงหลายแฮงขบ แย่งกันกินซั้น
ฝนบ่ลินฮำซ้ำ นอนตายแห้งเหี่ยว
มดมันเทียวซอกไซ้ จนเหลือก้างฮ่างคึง
ปลานอนมิดอิ้งต้ง เบื่นตาหน่ายอายมด
อดให้พีจารณ์คัก เบิ่งดูคงฮู้
อย่าเมามัวซมสู้ บาดมีเสียงเฮ้องชื่อ
เขาซิถือหุ่มฮ้าง หมางหน้าบาดห่าลง
เขาซิกลับต่าวโค้ง เขี้ยวเข่นแข็งขม
สมที่เฮาเห็งเขา เมื่อยามเฮาเฮ้อง,
สมกับความเคืองแค้น แสนทวีอำนาจข่ม
เขาซิสมขี้หน้า อายพ้ำค่าบ่มี ท่านเอย ฯ
ขอโจะไว้ท่อนนี้ แจงแจกคำผญา
ใดที่เบื่นความดี มอบเคนถวายไท้
แด่บุพพาจารย์เจ้า เมธีกกก่อ
บกบางเขินขาดข้อ เฮียมซิน้อมฮับเอา ท่านเอย ฯ

คำกลอนคติธรรม และ ปกิณกะ

เฮียมใคร่แต้มตื่มข้อ แปวบ่องคติธรรม
ตามที่เคยบันทึก เมื่อเฮียมคะนิงพ้อ
หลอนว่า เบ็นแนวยู้ ซูใจผู่ได้อ่าน
หายเหือดคำขุ่นข้อง คราวน้อยนึ่งยาม บ่ยู้
มีพ่อง เบ็นแบบเบื้อง บทบาทกลอนกลาง (ภาษา)
มีพ่อง เบ็นคำโคลง เมื่อหวนเห็นพ้อ
เฮียมได้ริจนาไว้ กันลืมหลงล่าย
ยามเมื่อคึดใคร่ได้ ยามแต้มแต่งสาร
กกก่อ หวังตุกเตือนตนให้ ยู้ฮ่อมเห็นจริง
ตามกระแสใจคึด ฮ่ำเห็นหาพ้อ
ลางเทื่อเบ็นคุณย้อน พาลืมหลงชั่ว
แล้วจัก ได้เกื่อยแก้ แนวฮ้ายห่อใจ
เทื่อนี้ โอกาศล้ำ จึงใคร่ฝากความคึด
ใดที่มีขืนขัด โผดอภัยเฮียมบ้าง
ผิใคร่ติเตียนข้า ๆ ยินดีโดยซอบ
ใดที่พาม่วนแม้ง ยินดีน้อมแด่ซู่คน ท่านเอย

(กลอนกลาง) ปากคนยาวกว่าปากกา

โบราณว่า สุดดี ก็ที่ปาก
ที่จริงหาก เป็นได้ มิใช่หรือ
เรื่องเล็กน้อย ปากเจ้า เผ้ากระพือ
จนเลื่องลือ เกินจริง กว่าสิ่งใด

เหมือนกับเรื่อง ทีเด็ด *กาเช็ดปาก*
แต่ข่าวหาก *เป็นเจ็ด* เด็ดไฉน
ปากเป็นข่าว กล่าวกระพือ เลื่องลือไกล
ว่ากาไซร้ มีเจ็ดปาก ช่างมากมาย

หากได้คิด พินิจแน่ ทางแพรปาก
ก็ไม่ยาก ขดข้อ ต่อขยาย
หูคงพึ่ง สำเนียง เป็นเสียงกลาย
จับได้ง่าย ความจริง ว่าสิ่งใด

เพียงวิจารณ์ เหตุผล ถึงกลกล่าว
ตามเรื่องราว เป็นมา คำปราศรัย
ข้อเท็จจริง ค้นคิด พินิจนัย
จะเห็นได้ ข้อเท็จจริง เป็นสิ่งใด

มีเหตุผล กลการ ทวนทานแน่
มิเชือนแช รู้เรื่องราว กล่าวไฉน
กาเจ็ดปาก มากเรื่อง พาเปลืองใจ
คงจัญไร ไม่เบา ผู้เล่ามา
พวกปากมาก เห็นแปลก คงแทรกข่าว
ให้ยืดยาว เรื่องมาก เหมือนปากว่า
กาเจ็ดปาก อัศจรรย์ เล่ากันมา
ยาวเกินกา มากมาก หนอปากคน
อันจงอย ปากกา ว่ายาวนัก
ชี้ประจักษ์ เห็นชัด ว่าขัดสน
คำพังเพย กล่าวกลับ สับดน
ว่าปากคน ยาวมาก กว่าปากกา
อุปมัย เรื่องราว ดังกล่าวแล้ว
ก็มิแคล้ว คำขาน โบราณว่า
แม้นความชั่ว ก็มีมาก จากวาจา
อุปมา โบราณ ค้านไม่ลง ฯ

(กลอนกลาง) เส้นผมบังภูเขา

คำโบราณ ท่านว่า ชวนน่าคิด
ดูเบื่อนบิด ไปหมด ปดหรือไม่
เฉกเส้นผม บังภูเขา ไม่เข้าใจ
บังอย่างไร จะมิด ควรคิดดี
ยิ่งไม่เคย ค้นคิด เห็นผิดแน่
โบราณแย่ แนวคิด ผิดวิถี
เส้นเกศา คิดดูบ้าง บังคีรี
ตรองให้ดี ก็จะเห็น เหมือนเล่นกล

"โทษคนอื่น มองเห็น เป็นภูเขา
โทษของเรา มองไม่เห็น เท่าเส้นขน
ตดคนอื่น เหม็นเบื่อ เราเหลือทน
ตดของตน ถึงเหม็น ไม่เป็นไร

(คำของ พระอุปัชฌายะ...พระสาสนโสภณ วัดมกุฎกษัตริยาราม...2480)

เมื่อเรามา พินิจ คิดให้แน่
ให้ถ่องแท้ ว่าจะเห็น เป็นไฉน
คำโบราณ ไม่น่าเชื่อ ลึกเหลือใจ
ตรองเห็นได้ สมจริง ทุกสิ่งอัน

โดยส่วนมาก ลืมตน ไม่ค้นคิด
ไม่ตรวจผิด ของเรา เจ้าโมหันต์
แต่มองอื่น น้อยนิด ผิดอนันต์
โดยมากนั้น มักคิด พ้นผิดตน

อันความดี ของเขา เราไม่เห็น
แต่กลับเพ้น เสาะหา อกุศล
ความดีดั่ง ภูเขา เราไม่ยล
อกุศล เท่าเกศา ยิ่งกว่าเอย ฯ

(กลอนกลาง) รักยาวให้บั่นรักสั้นให้ต่อ

โบราณว่า รักยาว ให้เผ้าบั่น
แต่รักสั้น ให้ต่อ เป็นข้อไข
เมื่อฟังแล้ว ขัดหู ดูกระไร
ยากเข้าใจ ผู้ไม่คิด พินิจตาม

เด็กเล่นทาย กลางบ้าน ร้านตลาด
แม้นจะคลาด ความหมาย ไม่ควรหยาม
บั่นแล้วยาว ชอบกล เห็นผลงาม
พิจารณ์ตาม *คลอง ถนน* ชอบกลดี

ต่อแล้วสั้น นั่นล่ะ ก็น่าคิด
เห็นไม่ผิด เหตุผล *ก้นบุหรี่*
เมื่อตรองตาม ของเขา ก็เข้าที
จะให้ดี ต้องคิดซึ้ง เข้าถึงใจ

หมายข้อความ ธัมมะ ชำระจิต
ชวนน่าคิด คำขาน โบราณไข
ว่ารักยาว ให้บั่น นั้นอย่างไร
ตรองตามได้ มองเห็น ความเป็นจริง

ให้บั่นทอน ตัณหา ชำระจิต

เมื่อพิชิต อุปทาน ยืนนานยิ่ง

บั่นอวิชชา บัญญาขาว ตายาวจริง

เห็นทุกสิ่ง ธรรมชาติ ปราชญ์นิยม

แต่ถ้าต่อ ตัณหา ตัวหน้ามืด

หายใจผืด ชอบกล เหตุผลสม

สายตาสั้น โมหา เจ้าอารมณ์

พาโง่งม คิดสั้น ตามกันมา

อุปาทาน ยึดมั่น ทุกข์ขันธ์พอก

มันหลอนหลอก ตาหัน เพราะตัณหา

โมหะหลง มืดมิด ตัววิชชา

บีดดวงตา นอกใน เอาไว้เอย

รักยาว ให้บั่น รักสั้นให้ต่อ

จึงสมข้อ โบราณ ท่านเฉลย

รู้ลึกล้ำ คำคม น่าชมเชย

ใครไม่เคย ลองคิด พินิจเทอญ

(กลอนกลาง) **บั๋จจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ**

คำโบราณ สรรเสริญ เยิรยอปาก
ที่จริงหาก เบ็นใจ ใช่ไหมท่าน
จิตเมตตา ใหญ่หลวง เปี่ยมดวงมาน
สิบ*ปาก*หวาน ฤาจักหา เท่าค่าใจ

*ปาก*รำพัน สรรหา คำมากล่าว
เบ็นเรื่องราว คารม คมไฉน
สุดแสนหวาน น้ำคำ พร่ำพิไร
หาเท่าใจ จินตนา ด้วยอารมณ์

ภาษาใจ บริสุทธิ์ ผุดผ่องยิ่ง
อันความจริง *ปาก*หา มีค่าสม
แม้น*ปาก*เจ้า เว้าว่า วาจาคม
จะเท่าปม *ขอดใจ* เบ็นไม่มี

จนหาคำ จำนรร นั้นล้ำบาก
ผิลม*ปาก* *ใจ*ตรง สุดส่งศรี
เผ้าจำนรร ฉันใจ ไขวจี
สำคัญที่ *ใจอยาก* ปากไม่ตรง

บัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ

เพื่อดำริ คิดค้น จะพ้นหลง

เขียธุลี จากตา หายพร่างง

จะเห็นตรง ตามได้ สมใจปอง

อันธัมมะ ลึกซึ้ง พึงกำหนด

จิตจ่อจด เข้าใจ ได้ทั้งผอง

วิญญูชน สนใจ หมั่นไตร่ตรอง

จะเห็นพ้อง มั่นเหมาะ เฉพาะตน

อุทธาหรณ์ ร้อนไฟ ใครก็รู้

แต่คิดดู ร้อนอย่างไร ให้ขัดสน

จะบอกซึ้ง ถึงตอน ความร้อนรน

ทุกทุกคน บอกยาก ลำบากจินต์

จึงเป็นเรื่อง แต่ละคน ค้นสัมผัส

ให้รู้ชัด เห็นจริง สิ่งถวิล

บัญญาแจ้ง กมลใส ไร้ราคิน

ธรรมทั้งสิ้น เสพเสาะ เฉพาะตน ฯ

เมื่อสายัณห์ ตวันรอน ตอนพลบค่ำ

ในจิตพร่ำ คำนึง ถึงกุศล

เห็นสีคราม จับเมฆ เฉกสายชล

เหมือนจิตตน ช่างอาเพท กิเลสเนา

อันศัตรู คู่อริ นั้นมีมาก

แสนลำบาก ค้นคิด พิชิตเขา

ที่ร้ายกาจ ขาดธรรม ซ้ำม้วเมา

คือตัวเรา พึงคิด พิชิตตน

ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ

เมื่อตรองตริ เห็นประจักษ์ เข้าสักหน

ธรรมชาติ รู้มั่นเหมาะ เฉพาะตน

มีทุกคน ที่สำคัญ คือปัญญา

(โครงสี่สุภาพ)

ไทยจักอยู่ค้ำฟ้า ดินสลาย
ไทยห่อนรู้วันตาย เกริกฟ้า
ไทยเร่งพัฒนาหมาย เสริมส่ง ชาติแฮ
สามัคคีไทยกล้า ชาติพ้นภัยพาล

(โครงกระทู้)

รวม แรงรักห่อนร้าว รานกัน
กัน เกียรติ์ชาติไทยผัน เพลี่ยงพล้ำ
ไทย กอดเกี่ยวสัมพันธ์ แรงร่วม กันนา
อยู่ ด้วยความสามัคคีค้ำ เชิดเชื้อชูไทย
แยก แตกชี้ช่องร้าย ลางตาย
กัน ก่อนมีทางหาย เรื่องร้าว
ไทย รักร่วมแรงหมาย เชิดชาติ ไทยแฮ
ตาย เยี่ยงไททุกก้าว เกียรติก้องผองไทย

(กลอนอีสาน)

ไทย จักอยู่คู่พ้ำ เพียงแผ่นดินสลาย
ไทย ห่อนมีวันตาย ชื่อเซ็งเสียงก้อง
พัฒนาหมายแปลงบ้าน เสริมเมืองให้เฮืองฮุ่ง
ไทย ฮ่วมเกี้ยวกอดหมั้น พาพ้นหมู่พาล

(กลอนกระทู้อีสาน)

โฮม แฮงฮักฮ่วมเฮ้า บ่เกี้ยวก่ายเกาะผิด
กัน หมู่พาลภัยพิษ ก่อกวนเมืองบ้าน
ไทย ฮักโฮมแฮงห้าว หาญใจตั้งต่อ
อยู่ ย้อนแฮงห่อหุ้ม ซุมเซื้อเซ่นไทย
แตก แยกซี้ซ่องให้ เห็นฮ่อมลางตาย
กัน ไว้มีทางหมาย ผ่านภัยพาลพ้น
ไทย ฮ่วมสามัคคีหมั้น โฮมแฮงฮักฮ่วม
ตาย ให้สมชื่อกล้า ลือเท้าทั่วแดน ท่านเอย

ห้ามจำหน่าย

กลอนอีสาน ประวัติศาสตร์สอนให้ฮักชาติ

พังเยอ แสนสำซั้น ชาติเซ่นซาวไทย เฮาเอย
เฮียมจักยอแยงยก ข่าวกระบวนไขอ้าง
ลางเทื่อมีคุณย้อน เป็นทางซี้ซ่อย
เตือนสติตื่มตั้ง ให้เห็นฮู้ฮ่อมควร ท่านเอย
ลางเทื่อ ได้ซ่อยซว้าน เซื่อเซ่นซุมเฮา
ไกลเผ่าผองภัยพาล เฮอะฮุนแฮงฮ้าย
เนาสำบายบานบ้าง หลายทางยูท่าง
เห็นฮ่อมทางไต่เต้า ตามเบื่องบ่อนดี บ่ฮู้
ประวัติศาสตร์สอนสั่งซี้ ให้ฮู้เรื่องซุมซน
ให้ฮักสายโลหิต ชาติซุมแซงเซื่อ
ให้ฮักเครือกอเหง้า สายซุมจุ้มติ่ง
อันความจริงเรื่องนี้ บ่มีมื่อเสื่อมสูญ ท่านเอย
เหตุการณ์ก่อนเก่าพุ้น ประวัติเก่ามีมา
มีพ่องเป็นทางเทียว ป่องแปวแปนเกลี้ยง
มีพ่องเป็นทางเซื่อ แดนดงเดินยาก
เฮาผู่ตามไต่เต้า ควรฮู้ยี่นตรอง

พิจารณ์ให้ถูกต้อง เหมาะแม่นกาลสมัย
ฮู้ฮ่อมอุทาหรณ์ แต่ปางบรรพ์ต้าน
อีกทั้งหวนเห็นฮู้ แนวทางแก้เกื่อย
แปลงไปนำอยู่เรื้อย ภูมิพื้นภาคสถาน

เหมาะแก่แถวถิ่นบ้าน ภูมิภาคประเพณี
ที่เป็นแนวทางดี ให้ต่อเติมเสริมตั้ง
ก็จักเป็นพลังยู้ ชูไทยให้ก้าวย่าง
หวิดหว่างทางฮ่อมฮ้าย เถืองเท้าที่เกษม

ประวัติเฮาเลือดเข้ม พันธุ์เผ่าทรหด
เฮาฮ่วมโฮมแฮงฮัก เผ่าพงศ์พันธุ์เฮือ
ศัตรูมา โฮมแฮงต้าน ภัยพาลให้หลีกพ่าย
ควรญิงชายสำน้อย เห็นฮู้ฮ่อมกระบวน

ประวัติปางเก่าล้วน ชี้ช่องให้เห็นจริง
มีพ่องเป็นคุณโณ หลากหลายเหลือล้น
บางพ่องมีลางบั้น สอนเฮาพยาบาท
มาฮอดปางใหม่นี้ ควรได้เปลี่ยนแปลง

ความฮักชาติใช่แกล้ง ล้นลื่นเหลือหลาย
บริสุทธิ์ใจจริง จั่งค่อยมีความกล้า
ตางประชาชูชวัน ตันทางฮ้ายเฮ่ง
ต้องโฮมฮักห่อแหน่น ลืมแค้นตั้งแต่หลัง
ผิจำความแต่ดั้ง เดิมเก่ามีมา
ผูกใจเจ็บปองเวร มากมีความแค้น
ชิพาโลกากว้าง เหลือหลายวายวุ่น
เกิดข้ากันแย่งปุ้น เคืองขุ้นอยู่ชู่ภาย
อันใด ต้นเหตุฮ้าย อาฆาตให้ลืมเสีย
หาทางปูนแปลงดี ต่อกันหันห้าว
สมกับเฮาชาวเชื้อ เครือเจริญมาก่อน
บ่บีฑาเพื่อนบ้าน หันห้าวต่อกัน
อย่าคือแสนสำชั้น พวกเพื่อนภัยพาล
จำแต่คำเคืองเค็ม เฮอะฮุนแฮงฮ้าย
สอนสำชุมแซงเชื้อ เฮิงแฮงพยาบาท
แก้เกื่อยความเคียดแค้น ด้วยคุมข้าเคียดกัน

นั้นแม่น เซ้อชาติซั้น เขินขาดคุณธรรม

บ่คือเฮาซาวพุทธ พ่างธรรมแลงเซ้า

เขาจำความฮุนฮ้าย ให้เฮาลืมเคียดเค่ง

มีเมตตาทั่วด้าว ซาวเซื้อจั่งอยู่เอย็น ท่านเอย

ก่อนี้ เฮียมเอ่ยเอ้อน เตินต่อเตือนสติ

เป็นคำกลอน กล่าวเตินซุมเซ้อ

ที่เป็นเครือกอเหง้า สายซุมจุ้มชาติ

ประวัติศาสตร์สอนสั่งซี ให้โฮมเฮ้าฮักกัน

แต่บอาฆาตคน เคียดเคิงเคืองเคม

ตามประวัติเดิมมี สั่งสอนเสนอไว้

ให้ค่อยหาทางแก้ โฮมแฮงฮักฮ่วม

บ่บีฑาเข่นข้า คุมแค้นเคียดชัง

เทื่อนี้ เฮียมใคร่ตั้ง ต้านตื่มเตือนสติ

อย่าได้หลงลืมคึง หน่ายชังแซงเซ้อ

ควรที่เมิงใจเจ้า นำซุมจุ้มชาติ

บ่ประมาทมุ่นม้าง ซุมเซ้อเซ่นโต

อย่าซิกดเพศโก้ บังเบี่ยงภาษาตน

สำเนียงเสียงพาที ซิส่อเขาให้เห็นฮู้

ควรที่เมิงใจด้วย คำเฮาเจ้าถิ่น

เจระจาเพื่อนบ้าน ให้เห็นฮู้ฮ่อมนำ แฮ่งดี

เรื่องนี้ ใซ่ล่วงล้ำ อ้างหุ่มถือแคลน

หยันหย้อภาษาเขา อื่นพงศ์พันธุ์เชื้อ

เมื่อใดมีกิจด้วย แซงซุมชาติอื่น

เจระจาตอบถ้อย เขาได้ยอดคุณ แท้แหล้ว

บจาเบน อย่าลอมหลุย ภาษาภาคภายต้น

กกกอคำเคยมี ซอกแสวงหาใช้

ศัพท์แสงใด เฮาค้น หาความเหมาะแม่น บ่มีแล้ว

จั่งค่อยคงฮูปไว้ สำเนียงเค้าเก่าเขา ซอบแหล้ว

เว้นแต่ คำวาทเว้า กลอนกล่าวกลอยแถลง

สัมผัสกลอนโคลงฉันท์ ค่อยเติมตามต้าน

บ่แม่นโมเมเว้า คำเขาว่าโก้ลื่น โตเด๊

เฮาบ่มีแท้ ๆ เอาใซ้จั่งค่อยควร

ภาษาแต่ละชาติล้วน เหมาะแม่นความหมาย
ผองเผ่าชนชุมเดียว ย่อมหวนเห็นแจ้ง
เห็นย่อมนำคำต้าน แถลงการณ์ทุกเยื่อง
เอาไปเป็นประโยชน์ได้ ตามต้านชู่ประการ
แต่ว่า แสนสำชั้น เฮียนฮ่ำคนระดับ
บ่ใช่มีผญา เผียกเดียวโดยด้าม
ศัพท์แสงอื่นเขานั้น หลายคนบ่ฮู้ฮ่อม
ประโยชน์คุณค่าต้าน ซิมีได้สำใด ฮ่ำถ้อน ฯ
ศรสวสดินอม ผู้เพียรอานกลอนสาร ขอยเอย
กลอนผญาภาษิต จวบจนเถิงพี้
ซั่วดี คงเห็นฮู้ ทังบกบางเบาบ่อน
อีกทังเขินขาดข้อ คุงแจ้งแจ่มกะใจ
ผิหากคึดใคร่ได้ ติดต่อเฮียมแถลง
เผื่อหวัง เตือนความงาม พ่องเตียนคำฮ้าย
เฮียมยินดีคอมด้วย เสมอเดียวโดยดั่ง
คำยื่นย้องหรือด่าบ้อย ก็ซมสู้ซื่นใจ

ติ พาให้ฮู้เมื่อได้ เห็นบ่อนบางบก
แก้เกื่อยยังคำผิด ให้ถึกดีดาไว้
ย้องยื่น คำดีให้ กำลังใจยังยิ่ง
ฮู้ฮ่อมแต้มต่มข้อ ให้ดีล้ำกว่าเกิน เก่าแหล้ว
ล้วนเป็นมิตรมิ่งแก้ว ผู่หวังคอบดีดอม
ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ดั่งเฮียมจาต้าน
เฮียมปวรณาไว้ ด้วยจริงใจถ้วนทั่ว คนแหล้ว
ยินดียับวาทเว้า เสมอหน้าซู่ตน ท่านเอย
อันว่า เสียงชื่อนั้น เสนอก่อนตอนกก
ขึ้นอารัมภบท บอกจริงจงแจ้ง
นามสกุลพร้อม เสนอตนตามชื่อ
หวังว่าคุงฮุ่งฮู้ เห็นเสียงซู่คน
ผิหาก คึดใคร่ค้น ฮู้ฮ่อมภูมิสถาน
ว่าอยู่ ดินแดนใด บ่อนเฮียมเนาอยั้ง
หนทาง ไกลฤาใกล้ มาตุภูมิภายอาตม์
จิตประสงค์อยากฮู้ ความแจ้งบ่อนจริง ว่าฤา

หนองผือ ชื่อบ่อนบ้าน แดนเกิดของเฮียม

ตำบล เด, ก็ *ดั่งเดียวโดยบ้าน*

สุวรรณภูมิ พื้น อำเภอเดิมดาเก่า

ร้อยเอ็ด เด้อบ่อนเค้า จ. ว. ข้า ฯ ผู้แต่งสาร

บั๋จจุบัน เนาบ่อนบ้าน คุ้มใหม่ *โนนกุง*

เลขทีสอง (2) หมู่ทีสิบ (10) ต่อตำบล *เค้า* (หนองผือ)

อำเภอ จังหวัด นั้น หมายเดิมเดียวดั่ง

คิดใคร่ติดต่อด้วย จ ม. น้อยให้ส่งเถิง ท่านเอย

เฮียมยินดีดอมด้วย สนองคำคืนคอบ

ว่าแต่แจ้งบ่อนบ้าน ให้เห็นฮู้ย่อมกัน

ส่วนว่า คำผญานั้น แวนมากเบิ่นกระดัด พี่น้องเอย

ยากซิแนมนำเห็น ซู่คนเคยต้าน

เฮียมผญายังหน้อย คะนิงนำบ่พอถ่อง

ตามแต่ซาวพี่น้อง อภัยให้ก็เผื่อบุญ ท่านเอย

เงินเต็มภาชน์

บ่ท่อผญาเต็มปูม

24/VII
ห้ามจำหน่าย

คำนำอธิบายคำกลอน
เงินเต็มภาชน์บ่ท่อผญาเต็มปูม

เฮียมได้เคยอ่านพ้อ ปั๋มเก่ากลอนแถลง
ขยายคำภาษิต เก่ากาลปางก้ำ
สัมผัสกลอนกลอยต้าน สำนวนดีแม้งม่วน
ทังความหมายแม่นแม้ง สมฮู้ฮื่นตรอง
ท้าวท่านผู้ แต้มแต่งที่เฮียมเคย อ่านนั้น
ชื่อ ส. นันทิยานนท์ แต่งกลอนกลอยเว้า
ใผผู่มีเงินล้น *เต็มภาชน์เพียงขอบ* ก็ดายถ้อน
ก็ไป่ปานผู่ฮู้ *ผญาเสี้ยมสอดแหลม* ว่านา
โดยที่ได้อ่านอ้าง นีทานเก่ากลายมา
ยกเป็นอุทาหรณ์ เปรียบปุนปองเว้า
เฮียมได้แนมนำไว้ ปองเทียมท้าวท่าน
ผิดแผกคำใหม่ต้าน แถลงถ้อยตื่มเติม หั้นแหล้ว

เฮียมนี้ คึดใคร่ได้ เป็นแบบสุภาษิต
ติตางเป็นครูนำ ต่อเตือนตามต้าน
ฮอยที่มีคุณย้อน ภายลุนล้นค่า
ตางให้เป็นเครื่องเอ้ ผญาหน้อยต่อเติม
แม้งนึ่ง ซว้านซ่อยให้ คำม่วนซวนเสนห์
ลีลา คำกลอนกานท์ เก่ากลอยกรองต้าน
พาแหลมเสี้ยม ผญาคมควรค่า
ทังพ่องได้อ่านหลัน ยามล้าอ่อนแฮง
ยามเมื่อ หวางเวียกเว้น การก่อเซาพัก
ติตางเป็นละครหนัง ได้เบิ่งแยงยามซ้อน
หลอนว่า พาหายฮ้อน มีแฮงซ้อยซื่น
หายเหือดคำขุ่นแค้น หมองเศร้าสว่างใจ บ่ฮู้
แม้งนึ่ง หวังเผื่อให้ เสริมส่งวรรณกรรม
ภายภาคอีสานเฮา ให้อยู่ยืนยาวไว้
อีกทังความหมายแม้ง ภาษาเฮาเว้าว่า
สุภาษิตวาทเว้า ผญาเสี้ยมสอดแหลม

ดั่งที่แย้มบ่องให้ ฮู้ฮ่อมทางมา
เงินเต็มภาชน์บ่ท่อผญาเต็มปูม ที่ยอแยงไว้
ไสว เป็นนามข้า ฯ คนเขียนแต้มต่อ
ขุมหิรัญ เป็นชื่อชั้น สกุลข้อย ผู้แต่งเติม
มื้อที่ เฮียมแฮกแต้ม เติมแต่งกลอนสาร
วันที เจ็ด ตุลา มาสกาลกลอยต้าน
พ. ศ. นั้น สองพันห้าฮ้อยสิบสี่
เป็นวันดีฤกษ์เค้า วันแต้มแต่งสาร

ส่วนว่า แถวถิ่นบ้าน มาตุภาคภายเฮียม
หนองผือ เป็นคาเม พ่อง *ตำบล* บ้าน
โนนกุง คุ้ม สถานเฮียมเนาแนบ
สุวรรณภูมิ ใหญ่กว้าง อำเภอข้อยนั่งเนา
ส่วนว่า *จังหวัด* เค้า *ฮ้อยเอ็ด* เก่ากกกอ
เป็นมณฑล แต่เดิมดาพุ้น
พลเมืองหนาแหน่น หลายแสนเนาอยู่
ห้าผู่แทนราษฎร์ได้ คนเข้านั่งสภา

เว้าหลาย ชิช่วงช้า เย็นห่างเหินความ
เกรงจักเสียงโมงยาม ผู่คองคอยถ้า
อยากจักเห็นหนเบื้อง ภายกลอนกลอยกล่าว
เฮียมขอโจะวาทเว้า กลอนแก้กล่าวแถลง
ขอให้ทุกท่านท้าว ผู่นำอ่านกลอนสาร
ทังผู่มีกรรมสิทธิ์ ออกเอาเงินซื้อ
ทังผู่อยิบอยีมได้ ของคนลั้งแกว่น
โอกาศมี ได้อ่านอ้าง พอชูช่อมนำ
ขอจ่งสุขอยู่ล้ำ ทุกทั่วตัวตน
สรรพโภยภัยเหิน ห่างกายไกลเนื้อ
แม่นคะนิงใดแท้ สมมโนแม้งแม่น
ยูท่างเนาอยู่สร้าง ชมชู่ชื่นใจ ผู่ข้าถ้อน

เงินเต็มภาชน์บ่ท่อผญาเต็มปูม

บัดนี้ ข้า ฯ จักได้ แต้มติ่มกลอนแถลง
เพียรแต่งแปลงกลอนสาร ต่อเติมตามเค้า
ใผผู่มีผญาล้น *เต็มภาชน์เพียงขอบ* ก็ดายแหล้ว
ฤาไป่ปานผู่ฮู้ *ผญาเสียมสอดเห็น* นั้นนา

มีผญา เลือกเพ้น เห็นฮ่อมสาระพัด
มีผญา แนมเห็น ซู่แนวนามซั้น
มีผญาล้น เหลือสินแสนค่า
มีผญา เกิดเหตุฮ้าย ภัยฮ้อนก็เกื่อยทัน

มีผญา ฮู้ส่ำซั้น เท้าทั่วโลกา
ซั่วดีมีประการใด โทษคุณคะนิงพ้อ
ฮู้ฮ่อมแนวนามฮ้าย แวนวางปะปล่อย
ฮู้ฮ่อมกำกอบไว้ เพียรสร้างส่วนดี

มีผญา ฮู้ฮ่อมแก้ จนยากเคืองขัด
ดั่งจักไขนีทาน เล่ามาพอฮู้
ว่าผู่มีผญานั้น หลายคุณล้นค่า
เกินกว่าของเครื่องใช้ เงินเบี้ยอั้งถง

ก่อนเก่าก๋ี นีทานเล่าเลิงมา
ยกเป็นอุทธาหรณ์ ผู่มีผญาเส้ียม
ฮู้ฮ่อมหาสินได้ โภยภัยแก้เกื่อย
หลายหลากคุณค่าล้ำ ผญาเส้ียมสอดเห็น
ยังมีท้าวก่ำพร้า พลอยยากจนสิน
ผิหากมีผญา สอดแหลมเหลือล้น
ท้าวได้กะการไว้ ในใจฮีฮ่ำ
ย้อนว่า คึดใคร่ได้ ทินค้าคว่าหา
ปางนั้น ท้าวก่ำพร้า ลงเถียวยามแลง
ตั้งหาก เลิงๆเป็น ซู่วันบ่มีเว้น
ยามเมื่อ ไปตามท้าง ทางหมายใจจอด
ท้าวบ่ได้หว่างเว้น ลำหล้ันซู่แลง
พอเมื่อเถืองข่วงคุ้ม เฮือนท่านเศรษฐีหลวง
ก่ำพลอยลำ โอ่ความเคยเว้า
หลายแลงแล้ว เทียวลำแต่ความเก่า
ความคึดมีบ่แพ้ *ทินชิค้าบ่มี*

ทุกเที่อนั้น เศรษฐีท่านยินถนัด
ชายพลอยลำ ต่างคนเคยต้าน
มันสังมาลำหลิ้น เกินคนคำต่าง นี้เด
หรือหาก เป็นดั่งท้าว เทียวหลิ้นเลาะลำ นี้นอ
เศรษฐีคิดใคร่ได้ ลองวาดชายเซ็ง
มันซิเป็นประการใด ซั่วดีอยากเห็นฮู้
กูเกิดเหิงนานแล้ว บ่เคยยินคนกล่าว ดั่งนี้
ใคร่จักลองวาดให้ เห็นฮู้ฮ่อมมัน เบิ่งนา
เศรษฐีคิดดั่งนั้น ปลงจอดใจจริง
จึ่งได้ตกลงใจ ดั่งฮมเพิงไว้
กูจักเอามันนี้ เป็นเขยขวัญสู่
ลองให้มันคิดค้า ซิคือโอ้แอ่วลำ บ่เด
ส่วนว่าท้าวก่ำพร้า ผญามากมวลมี
เถืองเมือ แลงลุนลง ดั่งเคยคราวกี้
พอเมือ ไปเถืองห้อง เคหังคุ้มข่วง เศรษฐีนั้น
ท้าวก็ลำแอ่วหลิ้น คำเค้าเก่าเคย

ยามนั้น ทางท่านท้าว เศรษฐีจอบแนมนำ
จึ่งได้ เชิญชายพลอย สู่เฮือนแฮมอย้าว
แล้วเล่า ปลงคำต้าน คือความคึดใคร่
ว่าอยากได้แจ่มเจ้า มาเข้าเฮ็ดเขย ว่าใด
ก่ำพร้า ยินดั่งนั้น ยุ้มอยู่ในใจ
เห็นทีจักสมปอง ดั่งคะณิงคะเณไว้
ท้าวจึงแปลงคำต้าน วาจาเว้นม่วน
ผิหาก นางนาทน้อย ยินพร้อมก็ไบ่ขืน พ่อเอย

เมื่อนั้น ท้าวท่านฮู้ เศรษฐีฮุ่งเห็นจริง
จึงได้ถามบุตรี ดั่งชายพลอยเฮ็อง
ส่วนว่า นงนางหล้า บ่มีขืนขัดวาท
ตามแต่เจ้า ซิเห็นพร้อมว่าดี พ่อเอย

แต่นั้น เศรษฐีตกแต่งให้ เป็นคู่ผัวเมีย
สมใจปอง ดั่งฮมเพิงไว้
ทังสองน้อย จมใจฮักฮ่วม
ตั้งแต่นั้น เขือเจ้าอยู่ดอม กันแหล้ว

ปางนั้น เศรษฐีผู้ มีมากสินทรัพย์
คึดคะนิงความหลัง ใคร่ลองวิธีท้าว
พอแต่ ปูนความให้ เป็นเขยขวัญสู่
จั่งได้ยอมอบท้าว เงินแก้วค่าควร
ทางท่านท้าว ชายชาติเชิงผญา
สมปองคึด ดั่งเคยคะนิงไว้
ท้าวจึงถือเอาได้ เงินคำควรค่า
จับจ่างซื้อ แฮล้ำค่าแพง
จนว่าสมที่แม้ง ผ้าแผ่นแพรผืน
ตั้งหาก พอเพียงพัน แผ่นแพรแฮล้ำ
จึงเทียวเอาผืนผ้า แพรดีแลกเปลี่ยน
ผ้าขาดฮ้าย โฮมไว้มากมูล
ยังบ่ท่อแต่นั้น ท้าวฮ่ำฮอนคึด
เงินทืนมี เถี่ยวไปปองซื้อ
ธัญญาเข้า โฮมช้างแสนหมื่น
แล้วเล่า เอาแลกได้ ของเก้แกลบฮำ

ล้ำกว่านั้น
ลงทีนแถม
หินขาวล้วน
ใผบ่เคยคืดพ้อ
ทาวสั่งซื้อ
หนักต่อหนัก
บ่ได้ติหินฮ้าย
หินซั่งได้
พอเมื่อครบค่ถ้วน
หินขาวครบ
ทังผืนผ้า
ตั้งแต่ โฮมฮิบไว้
ท้าวจึ่งได้
โครงการณ์มี
หินขาวนั้น
ก็หากครบคู่ก้อน

ผญามากปุนปอง
ตื่มเติมเอาซื้อ
หลายเกวียนเกินค่า
ทันท้าวท่อบา
คาดค่าหินขาว
เกิงกันการซื้อ
ของแพงพ้นค่า
เงินท้าวซั่งซา
สรรพสิ่งปุนปอง
แกลบฮำแฮไว้
แพรพรรณของขาด
เต็มเล้าอั่งฉาง
ตกแต่งตามแผน
แต่งตามบ่มีซ้า
แพรพันผ้าฮ้ายห่อ
กองกุ้มกว่าโพน พุ้นแหล้ว

ถมถุ่มถ้วม โกยแกลบปองปก
โฮมโฮยหนา ทั่วเถ็องถมไว้
แล้วเล่าเอาไฟซ้ำ มาเผาสุมจูด
ลามลุกไหม้ ควันกุ้มแกลบฮำ

ไหม้ทั่วถ้วน แกลบก่อกองกวม
แพรพันหิน ลวกลามเลียไหม้
เหลือแต่หินกองกุ้ม คือคำควรค่า
ย้อนซี่ผ้า แพรฮ้ายแกลบฮม

หินกีดูเหลืองล้น คือคำควรค่า
ตั้งหาก ทุกทั่วก้อน กองกุ้มกว่าโพน นั้นแหล้ว

ตั้งหากคือคู่ก้อน ก้ำเกิ่งทองคำ
ใผบ่นำแนมเห็น ก็สิ่งคำเคยพ้อ
คนจึงแซวๆท้วง ว่าเบิ่นคำครบคู่ คนแหล้ว
ย้อนบ่ดูถี่ถ้วน ตาใบ้เบิดกลาย

จั่งบ่ทันผู่ฮู้ ชายชาติเซ็งผญา
กลการมี เซื่องอมอำไว้
ย้อนว่า ชายเซ็งท้าว กลการอัดแจบ
ซุกเซื่องข้อ กลเกี้ยวก่อนทำ

ใผบ่มีห่อนฮู้ กลวาดชายเซ็ง
ท้าวจึงเอาหินขาย แลกคำคืนไว้
อัตราตั้ง คำคืนแลกเปลี่ยน
สองท่อคำท่อนท้าว ซาวบ้านเคิ่งเดียว
คนก็ซมซื่นสู้ บ่ฮู้ฮ่อมกลการ
ย้อนว่า โลภาหาย คิดว่าชายซะเลใบ้
เขาก็พากันเว้า เตียนขวัญซับซึม
ตั้งว่ามันโง่จ้า บ่มีฮู้ฮ่อมหยัง ดอกเด
เบิ่งแต่ เข้าเปลือกได้ แลกแกลบเหลือหลาย
ภูษาผืนแพรดี แลกแพรฮามฮ้าย
โฮมแต่ของเขาถั้ม เต็มเฮือนไฮ้ค่า คราวนั้น
ตั้งว่า แสนโง่จ้า เหลือล้นลื่นเฮา แท้แหล้ว
มันนั้ คนบ่วงบ้า ซ้ำโง่เหลือหลาย
เดียวนี้ ยังคือคง เก่าเคยคือแท้
มันคึด เอาคำเข้ม ของคูณล้ำค่า
แลกคำเฮาตื่มให้ เฮานั้นท่อโต เบิ่งแม
คำหนักหน้อย ภายเฮาเพียงส่วน เดียวนั้น
แลกได้คำเพิ่นพุ้น พอเผี้ยงส่วนสอง เบิ่งดู

ฝูงหมู่คนเคยหย้าม แลกเปลี่ยนของดี
จนว่าเป็นคนมี มากสินเคยได้
เห็นว่าชายซะเลใบ้ คนเคยซ้าโง่
พากันพ้าวแลกไว้ หินฮ้ายแฮ่ทะเล
เขาไป่ฮู้ ทันท่อชายพลอย
โลภาหลาย แลกเอาจนเสี้ยง
ท้าวจิ่งมีคำเข้ม เต็มเปาเอ้าอั่ง
เอาออกขายจ่ายได้ เงินเบี้ยมั่งมูล
จนทั้งถ้วม ทีนเก่ากลายมา
กำไรมี หมื่อพันพอล้าน
จนทันท้าว เศรษฐีหลวงภายพ่อ
ท้าวจิ่งมีมากล้น เงินแก้วก่ายกอง
ตามแต่ซาวพี่น้อง ซิเห็นฮ่อมแฮงผญา
คือดั่ง ชายซะเลขาย แฮ่หินจนเสี้ยง
เป็นเพราะ มีผญาฮู้ จักปุนแปรธาตุ
หินแก่นก้อง คำเข้มเปลี่ยนเป็น

ทังเล่าฮู้เลศเบื้อง ความโลภของคน

วางกลลวง ดั่งคือคนบ้า

ใผบ่มีเห็นฮู้ แนมหาเห็นฮ่อม

ท้าวจึ่งลุลาภได้ โดยด้ามดั่งประสงค์

เมื่อท้าวมีมั่งล้น ทันท่านเศรษฐีหลวง

เงินคำเกิน พ่อเมียคนเค้า

คนจึ่งลือซาท้าว ทังแดนดาสนั่น

ท้าวนั้น ขายแฮ่ได้ เงินเบี้ยมั่งมี

คำก่อนกี้ ปราชญ์ท่านเคยแถลง

เป็นสุภาษิตขาน ต่อเตือนตามต้าน

เถ็องแม่นมีเงินล้น เหลือถงล้นไท่

ฤาห่อนทันผู่ฮู้ ผญาเสี้ยมสอดแหลม ดั่งนี้

ยังบ่ท่อแต่นั้น ผญามากคามคุณ

ให้ค่อยคอยแนมนำ ซิค่อยหวนเห็นฮู้

อันที่ ชายพลอยได้ สินมีมวลมาก

ด้วยว่า ความคึดค้า คือด้ามดั่งแถลง นั้นแหล้ว

ตามหนเบื้อง นีทานปุนเปรียบ
เล่าต่อมาเทียบให้ เห็นฮู้ชั่วดี
ผญามีซ่อยซ้ ให้ฮู้ฮ่อมเห็นจริง
ก่ำพลอยมีผญา จึงค่อยปุนปองได้
ฮู้จักวิธีใช้ ของปุนแปรธาตุ
หินแฮ่กลับต่าวปิ้น เบิ่นคำเข้มค่าควร นั้นแหล้ว

กลับกล่าวเถืองท่านท้าว ภายพ่อเศรษฐีหลวง

ยินคำคน ซ่าลือเขยค้า
พั่งเสียงเพี้ยน คำขาย *ขี้แฮ่*
ว่าเขยขาย *ขี้แห้ง* เงินได้มั่งมี
จึงได้คืดใคร่ค้า คือดั่งเขยขวัญ
ท้าวก็เอาอาจม เถี่ยวปองไปค้า
เมื่อท้าว ไปเถิงเท้า เฮือนใดเอ้นจ่าว
ผิบ่มีผู้ซื้อ ก็คอนห้ิวหาบกลาย
ท้าวบ่อยุดอยู่อยั้ง เทียวท่องเอินขาย
นับได้ หลายวันคืน เถี่ยวขานขายขี้
จนว่าไปเถิงเท้า สนามหลวงคุ้มข่วง
ฮ้องจ่าวขายขี้แห้ง เลิงเรื้อยบ่เซา

เลยล่วงเข้า
ก็ไปเซาคำขาน
ก้ำฝ่าย ขุนหลวงเจ้า
ใผซ่างบังอาจฮ้อง
เบิ่นที่อดสูแท้
มันน้ดูแคลนเฮา
ควรที่จับมันไว้
เอ้นจ่าวขายขี้แห้ง
ขุนจิ่งคำสั่งซื้
คุมคนขาย
ผิดฐานค้า
ใผห่อนขายขี้แห้ง
อันว่า ทางท่านผู้
พาลผิดครอง
คิดใคร่เอาเงินซื้อ
กะจ่าย เงินหมื่นฮ้อย

คุ้มข่วงสนามหลวง
จ่าวไปขายขี้
พระยาเมืองพั้งถี่
ขายขี้ฮ่อนควร
เอ้นจ่าวขายอาจม
ฝ่ายนครภายพี้
เอาทัณฑ์ยังโทษ
เมืองนี้ซ่างมี นี้เด
ทหารแวดระวังจับ
ใส่กระแจจำโส้
อาจมเกินอาช- ญานั้น
แนวซ้าซั่วทราม
เศรษฐีมั่งมีทรัพย์
ถึกขังย้อนขายขี้
ถอนทัณฑ์โทษไถ่
วานจ้างจอบออย

ขุนใหญ่ต้าน เคียดเค่าคำแข็ง
มึงซิเอาแสนสิน หมื่นเงินคำต้อน
กูบ่ยินยอมด้วย คนจังไฮล้นลื่น
มึงนี้ ผิดฮีตเค้า ให้จำโส้ใส่ขัง
จนกระทั่งเท้า คำข่าวพะลันเถิง
หูเขยขวัญ ผู่มีผญากล้า
คึดใคร่ปองเอาท้าว เศรษฐีพ้นโทษ
เอาพ่อเถ้า พาพ้นคอกขัง
ท้าวจึ่งคึดซ่อยซว้าน แก้เกื่อยให้ทันการณ์
ฮมเพิงคึด เลศกลการแก้
ลวาดเล่าเลยคะนิงได้ ผญาไวแวนเที่ยว
ขุนฤาห่อนกล่าวแก้ คำเว้นวาทสอง นั้นเด
ท้าวฮ่ำแล้ว จัดแจ่งแปลงหา
ฮวงฮังนก จอกจิวคณาเอ๊ยง
ฮังที่มันฮามฮ้าง วางไปปะปล่อย
พ้าวซอกได้ โดยด้ามดั่งประสงค์

ท้าวก็หาเอาได้ ปลาเบ็นซ้นเซื่อง
ฮังนกเอ้ียง ปลาซ้นเซื่องใน
ฮังเก่านกจอกฟ้า เอาเอี่ยนลงนอน
เบ็นกลลวง หลอกขุนแขวนไว้
พอเมื่อกลางคืนข้อน ราตรีเค้าอั่น
ใผบ่มีฮู่งฮู้ กลท้าวแต่งผญา
ท้าวก็ เอาฮังข้ึน แขวนคอนค้างง่า
ต้นจิ่มใกล้ โฮงกว้างข่วงสนาม
พอฮุ่งเช้า ม้ือใหม่มาเถิง
ขุนพ่องเสนาใน อำมาตย์มีมาเต้า
ก็หากอาจิณแท้ เบ็นครองเคยฮีต
ตามแบบเบ้ือง ประชุมซ้ีซู่วัน
คราวนั้น ขุนเหลือดพ้อ เห็นฮ่อมฮังนก
อันที่ ชายเซ็งแขวน แค่คอนคาค้าง
ขุนก็วาจาท้วง เถิงฮังแฮมง่า
น้ีแม่นฮังนกเอ้ียง คณาเน้ือจอกจิว

ต่างก็แซวซว่าท้วง เว้าว่าตามเห็น
เป็นฮังนก คู่คนคำอ้าง
อันที่ฮังแฮมค้าง เป็นฮังนกเอี้ยงโม่ง
แม่นใผ ๆ ก็หากต้าน จาเอ็นดั่งเดียว นี้แหล้ว
ส่วนว่าฮังนึ่งนั้น ห้อยอย่อนแขวนคอน
นั้นมันเป็นฮังนก จอกจิวจริงแท้
ใผบ่เคยคำต้าน ขนานนามผิดวาท กันแหล้ว
ตั้งว่า ฮังจอกฟ้า จริงแจ้งซู่คน
คราวนี้ ผ่ายเผ่าผู้ ชายชาติเซ็งผญา
ก็หากคอยแนมน้ำ เลศกลการเลี้ยว
ท้าวก็วาจาท้วง ตามกลกลอยกล่าว
ใซ่แม่น ฮังจอกฟ้า คณาเอี้ยงก็ไปคือ
ฮังฮูปนี้ ตามฮ่อมเฮียมเห็น
บ่แม่นฮังคณานก แอ่วบินบนฟ้า
ตั้งแม่นฮังคณาน้ำ ปลาหมางเหม็นบวก
ฮอยที่ปลาเบิดน้ำ แหนงหน้าหน่ายวัง แท้แหล้ว

24/VII
สามจำหมอย

มันจึงปะย่านน้ำ หนีบวกวังหนอง
แล้วเล่าเอาตนหนี ห่างวังเวินกว้าง
แปลงฮังขึ้น ประสงค์ปุนป่องไข่
ผิบ่มีดังนั้น ซิยอมให้หั่นคอ แท้แหล้ว
ส่วนว่า ฮังอ่อนย้อย ห้อยอ่อนแขวนคอน
ก็หากเป็นฮังสัตว์ สำคณาแนวน้ำ
ตามที่เคยเห็นฮู้ เป็นฮวงฮังเอี่ยน
ฮอยที่มันเบิดน้ำ แหนงหน้าหน่ายตม
จึงได้ขึ้นจากน้ำ หนีบวกตมหนอง
ขึ้นไปแปลงฮวงฮัง อยู่เทิงปลายไม้
ผิบ่คือคำเว้า เถืองตายก็ตามซ่าง
หรือบ่มีดั่งนั้น ซิถวายให้ฮอดหัว พุ้นแหล้ว
พอเมื่อท้าวกล่าวถ้อย แถลงต่างตามเห็น
ปางนั้น ขุนเคืองขัด เคียดเค็มคำฮ้าย
มันนี้ ลวงลมล้น ดูแคลนความถ่อย แท้ตาย
มันตั้ง ถือถึกแท้ ลวงเหล้นหลอกกู นี้เด

ขุนจึ่งจากล่าวแก้ ชายชาติเซ็งผญา
กูว่าเบี่นฮังนก แค่คอนคาค้าง
มึงสังสำหาวเว้า คือคนบ้าบ่วง
ผิบ่คือดั่งต้าน กูซิข้าขาดคอ แท้แหล้ว
ท้าวก็ต้านตอบถ้อย โดยวาททูลแถลง
ปกติจา คู่คำเคยต้าน
ผิบ่จริงคือเว้า ยอมตายตามโทษ
ผิหากจริงดั่งข้า ฯ จาเว้าว่าใด พระเอย
ขุนยังคึดเคียดเข้ม โดยดั่งหวนเห็น
ย้อนว่า ขุนคะนิงคิด เซื่อตาตนได้
ก็จึ่งหาญขันสู้ พะนันกันกลางข่วง
ผิหากจริงดั่งข้อ คือเว้าห่อนขืน มึงแล้ว
ผิมึงคึดใคร่ได้ สรรหสิ่งเงินคำ
แสนสินทรัพย์ ซิมอบเวรวางให้
ว่าแต่มึงประสงค์แล้ว แนวใดซิยอบมอบ
หากบ่จริงดั่งเว้า ซิพ้นข้าขาดคอ นั้นแหล้ว

สองฝ่ายพร้อม ตกตอบพะนันกัน
อามาตย์ เสนาใน ซู่คนเห็นฮู้
มุนตรีพร้อม ซาวประชาข้ามหาด
ต่างก็ฮู้ฮ่อมเบื้อง ขันข้อต่อพะนัน
ค่อมว่า ขุนกล่าวแก้ ต้านตอบชายเซ็ง
จึงได้เอาคนเคย ค่อยปองบีนขึ้น
พอเมื่อคนเคยไม้ เถืองฮังฮอดง่า
ก็หากเห็นต่างแท้ ฮังบ้าช่างมี แท้นอ
เลยลวาดได้ ฮังต่าวลงมา
ยอถวายขุน ซู่ฮังเห็นฮู้
ขุนอำอึ้ง เห็นฮังฮอยต่าง
ดูถี่ถ้วน เห็นฮู้ต่อตา
ก็หากผิดปลาดล้ำ ปลาเน่งนอนฮัง
ขุนก็ซงมงคึด คะมะใจจนอย้าน
คึดว่าเบื่นเขีญข้อง จังไฮฮ้ายเฮ่ง จริงแหล้ว
มันหากดูต่างแท้ คราวก็ก่อนเห็น

สัตว์ชาติน้ำ สังเน่งนอนฮัง

พาลพาโล เบีดวังเวินน้ำ

แปลงฮังได้ คือคณาแนวต่าง

สังว่าคืออี่เอ้ย คณานั้นดั่งกัน นี้เด

อันนึ่งเซื้อชาติน้ำ แนวเอี่ยนไหลนา

สังเล่าไลลาหนี บวกตมตามห้วย

มาเทียวแปลงฮังห้อย แขวนฮังฮ้อยง่า

คือคู่นกจอกพ้ำ แนวนี้ช่างมี

เบ็นไปตามซ่องซี้ ชายซ่าเซ็งผญา

เบ็นดั่ง มันเคยเห็น ดั่งคำมันเว้า

มันว่าเคยเห็นฮู้ ฮังมันหลายเทื่อ

ตั้งหากดูปลาดแท้ บ่เคยพ้อซ่างเห็น

มันนี้ ฮู้ถี่ถ้วน ฮังชาติคณาสัตว์

จริงความมัน แม่นคือเคยพ้อ

ขุนจึงยินยอมให้ ตามใจคะนิงฮ่ำ

ผิหากขัดวาดไว้ บ่ยอมให้ห่อนควร

ขุนก็ฮอนฮ่ำแล้ว เถ็องโทษคุณคาม
แฮงคำสัต์ ห่อนควรไลล้าง
เสียสัต์นี้ แหนงตายดีกว่า
ผิหาก เสียวาทเว้า ประชาต้านตู่เตียน แท้แหล้ว
ขุนฮ่ำแล้ว ถามที่ชายผญา
มึงใคร่ประสงค์หยัง บอกกูกาลนี้
มันหากเบื่นสมข้อ คือความมึงว่า
กูจักเวรมอบให้ คือด้ามดั่งหมาย นั้นแหล้ว
ปางนั้น ท้าวท่านผู้ ผญามากมวลมี
ทูลไถ่ขอบิดา จากโภยพานต้อง
อันว่าชายชายขี้ จำขังคราวก่อน
ข้า ฯ ใคร่ถอนโทษนี้ จำให้ปล่อยเมือ
ขุนจึ่ง ปลดปล่อยโส้ ชายที่คุมขัง
พ้นจากโภยภัยเข็ญ โทษทัณฑ์ชายขี้
ย้อนว่า ผญาเสี้ยม คะนิงดีแก้เกื่อย
แสนซิมีโทษต้อง ซิพาให้ห่างเหิน ได้แหล้ว

ท่อที่ยอยกเค้า นิทานเก่ามาแถลง
พอเพื่อเป็นสักขี ซั่วดีให้เห็นฮู้
เถ็องแม่นมีเงินล้น เต็มพาเพียงขอบ ก็ดายแหล้ว
ไป๋ท่อทันผู่ฮู้ ผญาเสี้ยมสอดเห็น แท้แหล้ว
เถิงแม่นมีเงินล้าน ล้นไท่เหลือถง
ผิเขินขัดทางผญา ถ่อยเบาบางตื้น
ก็จักสูญเสียเสี้ยง บ่คงถงค้างไท่
มีแต่จับจ่ายซื้อ บ่มีฮู้ฮ่อมหา
อันนึ่ง โทษแล่นต้อง เต็มอาตม์เหลือแฮง
แสนโกฏิ เงินคำมี ไถ่ถอนฤาได้
ดั่งเศรษฐีขายขี้ เงินเหลือล้นไท่
ขุนบ่โอยอ่อนให้ ก็คาค้างแค่ตะราง
ดีท่อ ท้าวท่านผู้ ผญามากเขยขวัญ
แปลงกลการ แต่งตามกลแก้
จึงศ่อยพาหลุดพ้น บ่เสียเงินพอลาด
มีผญาเกื่อยแก้ พาพ้นโทษทัณฑ์ ดั่งนี้แหล้ว

ผญามีส่องฮู้ แสนสำพาเห็น
บ่จจัยยังชีวี ซู่หนหาพ้อ
เถ็องซิเนาในพื้น ปฐพีภายลุ่ม
หรืออยู่เทิงฟากฟ้า ยังฮู้ส่องเห็น
บ่ยากหาเลือกเฟ้น โตอย่างยอยก
หานำดินทรายผง ไฮ่นาตากล้า
มีผญาฮู้ เคมีปรุงเป็นฝุ่น
ใช้เปลี่ยนปั๋น ดินจ้อยจืดเค็ม
นาฮ่อมเฮ็อ ดินจืดจางหลาย
ได้เข้าพอซาวถัง ซื่นซมทังสู้
ปางนี้ ปรับปรุงใช้ ปุ๋ยนาแนวฝุ่น
ได้เข้าจนจวบฮ้อย ผญาปั๋นเปลี่ยนดิน
ไถเครื่องค้น คราดเครื่องพรวนดิน
แฮงควายไถ คราดนาแนวเค้า
เดียวนี้ ผญาแปลงได้ จักรไถทังคราด
มีหมู่รถแทรคเตอร์ บั๋ญญาฮู้แต่งแปลง

ล้ำกว่านั้น ผิมากมีผญา
จักส่องแนมนำเห็น แฮ่เงินคำล้น
สาระพันเผ้น พลอยแพงพันสิ่ง
เนาอยู่ภายภาคพื้น หินแก้วตะกั่วซึน
ใต้แผ่นพื้น ดีบุกแฮ่ทองแดง
มีจินดามณีเพชร พ่องพีฑูรย์แก้ว
เหล็กไหลกล้า เบ็นซินน้ำมันก้าส
แสนซิจมอยู่พื้น ก็ยังฮู้ส่องเห็น
สาระพัดแฮ่ฮั้ง ในบ่หาเห็น
นานามี แฮ่หินแสนชั้น
ฮู้ฮ่อมเอามาใช้ ปองปูนเบ็นประโยชน์
ประดิษฐ์เบ็นเครื่องใช้ คุณค้ำค่าควร
อันนึ่ง เกวียนแก่ล้อ กกก่อแปลงเบ็น
งัวควายเทียม ลากกงเกวียนล้อ
อาชาไนยม้า ทันเทียมรถแล่น
เฮือล่องน้ำ พายจ้ำถ่อไป

สมัยใหม่นี้ ล้อเลื่อนยนต์ยาน

เฮือเหาะเหิน เวิ่นบินบนฟ้า

สำเภาใช้ จักรไอดั้นล่วง

ข้ามย่านน้ำ เฮือกว้างกว่าเฮือน

ดั้นลอดน้ำ ลอยล่องคือปลาก็มี

มีทั้ง ปรมาณูแฮง แต่งเฮือดำน้ำ

บินบนฟ้า ยานเหาะเหินเมฆ

ไวกว่าเสียงพุ่งพ้น ก็ยังฮู้เฮ็ดเป็น

รถแล่นล้ำ เต้าไต่ตามถนน

จักรยานยนต์ ซู่แนวนามซั้น

แวนไวแท้ เดินทางเที่ยวท่อง

ยาวย่านหย้อ ปุนได้ค่าวา หั้นแหล้ว

ล้ำกว่านั้น เทียวท่องดวงเดือน

อพอลโล แต่งแปลงปองขึ้น

จนว่าไปเถ็องเท้า ดวงจันทร์โดยดั้ง

อวกาศกว้าง ยังเทียวดั้นด่วนเถ็อง นั้นเด

บ่ว่าทางบกน้ำ อากาศภายบน
ไกลแสนสุด แต่งยนต์ยานใช้
ดูที่ดวงจันทร์พุ้น เกินไกลอวกาศ
ผญามีย่อมฮู้ ยังหย้อย่านทาง ได้เด
ก่อนเก่าก๊ี ทางย่านยาวไกล
เทียวแฮมบี ก็หย้อเบิ่นคราวมื้อ
ย้อนว่า มีผญาเสี้ยม บั่ญญาคนคอยแต่ง
มีหมู่รถแล่นล้ำ ยนต์ผ้ายเผ่นพะโยม
ดูแต่ โทรศัพท์ต้าน เว้าว่านำสาย
ยินเสียงจา ต่อกันการฮู้
แม่นจักไกลกันล้ำ คราวบี๋เบิ่นเขต
คือดั่งต้านต่อหน้า ยินฮู้ซู่คำ
วิทยุต้าน ตามต่อสายลม
อาศัยฟองวาโย ส่งเสียงแสนเส้น
มีเครื่องฮับพั่งได้ ทันใจตั้งต่อ
โทรทัศน์เห็นรูปพร้อม ทันเท้าทั่วกัน

อันนึ่ง ยามค่ำค้อย มัวมืดสูรย์แสง
ไฟพ้าฮงๆ ใส ดั่งเดือนดาวล้อม
แปลงเป็นสีแสงเหลื้อม เหลืองแดงแกมมุ่ย
แสงแสดส้ัว ซมพูพ้าไคว่สี
อันนึ่ง ของเครื่องใช้ ในโลกแดนดิน
สาระพันแนว ส่ำสินแสนล้าน
มีผญาค้น ปลุกแปลงปั้นแต่ง
ทุกสิ่งเสี้ยง ผญาเสี้ยมส่องเห็น
ได้แต่งแต้ม ปุนปลุกปองเป็น
บ่ญญามี แต่งมาเฮาฮู้
อันว่า เงินคำแก้ว เต็มภาชน์เพียงขอบ
หากแม่นความคึดค้น ผญาเสี้ยมซอกหา ดอกเด
สาระพัดเครื่องเอ้ ผ้าผ่อนแพรถือ
ยองใยไหม ต่ำทอทำได้
ศิลาก้อน ไหมเทียมฮู้แต่ง
ปอบั่นผ้าย ใยแก้วต่ำทอ

คำนาคเนื้อ พลอยเพชรเจ็ดสี

สังวาลย์มณีใส แต่งแปลงปูนขึ้น

เอามาใช้ คือควรเอ้อ่ง

คอคาดสร้อย ทังซ้ำค่อแขน

สาระพัดถ้วน สรรพสิ่งสินทรัพย์

เงินคำมี เครื่องของเคยใช้

ก็เพราะมีผญาฮู้ แสวงมาหาจ่าย

ผิหากความคิดปู ก็ลงต้อยกระเตียวเขิน หั้นแหลัว

เว้าฝ่ายสร้าง แปลงก่อหอโฮง

บ่ญญามี ก่อทนทานหมั้น

หอเฮือนนฮ้าน บ่ผุเพพังง่าย

ย้อนว่า ความคิดค้น สมสร้างส่วนเสมอ

ออกแบบเบื้อง สร้างก่อปุนแปลน

ปลุกแปลงสม ส่วนพลังเนาอยั้ง

เทฐานพื้น พอแฮงเฮือนก่อ

สมส่ำซั้น ซอนขึ้นต่อเติม

ดูที่สะอาดอ้าง งามยิ่งควรแยง
นครเมืองคน สิ่งแมนเมืองพ้า
หอสูงพ้น เพียงพะโยมก้าวเกิง กันแหล้ว
ฮ้อยกว่าซั้น โฮงฮ้านก่อแปลง
ว่าแต่คีดใคร่สร้าง ฮูปฮ่อมฮอยใด
ผญามีเพียงพอ แต่งแปลงปุนได้
แม่นแต่ขุดลงพื้น ปฐพีภายลุ่ม
ใต้แผ่นพื้น เฮือนฮ้านก่อเป็น
แม่นแต่ ได้ย่านน้ำ สามารถก่อแปลงเฮือน
ปลุกแปลงเป็นอาคาร นั่งเนานอนได้
มีผญาแล้ว ปองใดตกแต่ง ได้แหล้ว
ผิหากความคีดปู้ เพียงฮ้านตูบตอง ก็ยากแหล้ว
เว้าฮอดทางล่วงดั้น เต้าไต่ตามดิน
เถิงแม่นภูผาตัน ฮ่อมหินเหวกั้น
นทีทางน้ำ ชลธารนองเน่ง
เหวฮ่อมห้วย ตันไว้ห่อนเคือง

ผญาคึดค่อยสร้าง ทางท่องเทียวเถ็อง
ภูผาหิน ระเบิดพังเพม้าง
แปลงเป็นเส้น ถนนเทียวทางฮาบ
เทียวท่องได้ สำบายบ้างดั่งคะนิง
ผิหากมีย่านน้ำ ตันบ่องทางเทียว
นอกจากเฮือแพพาย ท่องเทียวทางน้ำ
ยังย่อมมีผญาสร้าง ขัวตะพานเทียวจอด
รถแล่นล้ำ คนเต้าไต่เดิน
บ่ได้ก่ำฮนฮ้อน นำฮ่อมเหวหิน
ทางเทียวเดิน ดั่งเดียวโดยแท้
บ่ได้เคืองคาหยุ้ง บีนภูผาไต่
บ่ได้คึดยากเย็อน ลงน้ำล่องลอย
เถ็องแม่น มืดแปดด้าน บ่ฮู้ฮ่อมทางเทียว
บ่ว่าทางบนบก อากาศทังทางน้ำ
แม่นมรรคาเทียวดั้น กันดารเดินยาก
ยังมีเข็มเครื่องซี้ หมายเส้นซื่อทาง

มีผญานี้
สัตว์อยู่ในโลกล้วน
แม่นซิใหญ่สำซ้าง
มีผญาปองจับ
แนวที่เคยแฮงฮ้าย
ผญาคนยังแอบได้
เซื้อชาติซ้าง
แสนซิปุน ปองหลบ
แม่นมันปบปองลี้
คนยังหาซอกคล้อง
แม่นซิบินอยู่ฟ้า
อาทิ แนวนามนก
แขกเขียวเขาทองตู้
กาเวากดก่างกี้
ขี้ไก่เดือนแตดแต้
เจ่าฟานตูมเต็นเบ็ด
หลายแนวเซื้อ
ฤาห่อนหนีพ้ายพ้น

บ่มีหยังซิปุนเปรียบ ได้แหล้ว
อยำอย้านอย่อนผญา คนแหล้ว
หรือบินเว็นแนวนก ก็ดี
แอบเอายังฮู้
เสือสิงห์สัตว์บ่า ก็ดี
ละครหลิ้นม่วนใจ
โตใหญ่ยังยอม
อยู่ดอยดงด้าว
ไพร่หนาหลบหลีก
เอาได้ดั่งคะนิง
เหินเมฆภายบน
เหล่าแหลวหลวงบ้
กระทาขันข้มค่อ
แซวเอี้ยงไส่ถัว
แวกเจ่าเขาทราย
แขบแคกะลาน้ำ
สกุณาแนวต่าง
ผญาจ้ำจอบเอา

กบเขียดโม้ เหยื่ออ่อยออยลง
แฮ้วก่งตังบานบั๊ก ข่ายซิงปองตุ้ม
จับเอาได้ มาแกงปิ้งบ่น
พักลาบขั้ว จืนซั้วอ่อมกิน
แม่นแต่สัตว์อยู่น้ำ ลอยล่องนทีเทียว
ทั้งพ่อง ปูปลายหอย ส่ำเซือมซีวกุ้ง
ขาวเข็งเพี้ย ดุกโดปลากะเดิด
กดก่ากั้ง คูนค้าวค่อเคิง
บึกปิ่งบ้อม เลิมล่องลำของ
ยอนแยงโค หว่าเผาะผองนั้น
โถดโทงเบ้า ตะเพียนตองปลาบู่
หลายหลากล้วน ผองเผี้ยนเอี่ยนไหล
ทังพ่อง หลายส่ำเซื้อ มัจฉาชาติแซงทะเล
อินทรีย์ทูฉลาม เหล่าโลมาพร้อม
จะระเม็ดกุ้ง ปูทะเลแนวใหญ่
หมึกหมีเก่าดาบง้าว หลายเซื้อเซ่นซุม

มันหากนอนแนบน้ำ เนาเน่งนทีธาร
ผญาคนคอยจับ อ่อยเอาจนได้
มันบ่มีหนีพ้น ผญาคนคอยล่ำ
มีหมู่แหโต่งต้อน ไซส้อนลีลัน
บางพ่องหาเหยื่อล้อ ปองเสียบบั๊กเบ็ด
หวิงดางดัก ข่ายมองทังสะดุ้ง
ไฟตามไต้ ลางลานลอบจั่น
ตั้งหากหลายหลากล้น บ่ญญาค้นคว่าหา
เถิงแม่นน้ำใหญ่กว้าง ทะเลย่านยาวเล็อก
ใช้สำเฮือยนต์เทียว แก่อวนเอาขึ้น
ตั้งหากหลายวิธีแท้ ผญาคนค้นคว่า
แม่นแต่สัตว์ชาตินำ้ ก็ยังจ้อจอบเอา
แสนซิเนาเล็อกล้น ตีนต่ำนทีธาร
ก็ยังปุนปองจับ หมู่มันมาปิ้ง
แกงแกมก้อย ซอยพุงเพี้ยโพ่น
ทังลาบต้ม แกงซั้วอ่อมจืน

สัตว์ป่าเชื้อ เห็นตุ่นจอนฟอน
เนานอนฮู ก่นเอาจนได้
กวางฟานเหม้น หมูมันไก้กระต่าย
หลายหลากล้น ยังนำค้นคว่าเอา
ชื่อว่ามีผญาล้ำ บั่ญญายิ่งแวนไว
จึงได้แนมนำเห็น ซู่ซุมแซงเชื้อ
บ่ว่าไกลฤาใกล้ บั่ญญาหวนเห็นฮอบ
กวมแผ่นพื้น เห็นฮู้ซู่ภาย
ของค่าหน้อย ผญาเปลี่ยนแปลงเป็น
ให้มีราคาสูง ค่าคามคุณล้น
อาทิ แนวนามไม้ จิกกุงกลางป่า
ในด่านด้าว หลายถ้านถี่แถว
รุกขชาติเชื้อ ในด่านดอยดง
คนหากมีผญา ซอกปุนปองสร้าง
เอามาปุนแปลงขึ้น เป็นคุณควรค่า
เป็นหมู่โต๊ะตั่งตู้ ขายค้าได้ค่างาม

ทังพ่องของเครื่องใช้ ล้อเลียนกงเกวียน
เฮือแพพาย ท่องเทียวทางน้ำ
หอโฮงฮ้าน เฮือนซานเซาจอด
ฮู้ฮ่อมเอาแมกไม้ มาสร้างก่อแปลง
นอกกว่านั้น ฮู้แต่งอยาอยำ
สาระพันแฮน อยู่คงดอยด้าว
สมุนไพรเซื้อ แปลงเบิ่นอยาบั่วพยาธิ
ผญาคนซอกไซ้ มาแก้เกื่อยหาย ได้แหล้ว
ซู่มีอั้น วิทยาศาสตร์เจริญไว
หมอแพทย์มีผญา ซอกอยาอยำแก้
หัวใจคนเซาเต้น ยังหาแนวมาเปลี่ยน ได้เด
ปีนบั่วผองพยาธิฮ้าย ได้หายแห้งเหือดคึง
หมอใหม่ค้น หาฮ่อมโรคา
แนมนำเห็น ส่องในน้ำเนื้อ
แม่นซิเบิ่นแนวฮ้าย ภายในฮู้ถี่
ยังเล่านำกวดพ้อ บั่วบ้องปิ่นหาย

ฮู้ฮ่อมเบื๋อง ทุกเยื่องผญามี

ธรรมชาติแนมนำเห็น ซู่แนวนามซั้น

ผญาทันเทียมเท้า สาธารณ์ถ้วนถี่

ไฟลมดินและน้ำ นำค้นคว่าเห็น

อาทิ ไฟอยู่พ้า กกก่อมันเบื๋น

ยังคว่าหามาเห็น ได้ส่งแยงเยืองไต้

ทังพ่องแปลงไฟเซื้อ ยนต์ยานรถแล่น

สาระพัดเครื่องใช้ ยนต์ล้อเลื่อนหัน

ดิน เหนี่ยงบั้น เบื๋นฮูปปองประสงค์

ถ้วยโถโอซามไห เครื่องขายของใช้

ดินเหนียวเอาแปลงบั้น ปูนเบื๋นดินจี่

เอาก่อสร้าง เฮือนฮ้านพ่องโฮง

ยังบ่ท่อแต่นั้น ค้นคว่าควานหา

ผญามี แต่งแปลงปองใช้

ตั้งหากหลวงหลายล้น ผญาคนสมัยใหม่

ปลาสติคเครื่องไช้ คนฮู้แต่งเบื๋น

อุแอ่งถ้วย
นานามี
ผิจักพรรณนาให้
ปลาสติคเครื่องใช้
หันมาหาเรื่องน้ำ
ผญาคนปองเฮ็ด
เอาขายค้า
จับจ่ายซื้อ
รถแล่นล้ำ
วาโยอัด
จั่งค่อยมีแฮงค้ำ
ทังพาให้เลียนล้อ
มีผญาส่องเสี้ยม
มีคุณคาม
พาให้สมประสงค์แม้ง
ทุกเยื่องล้วน

จานบ่วงโอไห
เครื่องของเฮาใช้
เห็นนำครบไคว่
ทังเหล้มก็ไบ่ถอง
ไหลเลียนในที
ให้แก่นแข็งเบ็นก้อน
นำเฮือรถแล่น
น้ำแข็งก้อนไคว่งาน
ล้อเลี่ยนลมเต็ม
อั่งลมอยางล้อ
น้ำหนักเต็มเต็งอยู่
ตามเต้าไต่ถนน
คึดแต่งแปลงเบ็น
ค่ากือกองล้น
ใจคะนิงนีน่ำ
ผญาเสี้ยมซอกเห็น

เป็นที่หน้างึดง้อ ผญามากมวลมี

คิดใคร่ปุนปองสัง ก็เล่าเป็นไปได้

แม่นแต่สงครามเข้า คุงเมืองฮ้อนเฮ่ง

ผญามีซ่อยแก้ บ่มีฮู้ซ่อมเคือง

คือดั่งเบื้อง ทศชาติชาดก

ปองปูนขาน เรื่องเดิมดาไว้

เรื่องได้มีมาแล้ว บูฮาณกาลก่อน

นักปราชญ์จดจื่อไว้ นีทานเค้าเล่ามา

ยังมีนัคเรศล้ำ นครชื่อวิเทหะ

สงครามมีมาเถือง ยาดเมืองเพม้าง

ยังมี ราชาเซ้อ จุลนีเนาต่าง เมืองนั้น

พร้อมเกวัตเผดผู้ ผญาใบ้อวดสะหาว

คือใคร่ได้ เมืองเพิ่นมาครอง

โลภาหลาย มืดมัวเมากุ้ม

ได้มาตีซีงสู้ วิเทหะม้างมุ่น

ผิหากกลับพ่ายเบื้อง ผญาล้ำลื่นตน

ท้าวท่านผู้ ผญามากมโหสถ
กลการเมือง มากมีมวลพร้อม
ฮู้ฮ่อมมายาใช้ กลการยุทธศาสตร์
ใผห่อน ปุนเปรียบสู้ พญาท้าวที่เซ็ง
คราวนั้นเศ็อกเฮ่งฮ้อน โฮมพวกพลหาญ
ก็ยากเพียงพอแสน ก่ายกือกองล้น
เขาก็เอากันล้อม วิเทหะแหนฮอบ
มีพ่องพลพวกซ้าง พลม้ามากอนันต์
บางพ่องชั้น พลพวกธนูเห็ม
พลตาวแสง แวดเวียนระวังล้อม
มีพ่องพลบีนตั้ง สะบูหลวงหลายหมื่น
คือดั่งฟ้าโค่นข้อน ทะลายล้มลั่นเต็ง
พั่งยิน หื่น ๆ ห้าว ทหารพวกพลเศ็อก
เบ็นที่กลัวเกรงเขาม มอดเมืองมันม้าง
ดีท่อ ชายเซ็งผู้ ผญามีฮอนฮ่ำ
มโสถซ่อยแก้ การนี้ห่อนเคือง

พาให้ตีแตกม้าง เศือกโคบคืนหนี
ย้อนว่ากล กลการยุทธ หลอกมันมารฮ้าย
มีแต่เอาผญาสู้ ตีมันม้างมุ่ง
มีหลากหลายเลี่ยมสู้ เขาง้องึดระอา
ผิจักตามกล่าวแก้ ครบคู่การยุทธ
ก็หากเกินกลายเหลือ ยวดยาวยังกว้าง
ใคร่จักยอแยงต้าน พอหวนเห็นเหตุ
เว้าแต่พอหย้อ ๆ พอฮู้ฮ่ำเพิง
มโหสถสอนสั่งให้ พราหมณ์หนุ่มในนคร
ฮู้ฮ่อมกลการยุทธ หลอกมันมารฮ้าย
หลายวิธีสู้ แสนกลแก้เลี่ยม
พราหมณ์หนุ่มน้อย ก็จำได้แม่นหมาย
จึ่งได้ คึดถี่ถ้วน ตกแต่งตามกล
กโลบายปูน แต่งนำบ่มีซ้ำ
ท้าวจึ่งเอาหวายเขี้ยน หลังพราหมณ์น้อยหนุ่ม
ให้ได้เป็นเครื่องอ้าง กลลี้หลอกมัน

แล้วเล่าพันผูกคล้อง มัดแค่งขาแขน
คือดั่งโทสามี โทษถองเถิงข้า
ยามเมื่อเด็อก ๆ ข้อน ราตรีใกล้ฮุ่ง
พราหมณ์ก็ปบแล่นล้ คือเล้ยวลอบหนี
แล้วล่วงเท้า เถืองที่พลเศือก
บอกว่า ตนตรอมทุกข์ โทษโภยพานเนื้อ
อันว่าชายเซ็งผู้ มโหสถมันทำบาป
มันบ่วงบ้า ซึงซ้อนสู่เมีย
ทังเล่าขืนข่มข้า ซึงยาดเงินคำ
ย้อนว่า มันแคลนเคือง เคียดเค็มคำฮ้าย
ย้อนว่า ข้า ๆ บ่เต็มใจด้วย คอมมันคนถ่อย
ข้า ๆ ใคร่ยอมผ่ายพี้ มันนั้นจึ่งกระทำ
ข้า ๆ จึ่งคิดใคร่ตั้น ลักลอบมันหนี
ย้อนว่ายังเคืองใจ คอบมันบ่มีมั้ว
จังได้มาขอซ้น สมภารพลอยเพิ่ง
กูณาผายโผดข้า ๆ คราวนี้เผื่อบุญ แด่ถ้อน

ผิบ่ผายโผดเลี้ยง คุงมอดตรอมตาย

เหมือนสกุณานก อ่อนเยาว์ยังน้อย

ได้แต่คอยคองถ้า กาแหลวลงซูด

ครันแม่นบุญบ่ยู้ ก็คุงม้วยมิ่งมร

ผิหากผายโผดข้า ฯ คราวเคียดเคืองเค็ม

ข้า ฯ ใคร่ขันอาสาตาง ซ่อยปองปางนี้

คอบว่ายังเคืองแค้น มโหสถชาติชั่ว

ข้า ฯ นี้ยู่ย่อมเบื้อง กลเลี้ยวเลศมัน

ข้า ฯ จักตีโคบยื้อ ม้างมุ่นทะลายผง

ตัดเอาหัวมันมา นั่งเต็งให้หายแค้น

อนว่ากลพราหมณ์น้อย แถลงคือเคียดขุ่น

วีดวาดเว้า กลเลี้ยวหลอกคือ

กลนั้น ท้าวท่านผู้ ผญามากมโสถ

เสี้ยมสั่งสอนมันมา สู่กลการเลี้ยว

ส่วนฝ่ายจุลนีเซื้อ ใจเบาบางโง่

เลยลวาดหลงเชื่อถ้อย พราหมณ์เว้าค่องคือ

จึงได้ตกแต่งให้ มันยาดซึงนคร
มอบหมู่พลทหารหาญ เฮ่งเฮวพะลันพ้าว
พราหมณ์ก็พาพลเข้า ซึงชัยคือว่า
ท่อหากพาล่วงดั้น ตีค้ายแก่นแข็ง
ทังพ่องมีย่านน้ำ ยาวเอยียดอยังขวาง
มีหมู่มังกรหลาย มากมีในน้ำ
กับทังกุมภีแข้ กินพลพวกไพร่
เขาจึ่งได้อย่อนอย้าน ถอยล้าแล่นคืน
พราหมณ์ก็ติโคบฮ้าย แถลงข่มคำแข็ง
สูนี้ เอาการเหมือน บ่จมใจสู้
หยังว่า เป็นทหารเจ้า ตางตาตนอาชญ์
สังมาเป็นดั่งนี้ บ่เคยฮู้ฮ่อมเห็น
พอเมื่อเถิงค่ำค้อย มัวมืดเสียแสง
ราชาถาม หนุ่มพราหมณ์คนกล้า
สังว่า พาพลผ้าย ถอยคืนคุงที่ ดั่งนี้
หรือว่า ทางฝ่ายพุ้น ตีต้านแตกคืน

พราหมณ์จึงต้าน
บอกว่าพลแพนหัก
มันบ่จมใจสู้
ฮอยว่ากินเครื่องจ้าง
คำนั้ ถวายเอกผู้
ผิดถือกลองซอมดู
ราชาเชื้อ
ฮอยว่าเบื่นดังเว้า
ดูต่างแท้
หล้างว่า มันกินบน
อันว่าราชาเจ้า
จุลนีถ่อยถ้าน
ก็หากคือความแท้
มึงจ่งคิดซ่วยให้
พราหมณ์ก็นบนอบน้ิว
บอกให้เตรียมตัวหลบ
ผิจักเนานอนค้าง
อย้านท่อเวรบ่มั้ว
ลวงเลศทูลแถลง
โคบคืนคราวนั้
สมความคะนิงฮ่ำ
ภายพุ้นห่อนเห็น พระเอย
คะนิงฮ่ำฮอนหา
เลศกลการนั้
จุลนีคะนิงฮ่ำ
กลเลี้ยวไพร่พล
ถอยพ่ายพะลันหลบ
ฝ่ายในนครพุ้น
ใจเบาบางโง่
ผญาใบ้เชื่อพราหมณ์
แถลงมามึงกล่าว
หายฮ้อนห่าเดียว แด่ถ้อย
ทูลเอกองค์กบัตริย์
หลีกภัยพาลฮ้าย
แฮมคืนคุงฮุ่ง
เหมือนข้า ฯ ใคร่คะนิง

ราชาคิดใคร่อย้าน มรณ์มอดม้วหมอง
พอเมื่อราตรีเถือง เคิ่งคืนคราวข้อน
อันว่า จุลนีเซื้อ พะลันเฮ็วฮีบเฮ่ง
แล้วเล่าสิกขี้นม้า ผันผ้ายเผ่นหนี
พราหมณ์จึ่งได้โห่ฮ้อง เอินว่าพระยาหนี
ตั้งหากทม ๆ เสียง กู่ไกลดังก้อง
พาให้พลหาญกล้า กลัววายแวนตื่น
คิดว่าเศือกผ่ายพุ้น แข็งข้าโคบพั่น
เขาก็ปบป่วงพ้าว พะลันแล่นหลบหนี
พังเสียงคนพอแสน สนั่นเนืองดังสะท้าน
ก็หากดังสะเทือนเท้า ธรณีไหวหวั่น
ปานว่าลมใหญ่ต้อง ดงด้าวคืนเค็ง
ใผบ่มีอาจตั้ง กลัวมอดมรณัง
แตกตื่นเอาตนหนี คื่นเค็งคือฟ้า
อันนี้ พอเดียงให้ เห็นฮอมเป็นฮ่อม
เอาแต่พอส่วนเสี้ยว นิทานเค้าเก่าเดิม

การที่ท้าวท่านผู้ ผญามากมโหสถ
ขับไล่พลเศ็อกแสน โกฏิกือเกรงอย้าน
แตกพ่ายพังภายพุ้น แถลงมามีกล่าว
หากแม่นความคิดเสี้ยม ผญาล้ำโลกลือ
ปางเมื่อ โพธิสัตว์เซื้อ มโหสถเสวยชาติ
บั๋ญญาปรมัตถะปารมีก่อเกื้อ ภายพุ้นพ่ำเพ็ง
เป็นที่ผากฏเฮื้อง เฮืองผญาล้ำลื่น คนแหล้ว
ดังได้ ไขแบบเบื้อง พอฮู้ฮ่อมนำ นั้แหล้ว
ให้ค่อยฮีฮ่ำถ้วน ชิฮู้ฮ่อมเห็นจริง
ผญามีคามคุณ ลื่นเงินคำแก้ว
แม่นใผมีเงินล้น เต็มภาชน์เพืองชอบ ก็ตามถ้อน
บท่อทันผู่ฮู้ ผญาเสี้ยมสอดเห็น ดอกเด
ผญามี บ่ฮุ่มฮ้อน ปุนดังเงินคำ
บ่ได้เทียวก่ำฮน เซื่องปุนปองเมี้ยน
เถืองแม่นมีหลายล้น ไปมาก็ล้ำง่าย
บ่ได้ห้ามหอบห้ิว คือเบี้ยบาทเงิน

ส่วนว่า สินทรัพย์นั้น พลอยเพชรมณีแสง
ต้องซอกภาชน์แพงหา บ่อนอำเอาเม้ยน
ปานนั้น ยังฮนฮ้อน คะนิงหาแหนห่วง
แสนซิซุกเซื้องไว้ คะนิงอย้านตั้งแต่หาย
ลางเทื่อ ตนตายย้อน โจรมันมาเบียด
แสนทรัพย์สูญส่ำเสี้ยง โจรฮ้ายโคบซีง
ลางเทื่อ หลายหลากลัน มีมั่งเบื๋นเปา
ลางเทื่อเคืองเขินขัด ขาดลงพลอยไฮ้
มันบ่คงทนหมั้น เงินคำแก้วแก่น
ครันแม่น คึดบ่ถ้อง ผญาตื๋นตื่มภัย ซ้ำนา
คุณโทษพร้อม แก้วแก่นสินทรัพย์
บัญญามี จั่งค่อยเห็นหนแก้
ใผผู่มีผญาเสี้ยม ทางดีใช้ซ่วง
จึ่งเบื๋นคุณค่าล้น พาพ้นพ่ายภัย
มีผญาคึดใช้ ทางเสื่อมเสียผล
โทษก็มีมหันต์ แฮ่งฮุนแฮงฮ้าย
ดั่งแปลงนิวเคลียขึ้น ทำลายม้างมุ่น
อาวุธของเข่นข้า บ่ยอย้องยื่นนำ

ผิหาก คึดล่วงล้ำ
สมกับแนวนามมนุษย์
จึงยื่นยอยังน้ำว
สำมนุษย์ชาติชั้น
พญา ฮู้ฮ่อมใช้
ฮู้ฮ่อมทางพาเหิน
ฮู้ฮ่อมทางกันแก้
ฮู้ฮ่อม บ่วีปีนป่อง
ฮู้ฮ่อมทางส่องสิ้ง
ฮู้ฮ่อมทางเจริญสุข
ฮู้ฮ่อมทางเข็ญข้อง
ฮู้ฮ่อมทางเกื่อยแก้
ฮู้ฮ่อมเว้นหว่างฮ้าย
ฮู้ที่ทางโกศล
ฮู้ที่ทำใจให้
ฮู้ฮ่อมทางถืกต้อง

สร้างก่อทางสันติ
ชาติสูงศักดิ์เฮือง
สนองนำหนุนส่ง
เกษมสร้างซู่ภาย ซอบแหล้ว
แก้เกื่อยเข็ญคุง
ห่างภัยพาลพ้น
โภยภัยภายพยาธิ
โรคาข้อนขาดคึง
เสี้ยงเสื่อมเสียสูญ
ส่งศรีใสแจ้ง
ภัยพาลพันสิ่ง
เหยแห้งเหือดหาย
บาปชั่วแวนหลบ
ฝ่ายบุญปองสร้าง
ใสงามผุดผ่อง
เถืองเท้าพระนิพพาน

พระผ่านพ้น องค์เอกสัพพัญญู

พระองค์มีผญา ลื่นคนทังค้าย

พระองค์หวนเห็นฮู้ ทางหลบหนีหลีก

แสนสำทุกข์ทั่วถ้วน พระองค์พ้นผ่านกลาย

พระองค์ฮู้ฮ่อมฮ้าย ธรรมชาติของทุกข์

พระองค์แนมนำเห็น เหตุพาภัยฮ้าย

เห็นฮ่อมตัณหาหุ้ม คลุมใจมัวมืด

พระองค์ตัดขาดเสี้ยง กระหายฮ้อนฮุ่มกาม

พระองค์ฮู้ฮ่อมข้าม โอฆะสงสาร

ฮู้ฮ่อมทางเทียวเถือง สู่นิพพานภายพุ้น

เห็นฮ่อมทางเทียวดั้น สายดีดาสะอาด

มัชฌิมาปฏิปทา อ่านอ้าง ได้เห็นฮู้ฮ่อมนำ

พระท่อนท้าว สิทธารถกุมาร

ละสินทรัพย์ โกฏิกือกองล้น

ละทังภริยาพร้อม บุตราหนีหลีก

เผื่อผญาฮอบฮู้ พาพ้นทุกข์ภัย นั่นแหล่ว

แล้วพระองค์จั่งได้ สมมาตรมโนหมาย
ตรัสฮู้ธรรมทังผอง ผ่านภัยพาลพ้น
เงินคำเนืองนองล้น หลายแสนล้านโกฏิ
ฤาห่อนไปเถี่ยวซื้อ ทางเข้าสู่นิพพาน ได้เด
ดีท่อพระผ่านพื้น ผญามากแวนกระดัด
จึงค่อยหวนเห็นหน ฮ่อมทางเดียวดั้น
เถ็องหนห้อง นีระพานสุดยอด
เพราะเพิ่มมีผญาฮอบฮู้ เห็นเล้ยงซู่อัน นั้นแหล้ว
เฮียมขอยุติบั้น ไว้วาทกลอนแถลง
เงินเต็มภาชน์บ่ท่อผญาเต็มปูม ไว้แต่พอเพียงนี้
ใดที่เขินขัดบ้าง อภัยทานเททอด แด่ถ้อน
ย้อนว่า ตนข้าน้อย ผญาหน้อยส่องบ่ทัน ท่านเอย ฯ

พิมพ์ที่ ร.พ. ดำรงหัตถการ ๔๕๕ ซอยท่าโรงยาเก่า ถนนจักรเพชร
พระนคร โทร. ๒๑๑๔๗๗ ร.ต. ประเสริฐ เหลืองสวัสดิ์
ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๖